

8615
2539

WWW.UNILIB.RS

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ЊРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ГОДИНА XXI

СВЕСКА ЗА ФЕБРУАР

УРЕДНИК

Ј. Миодраговић

БЕОГРАД

Издање и штампа државне штампарије краљевине Србије

1900.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Службени део

	СТРАНА
1. Закон о изменама и допунама у закону о средњим школама . . .	133
2. Укази Његовог Величанства Краља : Министарство просвете и црквених послова (постављења, разрешења), Народне школе (постављења), Духовни судови (постављења)	139
3. Претплатни министра просвете и црквених послова: Средње школе (постављења), Грађанске школе (постављења), Девојачке школе (постављења, премештаји, пензионовања, разрешења)	141
4. Умрли наставници народних школа	153
5. Расписи и одлуке министра просвете и црквених послова	153

Радња Главнога Просветнога Савета

6. Записници редовних састанака : Записник 746. састанка; Записник 747. састанка : Реферат Фрање Елезовића о „Латинској читанци“ Мите Живковића, Реферат др-а В. Ђерића о истој књизи ; Записник 748. састанка, Записник 749. састанка; Записник 750. састанка : Реферат Миленка Марковића о „Моралним и грађанским поукама“ Ст. Чутурића	155
---	-----

ШКОЛСКИ ЛЕТОПИС

7. Извештаји надзорника народних школа : Извештај г. Љ. М. Прогића, надзорника за округ крагујевачки	173
--	-----

Наука и настава

8. Црте из науке о језику, о природи, постанку и развоју говора-језика, лингвистичко-историски нацрт, од С. Н. Томића	179
9. Приступно предавање из хемије, од др-а Марка Т. Лeko	190
10. Образовање забавиља, по Рихарду Ротеру од Анђелије Аћимовиће	194
11. Земљорадничка задруга и њен утицај на омладину, од Г. Јовановића	196

Оцене и прикази

12. Споменик Српске Краљевске Академије XXXIV. Реферат од Д.	200
13. У слободним часовима, књига за младеж, од Ж. О. Дачића, реферат Дим. Стојановића	204

Хроника

14. Геолошко Друштво, од Св. Р.	207
---	-----

Ковчежић

15. Наша девојачка школа, од М. Големовиће	214
16. О замору услед наставе, одломак из школске хигијене, од Петра М. Илића	217
17. Белешке о народним обичајима, у широтском округу за време Турака, од Тих. Р. Ђорђевића	223
18. Берлинске средње школе, од др-а Луја Адамовића	227

Белешке

19. Гласови о школама	230
20. Просветни записи	241
21. Нове књиге и листови :	
Књиге	245
Листови	252
22. Из школске хигијене	257
23. Разно	257
24. Покојници	259

Додатак : Српско оро, речи М. В. Веселиновића, композиција Зарије Р. Поповића.

615
539

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА
N. N. Br. 2599

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ГОД. XXI

ФЕБРУАР 1900.

БРОЈ 2.

СЛУЖБЕНИ ДЕО

МИ

АЛЕКСАНДАР I

по милости Божјој и вољи народној

Краљ Србије

Проглашујемо и објављујемо свима и свакоме, да је Народна Скупштина, сазвана у редовни сазив за 1899. год., решила и да смо Ми потврдили и потврђујемо

ЗАКОН

О

ИЗМЕНАМА И ДОПУНАМА

У ЗАКОНУ О СРЕДЊИМ ШКОЛАМА

од 14. јула 1898. године

Члан I.

У члану 2. укида се друга алинеја.

Члан II.

Члан 16. мења се овако:

„Предавања почињу по свршетку пријемних и разредних испита, а најдаље 20. августа. Школска година почиње позивањем Св. Духа.

Предавања се завршују у првој половини месеца јуна.

За ученике осмог разреда предавања престају 15. маја.“

Члан III.

У члану 19. у другом реду реч: „два“, замењује се речју: „три“.

Члан IV.

У чл. 21., а у ставу под б) речи: „да на дан 10. августа“, замењује се речима: „да до краја календарске године, које се уписује.“

Члан V.

Члану 22. додаје се нова алинеја, која да гласи:

„О изузецима одлучује министар просвете и црквених послова“.

Члан VI.

У члану 24. тачка под б), мења се овако:

б) „школарине: по двадесет динара за сваки разред нижег, а по четрдесет динара за сваки разред средњег и вишег течаја“.

Члан VII.

Члан 25. мења се овако:

„Уписнина се уноси у ђачки фонд, из кога ће се давати благодетељне сиромашним а одличним ученицима средњих школа.

Школарина се уноси у школску касу, из које ће се набављати све школске и канцеларијске потребе те школе.

Како ће се и колико од примљене уписнине и школарине трошити на горње сврхе, а колико уносити у заснивање општег ђачког фонда и опште школске касе средњих школа, као и ближа правила о намени, руковању и трошењу новаца из ових готовина, прописује министар просвете и црквених послова“.

Члан VIII.

У члану 26. претпоследња реч: „доброг“, замењује се речју: „примерног“.

„За сиромашне ученике сматраће се они, чији родитељи или имања плаћају годишње до 30 динара непосредног пореза“.

Члан IX.

У чл. 27., прва тачка да гласи овако:

„Ни у једном разреду нижега течаја не треба да буде више од десет ученика, у петом и шестом разреду више од четрдесет, а у седмом и осмом више од тридесет ученика“.

Члан X.

У члану 39., додаје се као друга нова алинеја, која да гласи:

„Ученик, чија се оцена годишњег успеха не може поуздано извести, било због дужег боловања, било каквог другог оправданог узрока, може се, према одлуци разредног већа, подврћи испиту из неких или свију

WWW.UNILIB.RS

научних предмета. Овако добивена оцена сматраће се као оцена годишњег успеха. За овај се испит не плаћа никаква такса“.

Члан XI.

Члан 41. мења се овако:

„Ученику, чији би годишњи успех био слаб из два научна предмета, допушта се да почетком нове школске године полаже разредни испит из тих предмета, после чега ће разредно веће одлучити о његовом преласку или понављању разреда. Али ови предмети не смеју бити два језика или језик и математика“.

Члан XII.

Члан 42. мења се овако:

„После другог тромесечја професорски савет, на предлог разредног већа, може неспремна, чемарљива и неуредна ученика отпустити из школе с тим, да на крају исте школске године полаже разредни испит из свију научних предмета тога разреда. За ученике поновце овака се одлука може донети на крају првог тромесечја.

Ако би овакав ученик био спречен, да испите полаже на крају школске године, дужан је о томе одмах писмено извести директора, који ће му, ако изостанак с испита оправда, допустити полагање ових испита у почетку нове школске године.

Ови ученици не могу се користити одредбом чл. 41. овог закона“.

Члан XIII.

У члану 47., прва алинеја мења се овако:

„Ученици IV разреда, који сврше тај разред (према чл. 39.) морају, ако желе продужити школовање у вишој средњој школи, положити нижи течајни испит, на коме ће имати да покажу своју спрему за прелазак у старији течај.

Ученици IV разреда, на које би се применио чл. 41. овог закона, полагаће нижи течајни испит тек по положеном разредном испиту“.

Члан XIV.

Члан 48. мења се овако:

„Ученик који на нижем течајном испиту покаже слаб успех ма из једног предмета, не може прећи у старији течај, а може поновити IV разред“.

Члан XV.

У чл. 49., на крају друге алинеје, додаје се:

„Али ови предмети не смеју бити два језика или језик и математика“.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Члан XVI.

Члан 52. мења се овако :

„Приватни ученици плаћају држави само једну испитну таксу, ма испите полагали из више разреда; сем тога плаћају за сваки разред посебице: уписнину и сваком члану испитног одбора пет динара.

Сиромашни се ученици ових такса, сем уписнине, ослобођавају“.

Члан XVII.

У члану 53., прва алинеја, мења се овако :

„Приватни се испити полагају редовно у првој половини месеца јуна, а само у изузетним случајевима и по нарочитом одобрењу министра просвете и црквених послова, у другој половини месеца августа“.

А у другој алинеји бројеве: „38—41 и 87“, заменити са: „38, 39, 40 и 87“.

Члан XVIII.

Члан 54. мења се овако :

„Ученици, српски грађани, не могу учити у иностраној средњој школи без претходног одобрења министра просвете и црквених послова. Ко противно овоме поступи, неће му у Србији вредити сведожба стране школе, а поред тога министар може њега или родитеља му казнити казном, коју прописује допуна чл. 24. закона о народним школама.

Они пак ученици, који су то одобрење добили, као и странци, примају се из страних средњих школа, пошто положе испите из предмета које нису у тој иностраној школи учили. За ове се испите плаћа такса као за приватне испите“.

Члан XIX.

У члану 56., у другој алинеји, изостављају се речи: „у потпуним средњим школама“.

Члан XX.

Члан 60. мења се овако :

„Суплентом може постати лице, које је положило професорски испит“.

Члан XXI.

Члан 63. мења се овако :

„У оскудици професора за класичне или модерне језике, министар просвете и црквених послова може поставити за учитеље тих језика лица, која су положила испит зрелости а своју стручну спрему доказала нарочитим испитом, према правилима која о томе пропише министар просвете и црквених послова.

Они учитељи језика, који сем тога имају још и сведочанство о редовно свршеном факултету, могу после две године учитељске службе постати виши учитељи“.

Члан XXII.

У члану 64. речи: „постављају се“, заменити речима: „могу се поставити“; а речи: „шест разреда какве средње школе“, речима: „какву нижу средњу или грађанску школу“.

На крају додати нову алинеју која гласи:

„Они учитељи вештина, који сем тога имају и сведочанство о положеном испиту зрелости, могу после пет година учитељске службе постати виши учитељи“.

Члан XXIII.

Члан 65. мења се овако:

„Учитељи језика, који немају факултетске спреме, и учитељи вештина, који немају испита зрелости, али се према оцени Главног Просветног Савета одликују као наставници, могу после десет година учитељске службе постати виши учитељи“.

Члан XXIV.

У члану 75., трећа алинеја постаје друга, а у другој, која постаје трећа, после речи: „свакој“ додати „вишој (III—I)“.

Члан XXV.

Члан 77. мења се овако:

„Виши учитељи и учитељи, који без прекида у служби наврше десет година службе, имају право на пензију за случај старости, душевне или телесне неспособности; а кад наврше тридесет и пет година службе, имају право на пензију колико им је износила њихова последња плата. Пензија им се рачуна као и наставницима народних школа.“

Учитељима ће се пензија издавати из буџета министарства просвете и црквених послова, по одлуци министра просвете“.

Члан XXVI.

У члану 94. друга тачка мења се овако:

„Школског лекара поставља министар просвете и црквених послова и одређује му из школске касе хонорар, који може бити 480 до 840 динара на годину“.

Члан XXVII.

Члану 103. додаје се друга алинеја, која да гласи:

„Сви чланови испитнога одбора дужни су присуствовати свима испитима“.

Члан XXVIII.

Члан 105. мења се овако :

„Право на професорски испит имају они кандидати, који су у Србији провели најмање две године као приправници у којој средњој школи, или као привремени учитељи са факултетском спремом у грађанској школи, или као доценти у Великој Школи“.

Члан XXIX.

Члану 107. додаје се друга алинеја, која гласи :

„Кандидати који су свршили реалку и технички факултет, могу полагати професорски испит само из оних група наука, које их оспособљавају за професоре реалака или реалних гимназија“.

Члан XXX.

У члану 108. у првој алинеји, речи : „министарству просвете“, замењују се речима : „председнику сталне испитне комисије“.

А на крају тога члана додати нову тачку, која да гласи :

„б) домаћи састав (тему)“.

Члан XXXI.

Члан 109. замењује се овако :

„Кандидат може одустати од полагања професорског испита пре него што је отпочео полагаати оштити испит.“

Ако би кандидат за време полагања одустао од испита а без оправданих разлога, по оцени испитног одбора, сматраће се да испит није положио.

Положена награда (по чл. 104.) не враћа се ни у ком случају“.

Члан XXXII.

Члану 114. додаје се нова алинеја, која да гласи :

„Исто тако, ако кандидат не задовољи један део стручног испита (члан 117.), неће се пустити да полаже остале делове стручног испита“.

Члан XXXIII.

У члану 119. реч : реч „испита“ у првој алинеји да се замени речима : „писмене пријаве за испит“.

Члан XXXIV.

У члану 124. у другој алинеји, после речи : „из“, додаје се реч : „живог“, а на крају члана додати :

„а из групе латинског језика с грчким на латинском језику“.

Члан XXXV.

У члану 127. прва се тачка изоставља, а у другој испред речи : „испит“, додаје се реч „усмени“.

Члан XXXVI.

Члану 135. додаје се нова алинеја, која гласи:

„И ови су кандидати дужни положити награду, означену у члану 104. овог закона“.

Члан XXXVII.

Закон овај ступа у живот оног дана, кад га Краљ потпише.

Препоручујемо Нашим министрима: просвете и црквених послова и финансија, да овај закон обнародују и о извршењу се његовом старају; властима пак заповедамо да по њему поступају, а свима и свакоме да му се покоравају.

6. јануара 1900. год.
у Нишу.

АЛЕКСАНДАР с. р.

(М. П.)

Видео и ставио државни печат,

чувар државног печата,

Министар правде,

Б. Стефановић с. р.

Министар
просвете и црквених послова,
Андра Ђорђевић с. р.

Министар финансија,
Вук. Ј. Петровић с. р.

УКАЗИ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовог Величанства Краља, на предлог министра просвете и црквених послова, постављени су:

за секретара друге класе: др. *Михајло Р. Поповић*, професор Гимназије Краља Александра I, 2. фебруара ове године;

за писаре друге класе: др. *Чедомиљ Митровић*, доцент Велике Школе, и *Милadin Шеварлић*, професорски приправник Гимназије Вука Ст. Караџића, 2. фебруара ове године, и *Јован Јанковић*, учитељ, 8. фебруара ове године.

РАЗРЕШЕЊЕ

Указом Његовог Величанства Краља, на предлог министра просвете и црквених послова, разрешен је на основу § 76. закона о чиновницима грађанскога реда:

Милорад Ковачевић, писар прве класе, 22. јануара ове године.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Указима Његовог Величанства Краља, на предлог министра просвете и црквених послова, постављени су:

у **Вишој Женској Школи у Крагујевцу**: за управитеља: *Димитрије С. Јовановић*, коректор Државне Штампарије, 4. фебруара ове године;

у **Гимназији Краља Александра I**: за сунлента *Тодор Радивојевић*, испитани приправник исте гимназије, 17. јануара ове године;

у **Гимназији Кнеза Милоша Великог**: за сунлента *Јеротије Тошловић*, испитани пређашњи предавач, 17. јануара ове године;

у **Гимназији Кнеза Михајла**: за сунлента: *Божидар Ђорђевић*, испитани приправник Гимназије Доситија Обрадовића, 17. јануара ове године.

НАРОДНЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовог Величанства Краља, на предлог министра просвете и црквених послова, постављени су:

за надзорника народних школа прве класе у округу рудничкоме, и то за срезове драгачевски, студенички, моравички, жички и у вароши Чачку: *Сретен Пашић*, дојакосњи надзорник народних школа исте класе у целој рудничкој округу, 22. јануара ове године;

за надзорника народних школа друге класе у округу рудничкоме, а за срезове трнавски, љубишки, таковски и качерски: *Светислав Ст. Симић*, консул прве класе у Приштини, 22. јануара ове године.

ДУХОВНИ СУДОВИ

ПОСТАВЉЕЊА

Указима Његовог Величанства Краља, на предлог министра просвете и црквених послова, постављени су:

у **духовноме суду епархије шабачке**: за писара прве класе: *Драгутин Пошовић*, свршени студент кијевске Духовне Академије, 27. јануара ове године;

у **духовноме суду епархије тимочке**: за почаснога члана свештеник *Стеван Милошевић*, парох рготински, 4. фебруара ове године.

ПРЕТПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Претписом министра просвете и црквених послова постављени су:
у **Гимназији Краља Александра I**: за учитеља језика IV класе:
Јеремија Живановић, професорски приправник исте школе, 31. јануара
ове године, и за професорскога приправника: *Драгутин Марјановић*, свр-
шени ученик Велике Школе, 31. јануара ове године.

ГРАЂАНСКЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Претписом министра просвете и црквених послова постављени су за
више учитеље Грађанских Школа:

у **Београду**: За сталног вишег учитеља и управитеља *Милош Ве-*
лички, привремени виши учитељ и управитељ исте школе;

у **Свилајци**: За сталног вишег учитеља и управитеља *Илија Ра-*
досављевић, привремени виши учитељ и управитељ исте школе.

Претписом министра просвете и црквених послова постављени су за
привремене више учитеље Грађанских Школа:

у **Београду**: *Гвозден Јовановић*, учитељ 2. одељења IV разреда
основне мушке школе у Београду, на Дунавском Крају;

у **Великом Градишту**: *Николије Стевановић*, виши учитељ у истом
месту;

у **Горњем Милановцу**: *Михаило Милошевић*, учитељ III и IV раз-
реда основне школе у Жичи, округа рудничког;

у **Лесковцу**: *Бождар Поповић*, учитељ 1. одељења IV разреда
основне школе у Лесковцу, округа врањског;

у **Прокупљу**: *Михаило Миладиновић*, свршени ђак Велике Школе.

ПРЕМЕСТАЈИ :

Претписом министра просвете и црквених послова премештен је,
по молби:

у **Параћину**: за вишег учитеља и управитеља *Драгутин Тошлица*,
привремени виши учитељ у Прокупљу, округа тошничког.

ДЕВОЈАЧКЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Претписом министра просвете и црквених послова постављене су за
привремене више учитељице Девојачких Школа:

у **Ваљеву**: *Марица Големовићка*, класна учитељица Више Женске
Школе у Београду;

у **Нишу**: *Даница Димитријевићева*, свршена ученица Велике Школе;
Зорка Секулићева, свршена ученица Велике Школе;

у **Пожаревцу**: *Персида Ојданићева*, учитељица 1. одељења I раз-
реда основне женске школе у Нишу, округа нишког; *Марија Ђурићева*,
свршена ученица Велике Школе;

у **Шапцу**: *Наталија Обреновићева*, свршена ученица Велике
Школе.

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Претписом министра просвете и црквених послова постављени су:
у Београду: За заступницу учитељице I разреда основне женске школе у Палилуди, *Стана Нешићева*, свршена ученица Више Женске Школе с испитом; за заступницу учитељице II разреда основне мушке школе на Западном Врачару, *Милева Арсенијевићева*, учитељска заступница;

у округу ваљевском: За заступницу учитељице I и II разреда основне школе у Баталагама, *Персида Томићева*, свршена ученица Више Женске Школе с испитом; за заступницу учитељице II разреда основне школе у Осечини, *Персида Ковачевићева*, пређашња учитељска заступница; за заступницу учитељице I разреда основне школе у Радљеву, *Олга Мартиновићева*, пређашња учитељска заступница; за учитељицу III и IV разреда основне школе у Пирману, *Анђелија Радловићка*, учитељица I и II разреда основне школе у Бањанима, округа истог; за заступника учитеља II, III и IV разреда основне школе у Грабовцу, *Јован Цвијовић*, свршени ђак Учитељске Школе с испитом;

у округу врањском: За заступницу учитељице I и II разреда основне школе у Великом Трњану, *Савка Ивановићева*, свршена ученица Више Женске Школе с испитом; за учитељицу 3. одељења I разреда основне мушке школе у Врању, *Леошава Витковићка*, пређашња учитељица; за учитеља основне школе у Горњем Пријејану, *Сима Благојевић*, пређашњи учитељ;

у округу крагујевачком: За заступника учитеља III и IV разреда основне школе у Малим Крчмарима, *Милорад Петровић*, свршени ђак Учитељске Школе с испитом; за заступницу учитељице I разреда основне школе у Борчи, *Ружица Јаковљевићева*, учитељска приправница; за заступницу учитеља основне школе у Доњој Комарици, *Милица Отроковићева*, учитељска приправница; за заступника учитеља сва 4 разреда основне школе у Влакчи, *Драгољуб М. Лазаревић*, свршени богослов; за заступницу учитеља II, III и IV разреда основне школе у Годачици, *Драгица Мишићева*, учитељска приправница; за заступницу учитељице 1. одељења I раз. и II раз. основне школе у Рамаћи, *Драга Лазаревићева*, свршена ученица Више Женске Школе с испитом; за заступницу учитељице 1. одељења I и II разреда основне школе у Гунгатима, *Леошава Ј. Димитријевићева*, свршена ученица Више Женске Школе с испитом; за учитеља II разреда основне мушке школе у Ланову, *Димитрије М. Костић*, учитељ у пензији;

у округу крајинском: За учитеља I разреда основне мушке школе у Душановцу, *Ливота Лукић*, пређашњи учитељ; за заступницу учитељице основне женске школе у Лукама, *Марица Ристивојевићева*, свршена ученица Више Женске Школе с испитом; за заступника учитеља основне школе у Голубињу, *Гојко Петровић*, пређашњи учитељски заступник; за заступницу учитеља приправног разреда основне мушке школе у Кубиници, *Марија Телебаковићка*, учитељска приправница; за заступницу учитељице основне женске школе у Миланову, *Милева Симићева*, свршена ученица Више Женске Школе с испитом; за заступницу учитељице основне женске школе у Сиколу, *Даринка Стошићева*, учитељска приправница; за заступницу учитељице основне женске школе у Кладушници,

Зорка Шербановићева, свршена ученица Више Женске Школе с испитом; за заступницу учитељице основне женске школе у Рткову, *Јелена Јекићева*, свршена ученица Више Женске Школе с испитом; за заступницу учитељице приправног и I разреда основне женске школе у Уровици, *Јелена Стојановићева*, учитељска приправница; за учитељицу I разреда основне мушке и женске школе у Мајдан Пеку, *Левосаза Јовановићева*, учитељица основне женске школе у Клокочевцу, округа истог; за учитеља сва 4 разреда основне школе у Метришу, *Димитрије Цветковић*, учитељ сва 4 разреда основне школе у Малој Каменици, округа истог; за учитеља основне школе у Табаковцу, *Панга Богдановић*, учитељ у пензији; за заступника учитеља сва 4 разреда основне школе у Каменици, *Младен Т. Милијević*, свршени богослов; за заступницу учитељице основне женске школе у Корбову, *Драгиња Јовановићка*, пређашња учитељица; за учитеља основне школе у Танди, *Ђура Животић*, учитељ у пензији;

у округу крушевачком: За учитеља основне школе у Мађеру, *Трифун Стојковић*, пређашњи учитељ; за заступницу учитељице I разреда основне школе у Трнавцима, *Катарина Гоцићева*, учитељска приправница; за заступницу I разреда основне школе у Дворанима, *Надежда Поповићева*, учитељска приправница; за учитељицу I разреда основне школе у Врбцима, *Босара Ј. Петровићева*, свршена ученица Више Женске Школе с испитом; за заступницу учитељице I разреда основне школе у Медвеђи, *Даница Милошевићева*, учитељска приправница; за заступницу учитељице II разреда основне школе у Дренови, *Даринка Мутавашићка*, пређашња привремена учитељица; за заступника учитеља III и IV разреда основне школе у Макрешанима, *Милан Рајинчанин*, свршени богослов; за привременог заступника учитеља III и IV разреда основне школе у Наупару, *Димитрије Спасић*, свршени богослов;

у округу моравском: За заступницу учитељице основне женске школе у Бигреници, *Јелена Голубовићева*, свршена ученица Више Женске Школе с испитом; за заступницу учитељице I разреда основне школе у Врановцу, *Љубица Јанковићева*, учитељска приправница; за заступницу учитељице I разреда и 1. одељења II разреда основне школе у Дашшту, *Зорка Кадикева*, приправница; за заступницу учитељице I разреда основне школе у Рибарима, *Даринка Мајурчева*, пређашња заступница; за заступника учитеља основне школе у Грабовици, *Божидар Пандуровић*, ђакон; за заступника учитеља III и IV разреда основне школе у Водујаку, *Илија Којић*, свршени богослов; за заступника учитеља II, III и IV разреда основне школе у Витежеву, *Петар Радивојевић*, пређашњи привремена учитељ;

у округу нишком: За заступника учитеља основне школе у Грбавчу, *Станко Симић*, свршени ђак Учитељске Школе с испитом; за учитељицу сва 4 разреда основне школе у Врћеновици, *Наталија Зебићка*, пређашња учитељица; за заступницу учитељице I и II разреда основне школе у Нишу, у Београд-Мали, *Стана Милосављевићева*, учитељска приправница; за учитеља I разреда основне мушке школе у Алексинцу, *Тихомир Маринковић*, учитељ у пензији;

у округу подринском: За заступника учитеља основне школе у Равњу, *Драгутин Матић*, свршени ђак Учитељске Школе с испитом; за заступницу учитељице I и 2. одељења II разреда основне школе у Доњој Тријешници, *Даница Вујовићева*, свршена ученица Више Женске

Школе с испитом; за учитеља основне школе у Костајнику, *Живан Десићковић*, пређашњи учитељ; за заступницу учитељице 2. одељења I и II разреда основне школе у Меховинама, *Видосава Тривићева*, свршена ученица Више Женске Школе с испитом; за учитељицу сва 4 разреда основне школе у Узвећу, *Славка Томићка*, пређашња учитељица; за заступника учитеља III разреда основне мушке школе у Царини, *Душан Недић*, пређашњи привремени учитељ;

у округу подунавском: За учитељицу I раз. основне мушке школе у Гроцкој, *Милева Јовановићева*, учитељица III и IV разреда основне женске школе у Аранђеловцу, округа крагујевачког (на расположењу због спајања одељења); за заступника учитеља сва 4 разреда основне школе у Смрдљиковцу, *Александар Јанкијевић*, свршени богослов; за заступницу учитељице основне женске школе у Крњеву, *Иванка Милутиновићева*, свршена ученица Више Женске Школе с испитом; за заступника учитеља сва 4 разреда основне школе у Трновци, *Милево Јермић*, ђакон; за учитеља основне школе у Водицама, *Адам Ристић*, пређашњи учитељ; за заступника учитеља сва 4 разреда основне школе у Вранову, *Стеван М. Стевановић*, свршени богослов; за учитељицу I разреда основне школе у Добром Долу, *Милица Филиповићева*, која је била привремено постављена за учитељицу сва 4 разреда основне школе у Вранову, округа петог; за учитељицу I и II разреда основне школе у Михаиловцу, *Косара Обреновићева*, пређашња учитељица; за учитељицу сва 4 разреда основне школе у Лисовићу, *Софија Војиновићка*, учитељица у пензији; за учитеља III и IV разреда основне школе у Бељену, *Милутин Пантелић*, пређашњи учитељ;

у округу пожаревачком: За учитеља осн. школе у Пругову, *Владимир Вучковић*, учитељ у пензији; за учитељицу основне школе у Старчеву, *Марија Јовићка*, пређашња учитељица; за заступницу учитељице I и 1. одељења II разреда основне школе у Лозници, *Даринка Јовановићева*, учитељска приправница; за заступницу учитељице II разреда основне школе у Кушићеву, *Марија Поповићева*, учитељска приправница; за учитељицу женске основне школе у Жабарима, *Милева Сретенковићева*, пређашња учитељица; за заступницу учитељице I разреда основне мушке школе у Жагубици, *Василија Нешићева*, учитељска приправница; за учитеља сва 4 разреда основне школе у Кладурову, *Војин Путиковић*, пређашњи учитељ; за заступницу учитељице I разреда основне мушке школе у Породину, *Љубица Марковићева*, свршена ученица Више Женске Школе с испитом; за заступника учитеља сва 4 разреда основне школе у Старчеву, *Љубомир Митровић*, ђакон;

у округу рудничком: За заступницу учитељице I разреда основне школе у Ковиљу, *Даница Милошевићева*, учитељска приправница; за заступника учитеља I и II разреда основне школе у Такову, *Радомир Перуничкић*, свршени ђак Учитељске Школе с испитом; за заступника учитеља III и IV разреда основне школе у Такову, *Растимир Перуничкић*, свршени ђак Учитељске Школе с испитом; за заступника учитеља основне школе на Руднику, *Василије Вукомановић*, свршени ђак Учитељске Школе с испитом; за заступника учитеља основне школе у Студеници, *Милосав Маринковић*, свршени ђак Учитељске Школе с испитом; за заступника основне школе у Лучанима, *Милан Глигоријевић*, пређашњи учитељски заступник; за заступника учитеља III и IV разреда основне школе у Моравцима, *Александар Милитовић*, ђакон;

у округу тимочком: За заступницу учитељице I и II разреда основне женске школе у Врбовцу, *Драгиња Марковићева*, свршена ученица Више Женске Школе с испитом; за заступницу учитељице II, III и IV разреда основне женске школе у Шарбановцу, *Драгиња Ристићева*, учитељска приправница; за заступницу учитељице I и приправног разреда основне мушке школе у Брестовцу, *Лепосава Павловићева*, свршена ученица Више Женске Школе с испитом; за заступницу учитељице I и II разреда основне мушке школе у Планиници, *Марија Пашићева*, учитељска приправница; за заступницу учитељице I и приправног разреда основне школе у Гамзиграду, *Јелена Давидовићева*, свршена ученица Више Женске Школе с испитом; за заступника учитеља сва 4 разреда основне школе у Прлти, *Стеван Чокић*, свршени матурант; за учитеља приправног разреда основне мушке школе у Валакоњу, *Васа Томић*, пређашњи привремени учитељ; за заступницу учитељице основне женске школе у Сумраковцу, *Радојка Јелисавчићева*, пређашња учитељица;

у округу топличком: За заступника учитеља основне школе у Житорађи, *Радомир П. Борђевић*, пређашњи привремени учитељ; за заступника учитеља II, III и IV разреда основне школе у Бакусу, *Никола К. Ристић*, пређашњи привремени учитељ; за привременог заступника учитеља сва 4 разреда основне школе у Горњој Топовници, *Радован Кондић*, пређашњи учитељски заступник;

у округу ужичком: За заступника учитеља I и III разреда основне школе у Косјерићу, *Ратко Жуњић*, свршени ђак Учитељске Школе с испитом; за заступницу учитеља сва 4 разреда основне школе у Каменици, *Катарина Кнежевљевићева*, учитељска приправница; за заступницу учитељице I разреда основне школе у Мачкату, *Даница Пауићева*, учитељска приправница; за заступницу учитељице I и II разреда основне школе у Табановићу, *Милица Радичићка*, свршена ученица Више Женске Школе с испитом.

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

ПРЕМЕСТАЈИ

Претписом министра просвете и црквених послова премештени су по молби:

у Београду: За учитељицу IV разреда, основне мушке школе у Београду, на Сави, *Видосава Лукићева*, учитељица сва 4 разреда основне школе у Кумодражи, округа подунавског;

у округу ваљевском: За учитељицу II разреда основне женске школе у Ваљеву, *Сеферинка Мишковићка*, учитељица 2. одељења II разреда основне мушке школе у Крушевцу, округа крушевачког; за учитеља II разреда основне школе у Рабровици, *Милан Рачисављевић*, учитељ основне школе у Горњем Душнику, округа нишког; за учитеља II и 2. одељења III разреда основне мушке школе у Обреновцу, *Драгољуб Петровић*, учитељ основне школе у Смрдану, округа пиротског; за учитељицу 2. одељења I разреда основне мушке школе на Убу, *Зорка Ковачевићева*, учитељица I и II разреда основне школе у Ратајима, округа крушевачког; за учитеља I и II разреда основне школе у Стублинама, *Филип Радловић*, учитељ III и IV разреда основне школе у Бањанима, округа истог; за учитељицу сва 4 разреда основне школе у Бањанима, *Драга Јовановићка*, учитељица I и II разреда основне школе у Стублинама, округа

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

истог; за учитељицу I и II разреда основне школе у Стублинама, *Анђе-лија Радловићка*, учитељица 2. одељења II, III и IV разреда основне школе у Пироману, округа истог; за учитеља 2. одељења II, III и IV разреда основне школе у Пироману, *Филип Радловић*, учитељ I и II разреда основне школе у Стублинама, округа истог; за учитеља 1. одељења III и IV разреда основне мушке школе у Обреновцу, *Светозар Стојановић*, учитељ III и IV разреда основне школе у Конатицама, округа подунавског;

у округу врањском: За учитеља II разреда основне школе у Сурдулици, *Тодор Велковић*, учитељ основне школе у Медвеђи, округа истог; за учитеља III и IV разреда у Џеши, *Манасије Стојановић*, учитељ основне у Прибоју, округа истог; за учитеља III и IV разреда основне школе у Великом Трњану, *Петар Ђ. Ивановић*, учитељ сва 4 разреда основне школе у Сечаници, округа нишког; за учитеља III разреда основне школе у Власотинцу, *Божидар Миљковић*, учитељ 1. одељења III разреда основне мушке школе у Врању, округа врањског; за учитеља 1. одељења III разреда основне мушке школе у Врању, *Јован Војиновић*, учитељ III разреда основне мушке школе у Власотинцу, округа истог; за учитељицу I разреда основне школе у Бојинку, *Стојанка Буричићева*, учитељица сва 4 разреда основне школе у Извору, округа нишког; за учитеља сва 4 разреда основне школе у Дадинцу, *Милан Јовановић*, учитељ сва 4 разреда основне школе у Руњу, округа истог; за учитеља I разреда основне мушке школе у Власотинцу, *Димитрије Лазаревић*, учитељ сва 4 разреда основне школе у Петровцу, округа топличког; за учитеља сва 4 разреда основне школе у Руњу, *Јован Поповић*, учитељ сва 4 разреда основне школе у Крушевици, округа истог;

у округу крагујевачком: За учитељицу I и II разреда основне школе у Книћу, *Зорка Крестановићка*, учитељица II, III и IV разреда основне школе у Годачици, округа истог; за учитеља сва 4 разреда основне школе у Јарушицама, *Владимир Миладиновић*, учитељ сва 4 разреда основне школе у Близнаку, округа пожаревачког; за учитеља III и IV разреда основне школе у Драчи, *Божидар Гавриловић*, учитељ III и IV разреда основне школе у Такову, округа рудничког; за учитељицу I и II разреда основне школе у Драчи, *Даринка Гавриловићка*, учитељица I и II разреда основне школе у Такову, округа рудничког; за учитеља основне школе у Бошбанима, *Драгољуб Тодоровић*, учитељ основне школе у Грбавчу, округа нишког; за учитељицу I разреда основне школе у Лужницама, *Олга Милорадовићева*, учитељица I разреда основне школе у Медвеђи, округа крушевачког; за учитеља III и IV разреда основне школе у Наталинцима, *Живан Симић*, учитељ сва 4 разреда основне школе у Влакчи, округа истог;

у округу крајинском: За учитеља основне школе у Мосни, *Петар Вуксановић*, учитељ основне мушке школе у Клокочевцу, округа истог; за учитеља I и II разреда основне мушке школе у Кобишници, *Јован Тељебаковић*, учитељ основне школе у Узвећу, округа подринског; за учитељицу приправног и I разреда основне школе у Мајдан-Пеку, *Милица Павловићева*, учитељица I и II разреда основне школе у Горњем Матејевцу, округа нишког; за учитељицу основне женске школе у Брзој-Паланци, *Даница Деловићева*, учитељица приправног и I разреда основне школе у Мајдан-Пеку, округа истог; за учитељицу I разреда основне мушке школе у Штубинку, *Марија Буркова*, учитељица основне женске

WWW.UNILIB.RS

У Сиколу, округа истог; за учитеља приправног, I и II разреда основне мушке школе у Михаиловцу, *Аксентије Јелишић*, учитељ основне школе у Љубичевцу, округа истог; за учитеља I и приправног разреда основне мушке школе у Кладову, *Христифор Милић*, учитељ I и II разреда основне школе у Кобишници, округа истог; за учитељицу I и приправног разреда основне женске школе у Кладову, *Видосава Милићка*, учитељица приправног разреда основне мушке школе у Кобишници, округа истог; за учитељицу сва 4 разреда основне женске школе у Грабовици, *Никола С. Јањић*, учитељски заступник у Корбову, округа истог; за учитеља приправног и I разреда основне мушке школе у Миланову, *Милан Димитријевић*, учитељ приправног и I разреда основне школе у Кладову, округа истог; за учитељицу I и II разреда основне женске школе у Радујевцу, *Јелена Милановићева*, учитељица основне женске школе у Бруснику, округа истог; за учитеља основне мушке школе у Корбову, *Атанасије Јовановић*, учитељ основне мушке школе у Салашу, округа истог; за учитеља сва 4 разреда основне мушке школе у Салашу, *Јован Цветковић*, учитељ сва 4 разреда основне мушке школе у Рајцу, округа истог;

У округу крушевачком: За учитељицу I разреда основне школе у Брачину, *Јеленавета Марковићка*, учитељица основне школе у Трновци, округа подунавског; за учитеља основне школе у Михаиловцу, *Вукић Милуновић*, учитељ III и IV разреда основне школе у Житном Потоку, округа топличког; за учитељицу I и I. одељења II разреда основне школе у Брањани, *Ружица Жижикка*, учитељица основне школе у Михаиловцу, округа истог; за учитеља III и IV разреда основне школе у граду Сталаћу, *Михаило Р. Виторовић*, учитељ основне школе у Јарушицама, округа крагујевачког; за учитељицу I и II разреда основне школе у граду Сталаћу, *Надежда Виторовићка*, учитељица I и II разреда основне школе у Обреновцу, округа ваљевског; за учитељицу II разреда основне школе у Обилићеву, *Даница Николићева*, учитељица I разреда основне школе у Дворанима, округа истог; за заступницу учитељице I разреда основне школе у Шилеровцу, *Наталија Кошанинова*, заступница учитељице основне школе у Корбову, округа крајинског; за учитељицу 2. одељења II разреда основне мушке школе у Крушевцу, *Марија Глигоријевићева*, учитељица II разреда основне женске школе у Ваљеву, округа ваљевског; за учитељицу II разреда основне мушке школе у Александровцу, *Персида Јвковићка*, учитељица I и II разреда основне школе у Ратајима, округа истог; за учитеља IV разреда основне мушке школе у Третенику, *Игњат Огризовић*, учитељ 3. одељења I разреда основне мушке школе у Врању, округа врањског; за учитеља I. одељења IV разреда основне мушке школе у Крушевцу, *Стеван Живојиновић*, учитељ III и IV разреда основне школе у Наунари, округа истог; за учитељицу I. одељења I разреда основне школе у Великој Врбници, *Зорка Ђорђевићева*, учитељица I и II разреда основне школе у Салаковцу, округа пожаревачког;

У округу моравском: За заступника учитеља 2. одељења I разреда основне школе у Великом Поповићу, *Божидар Пандуровић*, заступник учитеља основне школе у Грабовици, округа истог; за учитеља 1. одељења I разреда основне мушке школе у Тузрији, *Петар Милосављевић*, учитељ 1. одељења IV разреда основне школе у Зајечару, округа тимочког; за учитељицу 1. одељења III и IV разреда основне женске школе у Тузрији, *Живка Љ. Поповићева*, учитељица II разреда основ. мушке

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

школе у Александровцу, округа крушевачког; за учитеља сва 4 разреда основне школе у Батинцу, *Светолик Брзаковић*, учитељ сва 4 разреда основне школе у Плани, округа истог; за учитељицу сва 4 разреда основне школе у Плани, *Леошава Павловићева*, учитељица II разреда основне школе у Великој Дренови, округа крушевачког;

У округу нишком: За учитеља III и IV разреда основне школе у Јелашници, *Лазар Матић*, учитељ III и IV разреда основне школе у Дервену, округа истог; за учитељицу III разреда основне мушке школе у Алексинцу, *Зорка Илићка*, учитељица I. одељења III и IV разреда основне женске школе у Ћуприји, округа моравског; за учитељицу I и II разреда основне школе у Дервену, *Љубица Хаџићка*, учитељица I и II разреда основне школе у Св. Аранђелу, округа истог; за учитеља III и IV разреда основне школе у Дервену, *Светозар Хаџић*, учитељ III и IV разреда основне школе у Св. Аранђелу, округа истог; за учитеља III и IV разреда основне школе у Мозгову, *Јевта Поповић*, учитељ III и IV разреда основне школе на Делиграду, округа истог; за учитеља III и IV разреда основне школе на Делиграду, *Светислав Богдановић*, учитељ III и IV разреда основне школе у Читлаку, *Трајко С. Стевановић*, учитељ сва 4 разреда основне школе у Јеловику, округа крагујевачког; за учитељицу основне школе у Горњем Душнику, *Христина Ђокићева*, учитељица II, III и IV разреда основне женске школе у Шарбановцу, округа тимочког; за учитељицу I и II разреда основне школе у Горњем Матејевцу, *Настасија Костићка*, учитељица I и II разреда основне женске школе у Врбовцу, округа тимочког; за учитељицу I. одељења I разреда основне женске школе у Нишу, *Новка Драгићевићка*, учитељица I и II разреда основне женске школе у Власотинцу, округа врањског; за учитеља III разреда основне мушке школе у Алексинцу, *Никола Михаиловић*, учитељ основне школе у Малој Плани, округа подунавског; за учитеља основне школе у Сечаници, *Петар Х. Илић*, учитељ основне школе у Јагличју, округа истог; за учитеља I. одељења IV разреда основне мушке школе у Нишу, на Стамбол Капији, *Андреја Јовановић*, учитељ сва 4 разреда основне школе у Водичама, округа подунавског; за заступницу учитељице I и II разреда основне школе у Св. Аранђелу, *Наталија Борђевићева*, заступница учитељице I и приправног разреда основне школе у Гамзиграду, округа тимочког; за учитеља сва 4 разреда основне школе у Јагличју, *Боривоје Лазаревић*, учитељ сва 4 разреда основне школе у Дадинцу, округа врањског;

У округу пиротском: За заступницу учитеља основне школе у Сврдану, *Милка Зарићева*, учитељска заступница основне женске школе у Сумраковцу, округа тимочког; за учитеља II, III и IV разреда основне школе у Великом Бошњинцу, *Манојло Голубовић*, учитељ III и IV разреда основне школе у Стрижевцу, округа истог;

У округу подринском: За учитеља III разреда основне школе у Љешници, *Сима Богдановић*, учитељ сва 4 разреда основне школе у Заграђу, округа подринског; за учитељицу основне школе у Љубовији, *Христина Трајковићева*, учитељица III разреда основне школе у Љешници, округа истог; за учитеља сва 4 разреда основне школе у Ноћају, *Драгутин Лаушевић*, учитељ сва 4 разреда основне школе у Горњем Присјану, округа врањског; за учитеља I и II разреда основне школе у Коцељеви, *Десиот Станојловић*, учитељ сва 4 разреда основне школе у

Смрдљиковцу, округа подунавског; за учитељицу I и II разреда основне школе у Недељицама, *Љубица Јакшићева*, учитељица I и приправног разреда основне мушке школе у Шарбановцу, округа тимочког;

у округу подунавском: За учитељицу II разреда основне школе у Голобоку, *Јелица Димитријевићева*, учитељица основне женске школе у Миланову, округа крајинског; за учитеља III и IV разреда основне школе у Борку, *Милун Радотић*, учитељ 2. одељења II, III и IV разреда основне школе у Губеревцу, округа истог; за учитељицу I и II разреда основне школе у Баћевцу, *Милица Петровићка*, учитељица 2. одељења I и II разреда основне школе у Меховинама, округа подринског; за учитељицу I и II разреда основне школе у Лесковцу, *Софија Буквићева*, учитељица I и II разреда основне школе у Грачацу, округа рудничког; за учитељицу II разреда основне школе у Лозовику, *Милева Благојевићева*, учитељица приправног, I и II разреда основне мушке школе у Михаиловцу, округа крајинског; за учитеља IV разреда основне школе у Милошевцу, *Михаило Ризнић*, учитељ I и II разреда основне мушке школе у Подгорцу, округа тимочког; за учитељицу I и II разреда основне школе у Железнику, *Зорка Учекова*, учитељица 1. одељења II разреда основне школе у Голобоку, *Босилка Димитријевићева*, учитељица I разреда основне школе у Душановцу, округа крајинског; за учитељицу I разреда основне школе у Остружници, *Милица Петровићка*, учитељица I и II разреда основне школе у Баћевцу, округа истог; за заступницу учитељице I и II разреда основне школе у Баћевцу, *Даница Вујовићева*, заступница учитељице I и 2. одељења II разреда основне школе у Доњој Тријешњици, округа подринског; за учитељицу I разреда основне школе у Поповићу, *Анка Кабанскова*, учитељица I и II разреда основне школе у Коцељеву, округа подринског; за учитељицу I разреда основне школе у Рабровцу, *Јелена Божићева*, учитељица I и II разреда основне школе у Недељицама, округа подринског; за учитељицу II разреда основне школе у Кусатку, *Драга Јанковићева*, учитељица II разреда основне школе у Кушиљеву, округа пожаревачког; за учитељицу сва 4 разреда основне школе у Малом Мокром Дугу, *Даринка Шуговићева*, учитељица женске основне школе у Жабарима, округа пожаревачког; за учитељицу 2. одељења I разреда и 1. одељења II разреда основне школе у Марковцу, *Наталија Ђ. Петровићева*, учитељица I и II разреда основне школе у Книћу, округа крагујевачког; за заступницу учитеља основне школе у Малој Плани, *Јелисавета Вучковићева*, учитељка заступница основне школе у Малој Врбници, округа крајинског; за учитеља III и IV разреда основне школе у Великој Моштаници, *Димитрије Јовановић*, учитељ сва 4 разреда основне школе у Великом Трњану, округа врањског; за учитељицу II и 1. одељења III разреда основне школе у Великој Плани, *Милеса Богатићевска*, учитељица сва 4 разреда основне школе у Малом Мокром Дугу, округа истог; за учитељицу III и II разреда основне школе у Лугавчини, *Десанка Марковићка*, учитељица I и II разреда основне школе у Придворици, округа истог; за заступницу учитељице I и II разреда основне школе у Рогачи, *Босилка Милутиновићева*, заступница учитеља сва 4 разреда основне школе у Лисовићу, округа истог; за заступницу учитељице I разреда основне женске школе у Смедереву, *Љубица Петровићева*, заступница учитељице II и III разреда основне школе у Лугавчини, округа истог; за учитељицу 2. одељења I разреда основне школе у Азањи, *Милева Сретеновићева*, учитељица 2. одељења I разреда основне школе

у Жабарима, округа пожаревачког; за учитеља III и IV разреда основне школе у Крњеви, *Гаврило Адамовић*, учитељ III и IV разреда основне школе у Житном Потоку, округа топличког; за учитељицу I и II разреда основне школе у Придворици, *Перица Ђурковићка*, учитељица 2. одељења I разреда основне школе у Азањи, округа истог; за учитеља II разреда основне школе у Сараорцима, *Спасоје Тешић*, учитељ сва 4 разреда основне школе у Неменикућама, округа истог; за учитељицу I и II разреда основне школе у Јагњилу, *Љубица Ковановићева*, учитељица I и II разреда основне школе у Врдилима, округа рудничког;

у округу пожаревачком: За учитељицу основне женске школе у Шапину, *Даница Недељковићка*, учитељица основне школе у Старчеву, округа истог; за учитеља II разреда основне мушке школе у Петровцу, *Тодор Илић*, учитељ III и IV разреда основне школе у Сталаћу, округа крушевачког; за учитељицу I и II разреда основне женске школе у Петровцу, *Даница Илићка*, учитељица I и II разреда основне женске школе у Сталаћу, округа крушевачког; за учитеља основне школе у Буковској, *Милан Тадић*, учитељ основне школе у Кладурову, округа истог; за учитељицу основне школе у Винцима, *Јелена Петровићева*, учитељица I и приправног разреда основне школе у Витежеву, округа моравског; за учитељицу II разреда основне школе у Голушцу, *Милица Младеновићева*, учитељица сва 4 разреда основне школе у Винцима, округа истог; за учитељицу сва 4 разреда основне школе у Винцима, *Милица Лукићева*, учитељица приправног и I разреда основне мушке школе у Уровици, округа крајинског; за учитељицу основне женске школе у Жабарима, *Даринка Димићева*, учитељица I и II разреда основне школе у Михаиловцу, округа подунавског; за учитеља приправног и III разреда основне мушке школе у Породину, *Петар Р. Лукић*, учитељ II, III и IV разреда основне школе у Витежеву, округа моравског; за учитељицу основне школе у Десни, *Марија Јовићка*, учитељица основне школе у Старчеву, округа истог; за учитељицу I и II разреда основне школе у Салаковцу, *Милица Зарићева*, учитељица I и II разреда основне школе у Волуји, округа истог;

у округу рудничком: За учитеља I разреда основне школе у Атеници, *Петар Михаиловић*, учитељ IV разреда основне школе у Грстенику, округа крушевачког; за учитеља III и IV разреда основне школе у Жичи, *Миљко Богдановић*, учитељ сва 4 разреда основне школе у Каменици, округа истог;

у округу тимочком: За заступника учитеља сва 4 разреда основне школе у Зуберинцу, *Михаило Марковић*, заступник учитеља сва 4 разреда основне школе у Манојлци, округа нишког; за учитељицу I и II разреда основне школе у Бучју, *Милева Стевановићева*, учитељица основне школе у Кривом Виру, округа истог; за учитељицу 2. одељења I разреда основне мушке школе у Зајечару, *Драгиња Брабек*, учитељица I разреда основне женске школе у Ђуприји, округа моравског; за учитеља основне школе у Воровцу, *Илија Ђоркић*, учитељ II, III и IV разреда основне мушке школе у Метовници, округа истог; за учитељицу I и приправног разреда основне мушке школе у Метовници, *Љубица Ристићка*, учитељица основне женске школе у Звездану, округа истог; за учитељицу основне женске школе у Малом Извору, *Даринка М. Поповићева*, учитељица I и II разреда основне мушке школе у Оснићу, округа истог; за учитељицу основне женске школе у Кривом Виру, *Леошава Поповићка*, учитељица основне

женске школе у Копривници, округа крајинског; за учитеља III и IV разреда основне мушке школе у Кривом Виру, *Вукашин Поповић*, учитељ сва 4 разреда основне школе у Боровцу, округа истог; за учитеља 2. одељења I разреда основне мушке школе у Зајечару, *Коста Марковић*, учитељ сва 4 разреда основне школе у Звездану, округа истог; за заступницу учитељице основне женске школе у Звездану, *Зорка Давидовићева*, заступница учитељице основне женске школе у Речкој, округа крајинског; за учитеља сва 4 разреда основне мушке школе у Врбовцу, *Сретен Радосављевић*, учитељ сва 4 разреда основне школе у Раденковићу, округа подринског;

у окугу топличком: За учитељицу основне женске школе у Куршумлији, *Паулина Стошићева*, учитељица II разреда основне мушке школе у Пожези, округа ужичког; за учитељицу I разреда основне школе у Бакусу, *Лепосава Ристићка*, учитељица сва 4 разреда основне школе у Бојнику, округа врањског; за учитеља III и IV разреда основне школе у Житном Потоку, *Гаврило Адамовић*, учитељ II и 1. одељења III разреда основне школе у Великој Плани, округа подунавског;

у округу ужичком: За учитељицу II разреда основне мушке школе у Пожези, *Ангелина Пауновићева*, учитељица I разреда основне мушке школе у Мачкату, округа истог; за учитеља основне школе у Равнижа, *Глигорије Јовановић*, учитељ I разреда основне школе у Пилици, округа истог; за учитеља III и IV разреда основне школе у Брезови, *Милисав Никитовић*, учитељ основне школе у Студеници, округа рудничког; за заступницу учитељице I и II разреда основне школе у Брезови, *Нагалија Никитовићка*, заступница учитељице основне школе у Грацу, округа рудничког; за учитељицу II разреда основне женске школе у Ужицу, *Марта Витезовићева*, учитељица основне школе у Царини, округа подринског; за учитељицу 2. одељења I разреда и 1. одељења II разреда основне мушке школе у Пожези, *Паулина Стошићева*, учитељица основне женске школе у Куршумлији, округа топличког; за учитеља I и III разреда основне школе у Кошерићу, *Стаменко Марић*, учитељ сва 4 разреда основне школе у Скавцима, округа истог.

Претписом министра просвете и црквених послова премештени су по казни:

у Београду: За учитеља 2. одељења IV разреда основне школе на Дунавском Крају, *Лазар Обрадовић*, привремени виши учитељ Грађанске Школе у Лесковцу, округа врањског;

у округу врањском: За учитеља основне школе у Прибоју, *Степије Васиљевић*, учитељ III и IV разреда основне школе у Цени, округа истог; за учитеља II, III и IV разреда основне школе у Бојнику, *Глигорије Костић*, учитељ сва 4 разреда основне мушке школе у Врбовцу, округа тимочког; за учитеља сва 4 разреда основне школе у Првонегу, *Арсеније Поповић*, учитељ IV и 1. одељења I разреда основне школе у Рековцу, округа моравског;

у округу крајинском: За учитељицу II, III и IV разреда основне школе у Душановцу, *Лепосава Лукићка*, учитељица II разреда основне школе у Лозовику, округа подунавског; за учитељицу основне женске школе у Бруснику, *Персида Божићева*, учитељица I и II раз. основне женске школе у Радужеvcу, округа истог;

у округу моравском: За учитеља II разреда основне школе у Рековцу, *Милан Савић*, учитељ IV разреда основне школе у Милошевцу,

округа подунавског; за учитељицу основне школе у Грабовици, *Стана Матићева*, учитељица 2. одељења I разреда основне школе у Великом Поповићу, округа истог;

у округу нишком: За учитеља III и IV разреда основне школе у Св. Аранђелу, *Алекса Антић*, учитељ III и IV разреда основне школе у Читлуку, округа истог;

у округу подунавском: За учитеља III и IV разреда основне школе у Конатицама, *Драгољуб Костић*, учитељ 1. одељења III и IV разреда основне мушке школе у Обреновићу, округа ваљевског;

у округу пожаревачком: За учитеља сва 4 разреда основне школе у Близнаку, *Милутин Петровић*, учитељ III и IV разреда основне школе у Волујаку, округа моравског; за учитељицу I разреда основне мушке школе у Породину, *Љубица Миловукова*, учитељица I и II разреда основне школе у Волујаку, округа моравског;

у округу тимочком: За учитељицу I и II разреда основне мушке школе у Подгорцу, *Јулијана Ковачевићева*, учитељица основне женске школе у Малом Извору, округа истог; за учитељицу основне школе у Звездану, *Даришка Младеновићева*, учитељица III разреда основне женске школе у Чачку, округа рудничког;

у округу топличком: За учитељицу сва 4 разреда основне женске школе у Куршумлији, *Љубица Ст. Николајевићева*, учитељица I и II разреда основне школе у Дервену, округа нишког; за учитеља сва 4 разреда основне школе у Коцељу, *Божа Ружић*, учитељ основне школе у Макрешанима, округа крушевачког.

ПЕНСИОНОВАЊА

Претписом министра просвете и црквених послова пензионовани су:
у округу крагујевачком: *Љубисав Јовановић*, учитељ основне школе у Бошњанима;

у округу крушевачком: *Милева Ђ. Стевановићка*, учитељица основне школе у Мађеру, по молби;

у округу нишком: *Јелена Маринковићка*, учитељица основне школе у Алексејцу, по молби;

у округу подринском: *Михаило Симић*, учитељ основне школе у Ноћају, по молби;

у округу подунавском: *Јелена Радовићева*, учитељица основне школе у Сараорцима, по молби; *Василије Матејић*, учитељ основне школе у Бељену;

у округу пожаревачком: *Јован Богдановић*, учитељ основне школе у Миљевићу;

у округу тимочком: *Роксанда Продановићка*, учитељица основне школе у Зајечару по молби.

РАЗРЕШЕЊА

Претписом министра просвете и црквених послова отпуштени су:
у округу ваљевском: *Милан Михаиловић*, учитељ основне школе у Грабовцу;

у округу крајинском: *Марко Пилетић*, учитељ основне школе у Горњанима;

у округу рудничком: *Сима Благојевић*, учитељ основне школе у Рудници; *Даница Симићева*, учитељица основне школе у Прилишцу.

Претписом министра просвете и црквених послова разрешени су :

у округу врањском : *Милева Јелићка*, учитељица основне школе у Власини ;

у округу врагујевачком : *Драгиња Мишићева*, учитељска заступница у Годачици ;

у округу крушевачком : *Милева Сретеновићева*, учитељица основне школе у Трнавцима ;

у округу нишком : *Димитрије А. Пејовић*, заступник учитељски у Нишу ;

у округу пиротском : *Петар Пешић*, учитељ основне школе у Великом Бовинцу ;

у округу подринском : *Милутин Поповић*, учитељски заступник у Прову ;

у округу подунавском : *Зорка Рад. Николићева*, учитељица у Кусатку ;

у округу пожаревачком : *Милоје Борисављевић*, учитељски заступник у Мустапићу ; *Павле Р. Лукић*, учитељ основне школе у Породину ;

у округу ужичком : *Ратко Жуњић*, учитељски заступник у Којерићу ; *Драга Милошевићка*, учитељица основне женске школе у Ужицу.

УМРЛИ НАСТАВНИЦИ НАРОДНИХ ШКОЛА :

у Београду : *Марија Илићева*, учитељица у пензији, преминула је 8. децембра 1899. године ; *Регина Јелићева*, учитељица у пензији, преминула је 1. јануара ове године ;

у округу пиротском : *Милан Ковачевић*, учитељ у пензији, преминуо је 1. децембра 1899. године ;

у округу подринском : *Михаило Симић*, учитељ у пензији, преминуо је 20. октобра 1899. године у Ноћају ;

у округу подунавском : *Марија Милорадовићка*, учитељица основне женске школе у Смедереву, преминула је 25. новембра 1899. године у Смедереву ; *Ружица Борђевићева*, учитељица I и II разреда основне школе у Јагњиду, преминула је 17. децембра 1899. године у Младеновцу.

РАСПИСИ И ОДЛУКЕ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

Свима надзорницима народних школа

(Школски одбори да претплате за своје школе Ручни Рад)

Расписом мојим од 22. марта 1898. године, ПБр. 5113. препоручен је лист *Ручни Рад*, који уређује Јован С. Јовановић, учитељ и управитељ учитељских курсева у Београду, свима школским одборима за књижнице њихових школа. То је учињено онда, кад Ручни Рад још није био уведен у наше народне школе као обавезан предмет и кад је овај лист био лична својина г. Јовановића и у много скромнијем облику и обиму.

Сада ствар стоји сасвим другојаче. Сада је Ручни Рад обавезан предмет као и остали наставни предмети. Међу тим, огромна већина наставника нема ни теоријске а камо ли практичне спреме из овога предмета. С тога је прека потреба да ово накнаде. Сем курсева на којима учитељи добивају и теоријску и практичну спрему, они ово могу учинити и своју спрему у овоме проширивати и самим овим листом, који је са овога разлога и обим свој проширио и који је једини лист ове врсте у нас. Сем овога овај је лист узело и Друштво за Ручни Рад у школи за свој орган, те ће се и оно озбиљно старати, да лист одговори своје циљу и овој потреби у нас.

Уредништво истога листа известило ме је писмом својим од 28. децембра прошле године Бр. 273, да је досад било претплаћено само око *две стотине школа* а њих четири стотине примало је лист бесплатно, од помоћи коју је овом листу чинило министарство народне привреде. Овакав немар према једној наставној новини у нас и од стране школских одбора а још више од стране наставника народних школа нимало није за похвалу.

С тога Вам препоручујем, да строго наредите свима одборима школским, да овај лист за своје школе претплате, као и наставницима поверенога Вам округа, особито онима, који нису свршили никакав курс за Ручни Рад, да га набаве за се.

Лист стаје годишње само *три динара* а излази у месечним свескама са по више слика, те се нико не може изговарати скупоћом.

Ја се надам да ћећу имати потребе, да ову наредбу обнављам, нити да кога по овоме узимам на одговор и кажњавам.

ПБр. 14804

20. јануара 1900. год.

Београд.

Министар
просвете и црквених послова.

Андра Ђорђевић с. р.

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГА САВЕТА

746. САСТАНАК

24. новембра 1899. год.

Били су: председник: д-р **В. Бакић**; потпредседник: **Ст. Ловчевић**; редовни чланови: д-р **Светолик Радовановић**, **Архимандрит Кирило**, **Михаило Марковић**, **Ср. Ј. Стојковић**, **Ј. Миодраговић**, **Лука Лазаревић** и **М. Влајић**.
Пословога: **Петар Ј. Петровић**.

I

Прочитани су и примљени записници 744. и 745. састанка.

II

Г. Архимандрит Кирило, редовни члан Савета, усмено реферује о књизи: „Литургика за православне ученике основних школа“ од **Ђоке Милића**, учитеља у Новом Саду, који је ово своје дело понудио за уџбеник у нашим народним школама.

По саслушању овог реферата Савет је одлучно: да се ова књига због непотпуности и неких погрешака не може употребити као уџбеник у нашим основним школама.

III

Затим се прешло на читање и претресање наставног програма за средње школе и на овоме састанку утврђен је програм из Науке Хришћанске за I и II разред.

Овим је састанак завршен.

747. САСТАНАК

1. децембра 1899. год.

Били су: председник: д-р **В. Бакић**; потпредседник: **Ст. Ловчевић**; редовни чланови: д-р **Светолик Радовановић**, д-р **Михаило Петровић**, **Архимандрит Кирило**, **М. Марковић**, **Сретен Ј. Стојковић**, **Ј. Миодраговић**, **Јован Ђ. Докић**, **Милоје Влајић** и **Лука Лазаревић**.

Пословога: **Петар Ј. Петровић**.

I

Прочитани су реферати г. г. **Фрање Елезовића**, професора Гимназије **Бука Стеф. Караџића**, и д-ра **Василија Ђерића**, доцента Велике Школе,

о књизи „Латинска читанка“, коју је израдио и за прву годину учења овог језика наменио г. Мита Живковић, директор Гимназије Св. Саве. Реферат г. Елезовића гласи:

Главном Просветном Савету

Почаствовао поверењем Главног Просветног Савета да прегледам књигу: „Латинска Читанка“, коју је израдио Мита Живковић, директор гимназије, и да оценим да ли је она подобра за уџбеник латинског језика, и то у првој години учења у нашим средњим школама, — написао сам за потребно да изобележим неколике недостатке и погрешке, што сам их запазио и мимо које се не може ђутке прећи у уџбенику, што се намењује ученицима у првој години учења латинског језика.

Тако дакле на стр. 4. у одељку „Изговор и нагласак“ стоји *pātrīmōnium* место *pātrīmōnium*. — На стр. 4 *coemendo*, на стр. 5 *incensio* су речи, које се не налазе у класичној латинитини, а нема их ни у речнику, ни у штиву. — Стр. 4 *sum m. cūm*; — стр. 5. *adiuvo m. adiūvo*; *dēicio m. deicio*; *inīcio m. inīcio*. — Стр. 6 *asuēfactus m. assuefactus*; кад је обележен *sūus* требало је из истог разлога квантитовати и *assidūus*, *exigūus*, *bidūus*, *indenūus* и т. д. — *thesaurus m. thesaurus*; — *totius* да се нагласи. Према стр. 6, одељку VIII је потребно да се у штиву обележе бар неколики само важнији квантитети, у колико се тиме може помоћи правилнијем изговору и нагласку.

Стр. 7, одељак 1, напомена 1 не стоји да „прирок“ у латинском долази реченици на крај, а да је тако потврђује се већ у I одељку бројевима 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11. На том је месту одмах потребно да се објасне чланови реченице: субјекат, предикат, сустантив, објекат, предикативни сустантив, а у II, 2 одељку атрибут, адјектив, предикативни адјектив, атрибутивни адјектив и да се терминологија не меша, као „прирок“, „атрибут“, „подмет“, „апозиција“. — Стр. 7, одељак I, број 10. *In aqua et terra* нису квантитована та два аблатива. — Стр. 8, од. III бр. 3, 10 *poetae*, — *poetarum m. poetae*, *poetarum* (грам. § 3, 1). — Стр. 9, од. IV. 4. Није обележен §. (53) из граматике за адјективе прве и друге деклинације. — Стр. 11, од. VII, 7 није предвиђено *deus* за *voc. sing.* нити има облика од тог сустантива за *nominat. dat. et abl. plur.* већ се понавља оно што је условљено претходним §§. — Стр. 12—13, од. VIII, 8 нема примера за сустантива *na-er*, а нема их ни у „Речнику“. — Стр. 13, од. IX, 9 нема примера за сустантиве *na-aus*, а нема их ни у „Речнику“. — Стр. 14, од. 9, бр. 12. слонови *elephantēs (elephas)* спада у изузетке, те му није овде место, тим мање, што на свом месту у другој деклинацији није стављено *elephantus*, већ тек у трећој, стр. VII, 2. — *lv.* од. X, 10 нема примера за сустантиве *na-ar-ur*, — *a*, а нема их ни у „Речнику“. — Стр. 16, од. 12, бр. 3. 5 *golem = ingens* је узето два пута на штету других адјектива с једним обликом, којих нема никако. — *lv.* од. XIII, 13 није примењено ништа из §. 34, d, e, §. 35, 1, ни врло обичан сустантив *vis*. — Стр. 17, од. XIV, бр. 12 примењено је *litium*, а у од. XIII, где му је било места, није стављено. — *lv.* од. XIV, 14. Неки су сустантиви неколико пута узети, неки никако, на пр.: *arbor*, *quies* 2 пут, *cost* 2 пут, а *rugio*, *scipio*, *serpentrio*, *cardo*, *margo*, *cos*, *dos*, *cadaver*, *verber* ни један пут. — Стр. 20, од. XVIII, 18. Нема примера за облике *domi*, *domum*, *domo* (ни питање где, камо, одакле?). Целим одељком „Земљораднички живот“, који је јамачно намењен четвртој и петој деклинацији свега се две речи примењују,

WWW.UNILIB.RS

и то res и fructus. — Стр. 23, од. 20, бр. 8. у штиву које је намењено настави и васпитању треба се клонити космополитских изрека, јер оне ништа не доносе циљу, ну уде патриотским осећајима. — Стр. 28. Како би било да је и наслов одељка у непрекидном штиву латински? Кад су примери тако удешени, те има и латинских и српских одељака, зар се ипсу могли тако исто удесити и одељци у непрекидном штиву? — Стр. 30, XXVII, бр. 5. quibuscum да се објасни. — Стр. 31. од. XXVIII, бр. 8. senatus. Зар овде није потребно ставити квантитет на последњи слог senatus, не толико ради изговора, колико ради надежа.

Латински се ипше coniugo, па га тако треба читати; отуда *конјугација* (не *коњугација*); *конјунктив* (coniungo) (не *коњунктив*).

Стр. 33. *Композита* се изговара а ипше Composita. — Стр. 34. „Тројански рат“... quod Helena praeda fuerat... реч је quod потребно објаснити. — Стр. 35. XXXII, бр. 5. culpa м. culpa, poena м. poena. — Стр. 39, XXXVI, бр. 2. Зашто су баш та времена употребљена у тој реченици. — Стр. 39, XXXVI бр. 5, као бр. 2. — Пв. бр. 7 као бр. 2. — Стр. 41 „Ков и магарац“. У првом периоду за промен се треба објашњења. — Стр. 42 „Бијант“. Зашто servavisset, а не друго које време? — Пв. „Смрт краља Кодра“... morte sua м. morte sua. — Пв. quasi servus esset. Шта је quasi и чим управља? — Пв. Postquam postulaverunt. Шта је postquam и чим управља? — Стр. 43, XXXIX бр. 7 scholarum м. scholarum. — Стр. 44, XLI, бр. 1 imperavit; — стр. 45, XLI, бр. 3 tam humilis ut; — стр. 45, XLI, бр. 5 operam dabat ut; — стр. 45, XLI, бр. 7 admonebat ne... какве су то реченице? — Стр. 45, XLI, бр. 1, infuga м. in fuga. — Стр. 45, од. 41, бр. 5. У реченици је *без* стављено у заграду (), што би значило да се не преводи; ну то не стоји, пошто се овде је *без* преводи са caret (vacat). — Стр. 42 „Смрт краља Кодра“ nihil magis portavit, quam ut etc., је конструкција, којој свакако треба објашњења. — Стр. 47, од. XLIII, бр. 6 qua victoria м. qua victoria. — Стр. 48 „Гаврић и лица“, стр. 49 „Пас и месо“. Каква је разлика у реченицама: vulpes cum vidisset, или canis cum teneret etc. и реченице cum caro pulchrior videretur? — inquit припада групи verba defectiva. — in aqua м. in aqua, -ea carne м. ea carne. — Каква је разлика у videretur и videbantur („Магарац у лавовој кожи“)? — Каква је разлика у значењу речи „Јам“ („магарац“ и т. д) и Јамque („Јелен“ и т. д.)? — Стр. 54, од. 49, бр. 11... (онај) зашто се зоставља? — in silva м. in silva, — domum шта значи и кад се употребљава? — clara м. clara. — Стр. 55 „Вук и коза“ in alta м. in alta. — „Причице“ 1. Num oneri tibi fuerunt какви су то дативи? — Стр. 58. „Бор“ poeta м. poeta. — videtur шта значи? У овом одељку нема ни једног глагола из IV конјугације; ну ту су два faceret (facio), admiransque (admiror), што су програмом претурена у другу годину учења латинског језика. — „Причице“. Како се преводи ubi pugnabatur, а како Ubi... audivit. — Стр. 59. „Лав и миш“ „Ignosce м. Ignosce.“ — Стр. 60. Beam, Veae м. Vheam, Vheae. — Стр. 62... Volscos, quae gens etc. треба мало објашњења.

Непрактично је што у „Речнику“ није супстантивно означен род, нарочито у изузетака (у роду) и communia на пр. дух, custas, fagus, paragraphus, vulgus, humus, comes, obses etc.

У „Речнику“ су квантитоване све речи доследно и тако рећи ad scriptum, у штиву никако. А шта је меродавније? „Речник“, у коме се речи јављају свагда у извесном, познатом облику, или штиво, где их видимо

у различитим облицима? Хоће ли „Речник“ ученику дати регулу за изговор и нагласак, или што друго?

Даље погрешке у квантитетима. Стр. VII *cāsēus* (*cāsēum*) м. *cāsēus* (*cāsēum*); — стр. XVII *condita* м. *conditā*; — стр. XVIII *voluntas* м. *vōluntas*; — XIX *nescimus* м. *nescimus*; — XXIII *lātītudo* м. *lātītudo*; — XXIV *dābat* м. *dābat*, *dāte* м. *dāte*.

Погрешке у неким глаголским облицима, стр. XXIV *sustineo* нема сушина *sustentum*, *contineo* нема суп. *contentum*, ну *contentus* задовољан је адјектив; *terreo* нема суп. *territum*; *exerceo* нема суп. *exercitum*; *coerceo* м. *coerceo*; *valeo* нема суп. *valitum*. — Стр. XXIII *pareo* нема суп. *paritum*, ну има *part. fut. act. pariturus*. — Стр. XXVI *fallo* нема суп. *falsum*; *acuo* нема суп. *acutum*, а *acutus* оштар је адјектив. — Стр. XXVIII *metuo* нема суп. *metutum*. — Стр. XXIX *haereo* нема суп. *haesum*. — Стр. XXX *esurio* нема *perf. esurivi*. — Стр. XXXI *reperio* — *peri* м. *reperio*, *repperi*; — *exciseo*, 2. *civi* — *citum* обично по четвртој конјуг. не по другој.

У „Азбичном речнику“ даље стоји *Abōrigīnes* м. *Abōgīgīnes*, *hōnestus* м. *hōnestus*, *Helena* м. *Hēlēna*. Има излишних квантитета, као: *māgnus*, *rēpondeo*, *rēpsonsum*, *rēstituo*, *publius*, *Sōcrātēs*, *tēmpus*, *trīstis*, *trīstītia*, *vīncio*, *vīncio*.

Велика је претрпаност квантитета у оба „Речника“. Њих има свуда пуно, нарочито где не треба, а то је на последњим словима и на једнословним речима, што свакако неће припомаћи да ученик правилно изговара оно што чита, јер је утврђено да *obstat quidquid non adiuvat*.

Завршујући свој реферат мишљења сам да се ова „Латинска Читанка“ оваква каква је не може препоручити за наш школски уџбеник у нашим средњим школама.

1. септембра 1899. г.
у Београду.

Главном Просветном Савету
одао

Фр. Елезовић,

проф. у гим. Вука Стев. Караџића.

Реферат г. д-ра Ђерића гласи:

Главном Просветном Савету

Главни ме Просветни Савет изабрао на своме 734. састанку, да прегледам „књигу: „Латинска Читанка“ коју је израдио г. Мита Живковић, директор гимназије“ и да оценим „да ли је она подобна за уџбеник латинског језика и то у *првој* години учења у нашим средњим школама“.

И *добро* и *рђаво* дело може критичар и *похвалити* и *покудити*, па да се тако не би плесу учинила велика неправда треба да критичар спомене што више примера у својој оцени, јер на пр. и у добру делу може бити погрешака.

Критика школске књиге (а тако скоро и сваке друге књиге) треба да има ова три дела:

а) о ствари б) о методу в) о језику. У критици се може говорити и о једном делу н. п. само о ствари или само о методу или о језику и онда

У критика није потпуна; и таквом се критиком може доказати, да неко дело није добро, али се *не може* доказати да је добро.

Ко оцењује школску књигу, а не говори о методу, тај не разуме свога посла — осим ако мисли, да није потребито о методу говорити, кад у ствари има врло много погрешака.

Да је и језик знатна ствар, показашу сад на примерима: Г. Ж. каже да *disco* значи „учим (сѝм)“ (срп. речн.), али то значи и *doseo*, Г. Ж. зна шта је *disco* а шта *doseo*, али не уме то казати. Треба: *doseo* = учим (кога, другога), *disco* = учим (што н. п. речн). Може се казати: учим (сѝм) своје дете, а ту је *учим* = *doseo* а не *disco*. *Писац* је овде погрешно у *језику*, али за *ученика* је то погрешка у *ствари*, јер он одатле не може научити, шта значи *disco* или ће научити рђаво н. п. учим (сѝм) кога.

На 56. стр. стоји „iram meam excitabit“ (расрдиће ме). То се овако преведе речима из речника г. Ж.: *мој ће гнев (= срдњу) изазвати*. Г. Ж. свакако разуме ону латинску реченицу, али је неће разумети дете, које ће је превести онако, како сам је написао, јер у речнику стоје само те речн. *Писац* је ту начинио две погрешке у *језику* (*изазвати* је германизам) и за то деца неће разумети те реченице.

Да поменем још један пример: „frumentum,-i храна“ стр. IV б). и срп. речн. (исп. *sibus,-i*, јело, *храна* стр. IV б). Али ево шта Вук каже у свом речнику код речи *жито*: „1) Getreide, frumentum. 2) (у војв.) Weizen, triticum. 3) (у Хрв.) vide просо. У Србији, у Босни и у Херцеговини жито се зове сваки усјев од којег се обично брашно меље и хљеб мијеси (н. п. шеница, јечам, кукуруз, овас, раж, елда, просо, крупник и т. д.); а у војводству (особито по варошима) само шеницу зову житом, у Хрватској пак само просо (чим се онуда људи највише хране)“. У Хрватској мало где Срби зову просо житом, него је и у њих жито = frumentum. Дакле Вук каже, да г. Ж. није добро протумачио реч *frumentum*. За писца је то опет некаква погрешка у *језику*, а за *већину* ученика погрешка у *ствари*.

I. О ствари.

Помињући речи изостављају знакове: — и ~ (изнад вокала). *Ја* сам додао прту испод речи, које сам хтео истаћи.

„alte дубоко, *ниско*“ стр. XV а. Реч *alte* не значи *ниско* него 1) високо 2) дубоко. —

„ива,-ае грозд, грожђе“ стр. IV б и „грожђе ива f.“ срп. речн. Реч *ива* значи *грозд* а не *грожђе* (грожђе = ивае).

„hinc одатле“ стр. XXIX б. Реч *hinc* значи *одавде*, *одавде* а не *одатле*.

„laqueus,-i замка, *конопац*“ стр. XXXI б. Ова реч не значи *конопац*.

„aes, aeris, гуч, новац, *имање*“ стр. X б. Реч *aes* не значи *имање* (у примеру стоји: *aes alienum* = дуг).

„рођење *natus*“ срп. речн. *Рођење* није *natus*; *natus* = рођен, премда *пре (после) Христова рођења* (стр. 27) преводимо ante (post) *Christum natum*.

„quotus 3 колики“ стр. XVII а. *Колики* значи *quantus*, а *quotus* је *који (по реду)*; на питање на 27. стр.: *Quota hora est?* „*Колико* је сахата? (управо *који* је сахат?) — ми им одговарамо н. п. *deset* а Латини: *decima*.

„disputo 1 *говорим, разговарам се*“ стр. XXIX б. Није истина.

„jabuka malus f.“ срп. речн. Треба јабука (воћка) mālus,-i, f., или: јабука 1) (воћка) mālus,-i, f. 2. (воће) mālum, n.

„пут via f., iter, n.“ срп. речн. Треба: пут 1) (= цеста, друм, пут по ком се иде) via f. 2) (т. ј. путовање) iter, itineris, n.

„жена femina f., uxor f., coniunx f.“ срп. речн. *femina* је женско н. л. *rossus femina* = крмача, а *uxor* и *coniunx* жена (нечија, жена према мужу), *Gattin, Gemahlin*.

„acies,-ei оштрина, лице, убојни ред“ стр. XIV а. Реч *acies* (или *acies oculorum*) = das gute *Gesicht* али је овде *Gesicht* вид а не *лице*. *Acies* нигда не значи *лице*.

„transporto 1 преведем“ стр. XXX б (у примеру: tr. navibus). *Transporto* = превозим (на овом месту, а то је и *право* значење).

„irrideo, 2, — risi, — risum смешим се, шалим се“ стр. XXXI б. *Irrideo* не значи ни смешим се (= *subrideo*) ни шалим се (= *iocor*) него смејем се, ругам се, чему или коме.

„agricola,-ae, земљорадник, земљеделац, тежак, сељак“ стр. II б. *Agricola* = тежак, а не сељак; земљеделац је реч руска, а реч је земљорадник по свој прилици неко начинно.

„nato 1 пловим, возим се, пливам“ стр. XXII а. Реч *nato* не значи возим се.

„cornu,-us рог, крило“ стр. XIII б (у примеру: *cornua bovis*) и „крило cornu n.“ срп. речн. У првом је случају погрешка помињати крило (не додавши (у) војске), кад се говори о волујским роговима, а у другом случају није потпуно; треба: крило (у војске)...

Речи *ирлушина* (стр. 25). нема ни у речима (у 22. од.) ни у речнику, али стоји на стр. XII а. Тако нема ни речи *magnus* (стр. 56) у „речнику“.

„gessit водио (водила, водило) је“ стр. XV а. Речи *водио... је* нема напред у примеру, него само *ратовио (је)* (*bellum gerere* = *Krieg führen, gerere* не значи *водим*).

„memoriam retineo „сетим се“ стр. XXV б. Ни тога нема напред у примерима.

„ora,-ae, обала, стр. XXVIII б и „обала litus, n., ora f.“ срп. речн. Одакле г. Ж. зна, да је *ora* = обала? Напред је казао, да је „*ripa,-ae* обала (у реке, потока)“ (стр. IV б) и да је „*litus, toris* обала (морска)“ (стр. VII б.) Како би се овда превело ово: „*ora Tuscorum, quae per litus extenditur*“.

„*clara voce vocavit*“ (стр. 54) а у речима само „*clarus* 3 славан“ стр. IV б.

„*prex, precis* (обично pl.) молба“ стр. XXIII б и „молба *prex f.*“ срп. речн. Речи *prex, precis* нема у латинском језику; молба је *preces, precum* (у клас. перифрази и abl. sing. *prece*).

На 61. стр. преведена је реч *itaque* речју „и тако“ а треба с тога.

„*passus,-us* корак (римски)“ стр. XIX а (а у примеру: *milia passuum trescenta*). Премда има случајева, где можемо место *passus* казати *корак*, опет је овде *passus* = два корака (или римска или српска). То је обично значење ове речи, кад значи *мера*. Исп. и „корак *passus m.*“ срп. речн.

„*adamans,-antis* (4. п. *adamanta*) драги камен, челик, дијамант“ стр. XI б. Значи ли донета *adamans* драги камен? Зар се тим редом значења базују?

„Инф. перф. обично се преводи инфинитивом тренутног глагола“, стр. 39. Обично?

WWW.UNILIB.RS

„insidiae, -arum f. замка“ стр. XVI а. Insidiae = заседа (бусија...) а кад кад се у пренесеном смислу може казати и *замка* (у оваквом случају треба казати и *право* значење).

Исп.: То је његово *масло* (Veranlassung), дакле *масло* = *Veranlassung*. То би био речник у ком би стајало написано *масло*, *Veranlassung* и више ништа?

У српском речнику стоји:

„да ut, si“ „да не nisi, ne, ut non“, „и et, etiam“. Друго је *ut* а друго *si*; друго је *nisi* а друго *ne* а друго *ut non*; друго је *et* а друго *etiam*.

Таквих примера, где би се значење могло боље одредити, има доста. Исп. н. п. „врата ianua f.“ (али исп. porta, foris итд.); „глас vox f.“ (али исп. nuntius; fama); „сам ipse 3“ (исп. solus); „тежак gravis 2, difficilis 2“ (друго је *gravis* а друго *difficilis*); „деца liberi m.“ (исп. pueri); „земља humus f.“ (исп. terra, tellus); „грешим ergo 1“ (исп. pecco); „нож (telum п.“ а тако и на стр. XXXI а telum, -i цилит. *ноже* (telum није обични *нож* (= culter) него велики *нож* као *мач*, којим су људи секли једни друге у бојевима; тако ни *rugio* (стр. X б) није (обични) *нож*; „што quod“ (г. Ж. не меће ?; дакле би могло бити и *quid...*); „градим aedifico 1“ (*aedifico* значи *градим (зграду)*); „не non“ (Зар нигде у свим српским примерима нема не = не ?); „суд vas п.“ (исп. iudicium); „течем parvo 1“ (м. „течем (што, стичем) parvo 1.“ исп. вода тече); „дрво arbor f“, исп. lignum (Holz); „вае тешко“ стр. XXV б. Треба: *vae тешко!*

„inprobo, 3... *подигнем*“ стр. XXIX а. Управо је *inprobo*, *мекем* на (што) у примеру: *fascem lignorum umeris*).

„offendo 3... *доспем, нађем*“ стр. XXXI б (у примеру: *off. in naves*). Offendere in aliquid = ударити у што (о што) а не: *доспети, нађћи*.

„reperio, 4... *нађем*“ стр. XXXI а. Треба *нађем* (изгубљену ствар), исп. invenio.

„refello, 3... *обарам, побијам*“ стр. XXVII б. Требало би додати: (не-чије мишљење).

„insuper *шта више*, уз то, сувише“ стр. XXII б. Ако је „*шта више*“ у г. Ж. = *vielmehr*, онда *insuper* то не значи (у примеру је значење: *свра тога, поврх тога...*).

„sarcina, ae, *товар, пртљаг*“ стр. XXII б. Како ће се дакле превести напред у примеру (стр. 41): *Asinus sarcinis onustus...*?

„magnopere *јако, уердно*“ стр. XXX а (у примеру: *magnopere territi...*). Према би се гдешто могло казати *уердно* м. *magnopere*, опет то није право значење а овде је и сувишно.

Реч *animus* значи *срце* (стр. III б), а *ferrum* *мач* (стр. IX б) само у пренесеном значењу.

На 56. стр. стоји: *Gratior¹ est esurienti cibus, potio sitienti*, а у белешци.¹) „Са *одвеш* и *posit.*“ Бољи је смисао, ако је реченица овако протумачи: Слађе је јело гладну (човеку него ситу), (а) пиће жедну.

На 56. стр. стоји реч *seperant*: „Бежу ухватили“, а не каже се, да је од *capio* 3 а нема је ни у речнику.

„enim *јер (не стоји на почетку реченице)*“ стр. XXIX б. Не стоји ни на свршетку, него стоји скоро свагда после прве речи (осим предлога) у реченици, а мало кад после које друге речи.

„Дифтонзи се изговарају продужено; необележени самогласници изговарају се *оштро*“ стр. 2. Реч *оштро* значи овде по свој прилици *кратко*, премда она нема тога значења у српском језику, осим тога то није ни истина и тако ће деца према овоме правилу рђаво читати све примере на стр. 3—6.

На XXV стр. изостављено је случајно: XLIV (у натпису испред „вае тешко“).

Г. је Ж. већ наштампао своју *Лат. читанку* (у Београду 1899. год.). Штампарских погрешака има у „Исправцима“ мало, али их више има у самој књизи н. п. у срп. речнику има на сваком листу од прилике по три погрешке, које нису поправљене а међу њима су и ове: „варљив fall x“, „Грчка Graeci f.“ „град opp dum“, „Пелопида Pelopid s“, „питам epistula f.“, „писмо interrogo l., (за савет) consulo 3“, „раним vuln ro l“, „po fossa f.“, „ћуд m res m pl.“ Штампарске су погрешке у школској књизи знатна ствар.¹⁾ Исп. још: Ignose (m. ignosce) стр. 59, Britānnia стр. I a, māgnus стр. II б.

II. О методу

A. О избору примера

Овде нећу говорити о том, треба ли за примере изабирати приповетке или кратке реченице, али ћу поменути да и у једном и у другом случају треба да су примери одабрани. Могао би ко рећи, да је и г. Ж. одабрао примере и то — понајвише рђаве, али их он није бирао него их је по свој прилици превео из какве књижице. Колико би се лепих примера могло изабрати из дела неких латинских писаца н. п. из Тацитових, из Цицеронових и из Салустијевих! А ево какве примере даје српској деци г. Ж.: Цвеће занима очи и душе свих људи лепом бојом и пријатним мирисом, стр. 15. Варљивом речју удварача не течеш пријатеље, стр. 16. Зуби (у) паса, чувара стада, оштри су и лисци опасни, стр. 18. Бура спремаше велике опасности нашим пријатељима... стр. 41. Наш ум се храни слушањем и мишљењем, стр. 58. Земљорадници се често муче великом жеђу, стр. 17. Зашто, децаци, нисте били *оштрије ревности*? стр. 24. Непскусна светина је најгори тумач истине, стр. 24-5.

Нећу помињати оних примера, који заудару на средњи век, али ћу споменути н. п. овај пример: Где (је) добро, овде (је) отаџбина, стр. 23. (Збиља?). Није доста што г. Ж. помнње један пут овај пример: Лети птице *увесељавају наше уши* пријатним гласом (стр. 15), него га још и понавља (многе птице својим певањем *увесељавају наше уши*, стр. 20. Птице певајући у шумама *увесељавају наше уши*, стр. 41.) Исп. још: „Poëtae sunt gloria patriae“, стр. 8. н. п. рђави песници. „Добри ученици учитељима су бла-

¹⁾ Кад би на пр. моја оцена превода г. М. Ж. „Галски рат од Гаја Јулија Цесара“ била онако наштампаана у каквој школској књизи (као што је у Просв. Гласнику 1899. у св. за Јануар) онда би то била рђава ствар ради многих штампарских погрешака (којима писац није крив). У тој оцени где се говори „О ствари“ треба додати ово: Ако је г. Ж. превео сву књигу, као што је превео првих 20 глава прве књиге онда је изоставио око 90 реченица и око 220 речи, додао је око 90 речи, којих нема у оригиналу те кваре смисао, а рђаво је превео око 165 речи. (За штамп. грешке у реферату г. Верића — св. за јануар пр. год. — крив је сам г. Верић, јер је његов рукопис био пуно поправака и уметака, те на многим местима био тако нечитак, да се морало нагађати, како ваља што прочитати. — Ур.).

„Танка хаљина
 зими *шкоди* људском телу“, стр. 15. Ако „*шкоди*“, лако је бацити.

Примери треба да су састављени од оваквих прича:

Nasica quum ad poëtam Ennium venisset eique ancilla dixisset Ennium domi non esse, sensit illam domini jussu dixisse et illum intus esse. Paulo post quum ad Nasicam venisset Ennius, et cum a janna quaereret, exclamavit Nasica se domi non esse. Tum Ennius: „Quid? ego non cognosco vocem“; inquit, „tuam“? Sic Nasica: „Homo es impudens. Ego quum te quaererem, ancillae tuae credidi te domi non esse, tu mihi non credis ipsi?“¹⁾

Б. Како су примери уређени и протумачени?

1) Примери нису поређани по *сродности* облика; сасвим различни глаголски облици стоје први пут у истом одељку н. п. у I одељку: dormit, sentit, dormiat, esurienti, sitienti, sepeliamus, audiamus, finiatur, punieris, puniuntur, oboediunt, munirent, nesciremus, audiretur, oboedire, veni (доћи). Треба да облици стоје један поред другог (и да се уче) овако: laudabam, monebam, legebam, audiebam, а не овако: laudabam, laudarem, landabam, laudarer.

2) Место латинскога (азбучнога) речника стоји регистар!

3) На првој страни регистра стоји ово:

„Којих речи нема у овом речнику, те се *лако* налазе у *претходном* речнику за *дотични* одељак или у *граматички*“!!

4) У српском речнику нема нигде генитива нити глаголских облика, који су потребити н. п. „богат dives“, „брдо mons m.“. „верујем credo 3“ (а перфекат?) итд. На првој страни српскога речника стоји ово: „Све друго о овим латинским речима ваља видети у првом речнику, у ком су и ове речи, што их нема у овом речнику.“ На пр. ученик хоће да преведе речи *богати људи* те нађе у српском речнику „богат dives“, онда гледа напред у регистар, где стоји: „divēs (IX, 1)“, а онда чита прву половину IX стране док не нађе: „divēs,-vītis богат, имућан“, дакле је морао на **три места** гледати, док је нашао, да је богат = dives,-vītis. Ова се комедија опет понавља код речи *људи*, јер у српском речнику стоји само „човек homo m.“ а генитива нема, а без њега се не могу други облици знати (кад се учи језик овако као што се сад понајвише учи).

5) Међу методичне погрешке треба убројати и ове примере (а у неким је примерима и погрешка у ствари): habebat имађаше, стр. XIII а, posebat шкођаше, стр. XIII а, operam dabat труђаше се, стр. XXIV а-б, operam dabamus труђасмо се стр. XXI б, gerebant вођаху стр. XX а, (ово није ни истина), bella gerebant вођаху ратове, ратоваху, стр. XVI б, vastabam... опуштовахам стр. X а, eram, eras... бејах, бејаше (беше)... стр. II б, и примере: bellum gessit ратовао је стр. XVII а, pugnavit борио се стр. XVIII а, dimicaverunt борили су се стр. XVI б, paravit стекао (задобио) је стр. XVII а, paravit спремао је стр. XVI а, exspectavit (adventum hostium), очекивао је стр. 28. Данас се може скоро поуздано казати, да ово није истина, што овде казује г. Ж., јер н. п. *paravit* није = *спремао је* него *спремљо је* (приправио је), а *спремао је, спремаше* = parabat. Г. Ж. криво учи ученике, да латински перфекат треба превести нашим „перфектом“ (био глагол пер-

¹⁾ Правонас је остао онакав, какав је у књизи одакле сам преписао (а то је: М. Дивковић, Lat. vježbe za II gimn. razred 1876. с. 63.

фективан или имперфективан) а лат. имперфекат нашим имперфектом а треба : у последњем случају нашим перфектом имперфект. глагола (и то је *обичије*) или нашим имперфектом).

III О језику

Г. Ж. не пише једнако латинска и грчка имена : Исп. н. п. Тиверије (Tiberius) стр. XXIII б и Тибар (Tiberis) стр. IX б, Алкивијад (Alcibiades, *Ἀλκιβιάδης*) стр. 46. 58. XXIII б и срп. речн. и Бијант (Bias, *Βίας*) стр. XXIII а (двапут). Тако он пише : Цесар стр. Vб и срп. речн., Хеспод стр. XVIII а и др. а поред тога Крез стр. 46, XXVa и срп. речн., Сиракузанац стр. 31, XVIII б и срп. речн., Анхиз стр. XXXI б.

Г. Ж. пише *Картагина* стр. 39, 46 (2), XXI б и срп. реч. а према тој речи рђаво пише *Картажини* стр. 38, 47 (2) Ха и срп. речн. место: *Картагини* или *Картагинани*; још је рђавије *картажански* страна 16. место *Картагински*, а кад би се казало *Картажини*, онда би био адјектив: *картажински*. Тако је рђаво и *Вејентани* (Veientes) стр. XXXII б, место *Вејини* или *Вејани*, и *Тегејани* (Tegeatae) стр. XVII б, место *Тегејини*, и *јегинијански* стр. 12. место (јегинијански и *Спартанци* стр. XVII б, место *Спаркани*. Ко пише лат. „Suebi“ (а то је право), треба да српски пише *Свеби* а не *Свеви* стр. XXVI б.

Г. Ж. пише неке облике, којих по свој прилици данас нема нигде у народном говору као: *беше био* повод стр. 32, *бежу били* стр. 33.

Г. Ж. каже: (habeor), pass. *сматрам се*, држим *се* (за каква, као *какав*)“ стр. XXIII б. Речи *сматрам се* и *држим се* немају пасивнога значења. — Г. је Ж. хтео, да и у овој реченици буде пасивно значење: *Земљорадници се често муче великом жеђу*, стр. 17, али се тако не говори него овако: *Тежаке често мучи велика жеђ*.

Г. Ж. често употребљава руске речи које нам не требају н. п. *горд* (superbus) стр. XVIII б, *гордост* (superbia) стр. II б, *дрзак* (audax) стр. IX а, *занимати коза* (dialectare, веселити, забављати) стр. 15, IV б, *земљеделац* (agricola, тежак) стр. II б, *јединствен*, (singularis) стр. XXX а, *особен* (porrius) стр. XXIV б, *осуђивати* (vituperare) стр. XVII а, *отмен* (nobilis) стр. II а, *посећан* (secundus, повољан) стр. XIV б, *предводити* (војску, praesum vorführen) стр. 30, XIX б и срп. реч., *сурова зима* стр. 19 и IV б (м. *оштра зима*), *учествовати* (interesse) стр. XIX б али *учесник* (particeps) стр. XIX б, *учтив* (modestus) стр. VI а, *руководити* (administrare, regere) стр. III и XXVI б према руској речи *руководство* и др.

Исто тако г. Ж. често употребљава речи, које су начињене или се употребљавају према немачким речима н. п. *водити рат* (bellum gerere, ратовати) стр. XXVII а, *завести* што (constituere) *einführen* стр. XXXII а, *земљокруг* (orbis terrarum, *Erdkreis*) стр. 31, XI б и срп. речн., *изазвати* excitare, hervorrufen) стр. XXIII б, *искључити* (из наслеђа, exheredare, *ausschliessen*...) стр. XXVI б, *повући* (н.п. војску, *reducere copias, zurückziehen*) стр. XXVIII б тако и (fossas) *duxit* = *повукао је* стр. 61, према нем. ће бити и *погодити* (icere, treffen) стр. XXXII б (у примеру: *fulmine ictus*), *подлећи* коме (*succumbere, unterliegen*) стр. 54, XXVII а и срп. речн., *поосети* (occupare, *besetzen*) стр. XXI а и др. Исп. и (божје) *провиђење* (göttliche) *Vorsehung, providentia*. Према латинском језику пише г. Ж. *избегавати* што (*fugere, effugere aliquid*, а онда *vitare aliquid*) на пр. стр. 8, 43, 48, 53, II а, срп. речн.

Г. Ж. пише *jesu* м. су и глагол *jesam* (сам)... ставља онде, где му није место и тако *квари* српски језик и учи српску децу да рђаво говоре и. п. „Кокони и голубови *jesu* пљачка орлова“ (стр. 7). Треба: Кокони су и... „Сицилија и Сардинија *jesu* јевропска острва“ (стр. 7). Треба: Сицилија су и... „Краљичин живот драг је становницима“ (стр. 8). Треба: Краљичин је живот... „Живот непоштенога мужа бедан је“ (стр. 11). Треба: Живот је непоштена човека и... „Пешадија и коњица *jesu* делови војске“ (стр. 20). Треба: Пешадија су... „Ненесуна светина је најгори тумач ветине“ (стр. 24—5). Треба: *Неука* је светина... „Нума Помпилије био је 43 године...“ (стр. 27). Треба: Нума је П. био... „Плодови ових дрвета слатки су“! (стр. 29) „Ја и мој пријатељ били смо у...“ (стр. 30). „У које годишње доба су дани...“ (стр. 31). „Дионисије био је 38 година...“ (стр. 31). „Мудар (човек) је задовољан...“ (стр. 20). Тако пише г. Ж. врло често.

Латински је језик узрок овим погрешкама: *Кадмо, да је* (своју) сестру Јевропу нашао, не би саградио Тиву“ (стр. 57); „краљ Лиђана“ (стр. 46), „вештина васпитања“ (стр. 41), „завишћу теби шкодиш“ (стр. 29), „јер им¹) је мали број“ (стр. 34) м. *јер их је мало*.

Где се говори: *снажим* = confirmo (стр. XXII а), *узносим* = celebrо (стр. XIV б), *иолажем* наду = habeo spem (стр. XXIII б), *увесељавам* = delecto (веселим) (стр. IV. б 56, у се стр. 37. 53), *недостајем* = desum (стр. XIX а и срп. реч.)?

Треба писати *храст* м. *раст* (quercus) (стр. 21—2, XIII б и срп. реч.) М. „не воле послове“ (стр. 13) треба: ...послова. М. *ласкатељ* (стр. 50) треба *ласкавац*, м. *слушатељ* (стр. 56) треба *слушач*, *слушалац*. На 51. стр. каже г. Ж. (заменаца) „*sibi*“: „*Враћа се* на субјект главне реченице“. Како се то „*sibi*“ *враћа*? Исп. још: Est = *има* и sunt = *имају*... *тражи*... (стр. 10) *нагласак* стр. 3, *наглашен* (заменаца) стр. 36; „Пријатан је *кус* дивљачи“ (стр. 17) (*кус* = *комад*, а не *сарог*). Ко жели више знати о језику г. Ж., нека чита у Просв. Гл. 1899. св. за јануар, стр. 8—11.

Додатак

У својој молби (коју је послао Г. П. С.) каже г. Ж.

„Ова се књига разликује од досадашњег уџбеника у овоме:

1.) што је обележен квантитет слоговима у речи, које се јављају у штиву;

2.) што је за половину мања;

3.) што су *verba deponentia* и *verba* на *io* по трећој конјугацији остављена за виши разред;

4.) што у њој има непрекидног штива (причица, басана, историје);

5.) што су српски примери одмах иза оних латинских, с којима су у вези, и

6.) што у азбучни речник нису *по други пут* унета значења појединих речи, већ се ученик упућује на оно место речника за поједине одељке, где је та реч протумачена.

На ове новине и измене у практичном делу латинске граматике навело ме је досадашње искуство, које сам стекао, предајући латински језик у нашим гимнасијама пуних 18 година.

По овој књизи радило се 1898—99 шк. године у државним гимнасијама Доситеја Обрадовића, Немање, Светога Саве и ваљевској и у приват-

нима: неготинској и смедеревској, а радило би се и у још којој, да је књига била раније штампана.

Ја сам, радећи по овом удбенику, савладао све градиво, прописано за прву година учења латинског језика, и могу слободно рећи, да је било успеха само с тога, што је књига овако удешена, а сумњам, да су наставници у другим школама по старом удбенику због одвећ великог броја примера могли прећи све граматичко градиво“.

Ево мога одговора на ове речи г. Ж.

На 1). Ако учитељ добро изговара и децу вежба у изговору, онда деца неће рђаво изговарати. Ако учитељ не пази на изговор, него и сам рђаво изговара, онда ће и деца криво изговарати поред ваших речи (на 2. стр. стоји погрешно правило за изговор: „необележени самогласници изговарају се *оштро**“).

На 2). То би била добра ствар, кад у књизи не би било много оваквих примера: „Ум наш *се* храни слушањем и мишљењем“ (стр. 58) или „Варљивом речју удварача не течеш пријатеље“ (стр. 16).

На 3). Пре би се могло казати, да је то рђаво него да је добро.

На 4). Кратких приповедака има мало и нису баш ни одабране.

На 5). То није знатна ствар.

На 6). То спада међу најзнатније погрешке у целој књизи. За децу у првом разреду гимназије написати регистар место речника! Сваку латинску реч, коју дете не зна, најпре мора тражити у регистру а онда напред у речнику (где мора прегледати половину стране, док не нађе ту реч).

Г. Ж. помиње некакво своје „искуство“ „од 18 година“, (премда је и у нас проф. Ст. Лекић показао једном приликом шта вреди *искуство од 20 година*, а показао је тако лепо, да писцу више неће пасти на ум да помиње своје „искуство“). Ево једнога примера за „искуство“ г. Ж.: „Активна се реченица претвара у пасивну а., кад се подмет метне у 6. п. (с предлогом а, аb ако је лице), б.) кад се предмет метне у 1. п. (постаје подмет) и в.) кад се глагол (прирок) метне у пасив истог времена и сложи с новим подметом у лицу, роду и броју“. Ово г. Ж. казује деци без икаква примера. Човек без икаква „*искуства*“ може знати да је ово *погрешка*, а може у књигама наћи и за што је ово погрешка. Г. Ж. помиње и „успех“ своје књиге, а ја ћу само додати, да та књига до пре кратког времена није ни имала *азбучног речника*.

Језик је у овој књизи рђав; метод је г. Ж. његово „искуство“; у ствари има много погрешака, за то је ја не могу препоручити за школу. Према овоме што сам је казао, могу и други самостално судити о овој књизи.

В. Ђерић

По саслушању ових реферата Савет је одлучно: да се „Латинска читанка“ од Мите Живковића оваква каква је на може примити за удбеник у нашим средњим школама.

II

За тим се прешло на читање и претресање Програма из Науке Хришћанске за средње школе и на овом састанку утврђен је програм из тога предмета за III разред средњих школа.

Овим је састанак закључен.

748. САСТАНАК

8. децембра 1899. год.

Били су: ПРЕДСЕДНИК д-р В. Бакић; ПОТПРЕДСЕДНИК Стеван Ловчевић;
РЕДОВНИ ЧЛАНОВИ: д-р Светозар Радовановић, д-р Михаило Петровић, Архи-
мандрит Кирило, Михаило Марковић, Сретен Ј. Стојковић, Јован Миодра-
говић, Јован Ђ. Докић и Милоје Влајић.

ПослОВОБА Петар Ј. Петровић.

I

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 1. децембра ове године, ПБр. 13739, којим је спроведена Савету на оцену молба г. д-ра Луја Адамовића, учитеља језика, који је молио да се његово дело: „Флора околине Пирота“ штампа о државном трошку и то за потребу ученика Велике Школе а и за књижнице средњих школа.

Савет је одлучио: да се умоли г. Миливоје Симић, директор Гимназије Кнеза Милоша Великога, да изволи ово дело прегледати и Савету реферовати о томе, може ли се оно штампати о државном трошку и употребити за оно чему га је писац наменио.

II

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 7. децембра ове године, ПБр. 14060, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Ст. Ловчевића, начелника министарства просвете и црквених послова, који је молио за одобрење, да се његов превод „Грешке у Настави“ од Ц. Хјуса, може употребити за поклањање ученицима учитељских школа и за књижнице средњих и народних школа.

Пошто је ово дело познато свима члановима Савета, то је Савет одлучио: да се књига: „Грешке у Настави“ од Ц. Хјуса, у преводу Ст. Ловчевића, може употребити за поклањање ученицима учитељских школа као и за књижнице средњих и народних школа.

III

Саслушан је усмени реферат г. Јов. Ђ. Докића, редовног члана Савета, по молби г-ђице Даринке Николићеве, учитељице језика, која је, према накнадно поднесеним документима, молила да може бити постављена за класну учитељицу у Вишој Женској Школи.

На основу тога реферата а с обзиром на последњи став члана II закона о изменама и допунама у закону о уређењу Више Женске Школе, Савет је одлучио: да г-ђица Даринка Николићева, учитељица језика у крагујевачкој Вишој Женској Школи, према накнадно поднетим документима, може бити постављена за класну учитељицу Више Женске Школе.

IV

За тим је Савет прешао на претресање Наставног Програма за средње школе.

На овој је седници Савет утврдио: Наставни Програм из Науке Хришћанске за IV разред средњих школа.

Овим је састанак закључен.

*
749. САСТАНАК

15. децембра 1899. год.

Били су: ПРЕДСЕДНИК д-р Војислав Бакић; ПОТПРЕДСЕДНИК Стеван Ловчевић; РЕДОВНИ ЧЛАНОВИ: д-р Светолик Радовановић, Богдан Поповић, д-р Михаило Петровић, Архимандрит Кирило, Михаило Марковић, Сретен Ј. Стојковић, Јован Миодраговић, Јован Ђ. Докић и Лука Лазаревић.

Послорова Петар Ј. Петровић.

I.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 20. октобра ове године, ПБр. 11910, којим се спроводи Савету на оцену „Речник грчког и српског језика“ који је саставио Ат. Ј. Кумануди, и понудио га министарству просвете на оцену и откуп.

Савет је одлучио: да се за оцену овога речника замоли г. д-р Васиље Ђерић, доцент на Великој Школи.

II

За тим је Савет приступио читању и претресању Наставног Програма из Науке Хришћанске за средње школе и на овоме састанку је: утврђен програм из тога предмета за V и VI разред средњих школа.

Овим је завршен овај састанак.

750. САСТАНАК

5. јануара 1900. год.

Били су: ПРЕДСЕДНИК д-р В. Бакић; ПОТПРЕДСЕДНИК Ст. Ловчевић; РЕДОВНИ ЧЛАНОВИ Светолик Радовановић, д-р Михаило Петровић, Михаило Марковић, Архимандрит Кирило, Јован Миодраговић, Јован Ђ. Докић, Лука Лазаревић и Милоје Влајић.

За послорову М. И. Шеварлић.

I

Прочитани су и примљени записници 746., 747., 748. и 749. састанка.

II

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 16. децембра прошле године, ПБр. 14308, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Михаила М. Станојевића, учитеља, који је молио за одобрење, да се његово дело: „Земљонис Краљевине Србије, по речним сливовима, са Историјом“, може употребљавати за уџбеник у III разреду основних школа.

Савет је одлучио: да се умоли г. Милоје Влајић, надзорник основних школа за град Београд, да изволи ово дело прегледати и Савету реферовати о томе, може ли се оно употребити за уџбеник у III разреду основних школа.

III

У комисију за израду Наставног Програма из Хемије с Минералогијом био је одређен г. Светолик П. Стевановић, професор Гимназије Краља Александра I.

Ну, како је г. Стевановић на одсуству у Минхену, то је Савет одлучио: да се умоли г. д-р Марко Т. Леко, професор Велике Школе, да изволи саставити Програм из Хемије с Минералогијом за наше средње школе, па по том га Савету доставити.

IV

Прочитан је реферат г. Миленка Марковића, професора Гимназије Вука Стеф. Караџића, о делу: „Моралне и Грађанске Поуке, за школу и породицу“, од г. Стева Чутурила, школског надзорника, који је молио за одобрење, да се оно може употребити за уџбеник у средњим, девојачким и грађанским школама.

Реферат г. Марковића гласи:

Главном Просветном Савету

Прегледао сам књигу „Моралне и грађанске поуке за школу и породицу“, коју је написао г. Стево Чутурило, школски надзорник, и част ми је поднети Савету своје мишљење о овоме делу.

Г. Чутурило молио је за одобрење да се ова његова књига може употребити као уџбеник у девојачким, грађанским и средњим школама, ако се нађе да је за тај циљ подесна. Са овога гледишта ја сам поглавито ову књигу прегледао и оцењивао, па сам нашао ово:

1. Књига је веома опширно написана, тако, да само због тога није подесна за уџбеник. Научна грађа у њој, и ако има и крупног и ситног текста, заузела је 178 страна велике осмине, а распоређена је — управо исцркана је — на 739 параграфа. Ово је сувише много. Нека би сваки параграф само по једну нову мисао садржавао, па би то било нешто што се не може лако савладати и утубити. Овако се могу писати догматике, зборници закона и разни правилници, али моралне и грађанске поуке, мислим, да не треба овако писати.

2. Обрада увесенога градива изведена је веома апстрактно и теоријски, те ученици неће моћи потпуно да разумеју оно што имају да уче. Скоро цео први део књиге од 1. до 44. стране, у коме је изложена „Теорија наравоучења“, овакав је. Нека Главни Просветни Савет изволи прочитати на стр. 8. и 9. оно, што је писаљком заграђено, па ће се одмах уверити о овоме што ја тврдим.

3. Писац је унео у своје дело многе ствари, којима није место ни у моралним ни у грађанским поукама. Ма како се опширан програм утврдио за овај предмет, опет се неће смети унети оволики и овако разноврсна грађа. Тако н. пр. у овој се књизи говори о основном земаљском закону — о уставу — и о изборном закону у 15 параграфа, који су заузели пет пуних листова, и ту је скоро цео наш садашњи устав у изводу штампан. Ја не знам шта ће ово дечацима и девојчицама од 10. до 15. године. О новчаној системи и о ковању новца има 10 параграфа, међу којима § 600. гласи овако: „За основ све новчане вредности у Србији усвојен је *сребрни* новац у тежини од 100 грама, у ком има 75 грама чиста сребра а 35 грама бакра, која се примеса

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

зове *легура*. И овај новац зове се *динар*“. Ово је скроз погрешно и наопако. Параграф 605. у овој књизи, у коме се говори о прављењу лажног новца, гласи овако: „*Кривотворење новца* велики је злочин, и кажњава се као такв“. После оваке одредбе наводе се у целости §§-и 145. и 146. нашег казненог закона, у којима се говори о грађењу и протурању лажног новца, и у којима ни помена нема о „*кривотворењу новца*“. Шта ће и оваке ствари у моралне и грађанске поуке?!

4. Тон писања и начин излагања тако су догматички да нису ни мало подешени према природи и умном развиту оних, којима се ова књига намењује за уџбеник. Најпре се износи нека истина као неоспорна и несумњива, па се одмах за тим изнесе докази за њену неоспорност и несумњивост, и полемичним тоном доказује се неправилност сваког друкчијег мишљења и веровања. Као докази наводе се обично цитати из дела великих светских ауторитета. Поред навода из Св. Писма, наводе се цитати из дела ових писаца: Квинтилијан (стр. 4.), Дарвин (стр. 4. и још на више места), Његош (стр. 7.), Вунт (стр. 8. и још на више места), Достојевски (стр. 18.), Дитес (стр. 30.), Грубе (стр. 31.), Спенсер (стр. 36.), В. Х. Рил (стр. 76.), Хенрих Друмонд, Дрепер и још други.

Шта ће у деџем уџбенику цитати из дела оволиких и оваких научара, кад би требало таква књига да је више просто и практички написана? Говорећи о „нагоду верског“, на стр. 18. и 19. писац цитира Вунта, Достојевског, Ле Бона, Христа и Хенриха Друмонда, да би утврдио и доказао једну тако очевидну истину као што је $2 \times 2 = 4$, истину, у коју се апсолутно веровати мора и у коју нико посумњати не сме. И у томе доказивању има и овакав један цитат: „Чак и безумље једнога одвратног нихилисте не може да буде без вере у било какво божанство; јер и овај, одрекавши се вере у невидљиво васноско Божанство, постао је поклоник антропоморфизма (вере обожавања човека), пошто пали кандило својим идолима — Вихнеру и Молешоту“. (Достојевски, Ле Бон). Ја не мислим да су нихилисте кад год сматрале Вихнера и Молешота за своје Богове, или, како писац вели, за идоле, па да су им чак и кандила палили, али нека би то било баш како писац вели, настаје питање: каква је то потреба и невоља да се наша деца у грађанским школама упознају и с оваким стварима, код толиких других пречих и важнијих ствари тако потребних за поштен грађански живот?

5. Књига је пуна штампарских погрешака, и то тако грубих да јако кваре смисао. Кад би књига била иначе у свему добра, само због штампарских погрешака не би се смела у овоме издању пустити у школу.

6. И језику би се имало понешто замерити, ма да је у *главном* чист и правилан књижевни језик. Писац местимиче гради речи произвољно или употребљава такве изразе, који нису опште познати нашем књижевном језику. На многим местима писац даје појединим изразима друкчији значај, но што га они имају у књижевном језику. Тако писац каже: „у најпрвом добу људског живота“,... „домазлук“, у смислу економије или привреде,... „аргаско питање“,... „кривотворење“, место лажно грађење или прављење нечега,... „вересџа“, у смислу поверења или кредита, што врло ружно звучи у овим реченицама: „§ 612. Поверење, које позајмљивач ужива код капиталисте, зове се *вересџа*“... „Добра вересџа вреди у привреди колико и добар капитал“... „§ 617. Поштен човек тачно испуњава услове позајмљивца и тим чува своју вересџу“. У Вукову речнику, до душе, стоји да *вересџа* значи *кредит* (fides), али стоји и то „да је вересџа гола шиџа“. У данашњим приликама и у да-

нашњем језику реч вересија значи нешто друго и нема онај смисао што јој га даје писац. Сличних погрешака могло би се још наћи.

7. У употреби научних термина могао је писац бити штедљивији, јер изразе: „еволуција нагона“, „душевни елементи“, „основни феномени човекове добре нарави или наравствености“, „највиша наравствена норма“, „универзалне нужности“, „императивне обавезе“, „анормалност“, „конфликти“, „нагони егоистични“, и „алтруистични“ требало би нарочито објашњавати свима онима, којима писац своју књигу намењује.

8. Има местимице сумњивих истина а и погрешних тврђења. Говорећи о породици и нашој некадашњој задрузи, писац има овакав један одељак: „Превратни дух трулог и преживелог западњаштва демонски се укриумчарио под свети кров Србинов, нарочито под кров српске интелигенције; и ако се он отале на време не сиктерише, он ће нам отети и завојевати најплодовицију и најдрагоценију покрајину драге нам домовине наше, а то је: наш мили дом, наша драга породица“. Говорећи о изборима за народно представништво, има један засебан § 655., који гласи: „Који бирач своју бирачку дужност не врши савесно и разумно, томе се може десити као сикири, што усече маљ, па је овај после у главу туче“. Чудна слика и чудно упоређење одиста!

9. Позната је ствар да наш народ има у своме животу доста мана и дружних навика, које су од велике штете за напредовање и за сам живот. Време би било да наше школе, нарочито грађанске школе, почну мало по мало сузбијати те ружне обичаје и навике и замењивати их бољима. Од моралних и грађанских поука нема згоднијега предмета за вршење овога задатка. Зна се н. пр. да наш народ не ради ни половину радних дана у години због разних празноверица; он има још један пут, ако не и више, онолико својих нарочитих празника колико их има црква, и у те празнике не ради ништа ни у кући ни на пољу. Наш народ не уме да штеди и да своју тековину паметно распоређује, како би у свако доба године могао добро и задовољно живети. Нека се само сваки сети наших слава, свадаба, даћа, банчења по сеоским механама и т. д. и т. д. Наш народ мало поштује туђу својину; наш народ ружко псује, ружко куне, лако се куне, нарочко се лечи и т. д. Могло би се навести још сличних мана и недостатака, који су дубок корен ухватили у животу нашега народа. Све ове мане и сви ови ружни обичаји и навике бацају ружну сенку на културни живот и чистоту правих нашега народа. Не мислим да је цео наш народ огрезао у неким страшним пороцима, нити мислим да и други народи немају сличних мана и недостатака, или мислим да је дужност сваког просвећеног Србина да ове мане и ружне обичаје и навике сузбија и лечи где год му се за то да прилика. Међу тим у овој књизи г. Чутурило нема нигде ни помена о овоме. Шта више вему је све што је наше тако добро и савршено да се противу тога ни једна реч поговорити не сме.

Признати се мора да је писац ове књиге уложио велики труд око израде и да је местимице врло згодно употребио народну мудрост — пословице и изреке — за објашњење и лакше разумевање неких ствари, само што су неке од ових изрека саме по себи тешке и за децу неразумљиве, да би требало прво њих деци објашњавати шта значе, па тек онда да оне могу послужити за боље разумевање онога за што се наводе. Лепи примери из истинског живота о штедњи, вредноћи, правди, поштењу и т. д. много би бољи били да се поједине истине запамте за цео живот, и да се човек после по њима управља.

Ja не мислим да би моралне и грађанске поуке требало овако предавати у нашим школама, и да би за овај предмет требало писати оваке уџбенике, па с тога не могу ову књигу ни препоручити за оно, чему је писац намењује.

Захвалан Главном Просветном Савету,

11. децембра 1899.

Београд.

Мил. Марковић,

проф. гимн. Вука Стеф. Караџића

Према овом реферату Савет је одлучио: да се дело: „Моралне и Грађанске Поуке, за школу и породицу“ од г. Стева Чутурила, школског надзорника, не може употребити за уџбеник у средњим, девојачким и грађанским школама.

Г. Миленку Марковићу, у име хонорара, за реферовање, одређено је *тридесет (30) динара*.

Овим је завршен овај састанак.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ШКОЛСКИ ЛЕТОПИС

ИЗВЕШТАЈИ НАДЗОРНИКА НАРОДНИХ ШКОЛА

Извештај г. Љ. М. Протића, надзорника за округ крагујевачки

Господину Министру просвете и цркв. послова

Према наредби господина министра од 14. априла т. г. ШБр. 3724 и законског наређења, чл. 86. тачка н, част ми је поднети *годишњи извештај* о народним школама у повереном ми округу.

Овај мој извештај јесте потребна допуна засебно штампаном, који сам имао част послати господину министру 9-ог јуна т. г. бр. 1656, па ће зато моћи бити мало краћи. У штампаном извештају реферовано је опширно о ономе што је било лепше у животу народних школа у моме округу. А у овоме ћу изнети оно што је било ружније, па ће тако слика бити потпунија, ако не баш и потпуна, на основу које ће моћи и господин министар пресудити: јесам ли урадио што је требало да урадим, кад сам одликован високим поверењем да управљам народним школама у лепој Шумадији, чије би школе требало да буду истакнуте над свима осталим другим окрузима, па и београдском.

У току ове школске године ја сам често, врло често досађивао господину министру својим писањем и оптуживањем школских одбора због невршења законских наређења. Ја, на жалост, и сад, на крају школ. године, морам да поновим готово све, што сам чинио и преко године. Ну, ако би ми господин министар замерио, онда сам ја вољан примити све неуредности и сметње бољем напретку народних школа у овом округу као своју кривицу, и тако уместо да друге оптужујем, оптужити себе самог. Ја хоћу само да кажем истину, па било то на штету школских одбора било на моју штету, јер сам уверен да господин министар овако жели; хоћу да изнесем право стање, јер мислим да само тако може млађи одговорити својој дужности. Ако се не каже истина, неће се моћи отклонити оно што не ваља а што је прва дужност сталних надзорника, и онда би остало по старом, а то се није хтело новим законом, то неће господин министар, него на против да се даде поглед нашем народном просвећивању, да, дакле, не буде више како је пређе било.

* * *

1. На првом месту дужност ми је нагласити да су многе школске зграде рђаве, и да би боље било да се у њима деца и не школују, јер

— Отаџбина би више добила. У рђавим зградама сатире се здравље а потом и живот наше омладине, те отуд и само дегенерисање наше јуначне расе. О васпитању у овом случају не може и не сме бити ни речи. Да је било већег интересовања за школу и љубави према омладини, бар би Шумадија сад имала и довољно на броју и добрих школ. зграда.

Ја молим господина министра да затвори школе у овим селима: у Губеревцу, Винчи, Влакчи, Пласковцу, Шаторњи, Д. Сабанти, Јарушицама, М. Крчмарима, Мирашевцу, Наталинцима, Сишићу, Брзану, Трнави и Драчи (за драчку школу има одлука окр. школ. одбора да се премести), а у Ботуну је већ затворена. Ово тражим као пријатељ школе и омладине; нека пропадне са школовањем садашња генерација ученика из ових школа, али ћете спасти, господине министре, здравље и живот њихов; спасене ће бити нове генерације, јер неће ући у школу, док се нове зграде не подигну. На овај ће се начин прекинути са привременим зградама, којима је привременост 10, 15 па и више година трајала, па ето и сад још траје.

Ако господин министар усвоји овај предлог, онда ће полетети депутације да моле да им се продужи привременост и даде рока за подизање нових школ. зграда. Ну, ја молим господина министра, да то не одобри, јер ако ће им одобравати, онда молим сматрајте да овог предлога није ни било.

Замериће ми се да не водим рачуна о оскудним приликама у којима је народ и да пренаглађујем, али то није тако. Да се више бринуло о школама пређе, овај мој предлог не би потекао сад; а и сада се општинари и други грађани мало брину о школи, па ће понуштање учинити да се задуго још трује омладина по рђавим школским зградама.

По новом закону о општинама, чуо сам, суднице општинске и апсане морају бити од тврде грађе са много одељења, и ја тврдо верујем да ће се ова законска одредба брзо извршити. Подиће се суднице и апсане по плану, а остаје школске чатрље и даље. Ну, ја бих желео да се прво подигну школе, јер судити се може у лошијим зградама, и под грмом, а добре и праве васпитне школе учиниће да апсане и не буду потребне.

Има у овом округу и светлих примера шта може добра воља да учини у погледу подизања добрих школа. Ево три примера за то: село Светлић има 60 домова, а подигло је добровољним прилозима својих грађана дивну школу од тврде грађе, и уписује и мушку и женску децу у школу, само да се не би због малог броја ученика затворила. Село Бошњани близу Раче има 135 порееких глава, а подигло је ове године школу од тврде грађе за два одељења. Четири његова грађанина узели су 4000 динара од Управе Фондова те сасвим исплатили школу; сад се купи прирез и отплаћује дуг управин, а за рачун овог дуга интабулисано је имаће оне четворице по њиховом пристанку. Ово је пожртвовање, ово је свест о вредности школе. Добри грађани овог села рекоше ми, да овог дуга не би сад било да им 3—4 пређашња председника из Раче нису појели на 5000 дин. купуљеног приреза за грађење школе. Кмет и школски одбор молили су ме, да им помогнем да се прегледају рачуни ових председника е да би дошли до свог новца, те да сироти људи не плаћају што су већ платили а председници стрпали у свој џеп. И ја понизно молим господина министра, да нареди да Главна Контрола за округ крагујевачки извиди ову ствар, да похвата кривце и помогне добром селу и поштеним грађанима његовим. Село Блазнава подигло је опет ове године

WWW.UNILIB.RS

величанствену школу за два одељења и ни паре више за њу не дугује. Ово село није веће ни богатије од Шаторње, која је до саме Блазнаве и има чатрљу, у којој неће ни фамулуз да поћује, јер се боји — вампира!

2. Од школских зграда природно је да пређем на издржавање школа и на то: како се примењују и извршују школски закон и наредбе просветних власти. — Ја се ни у овоме не могу похвалити. Част и хвала светлим изузецима, где се прирез уредно предаје школским благајницима, јер ту се и школе уредно снабдевају и не трпе ни у чем оскудице. Има по неки председник који по три пута месечно предаје школи њен прирез као што предаје и порез, као што је председник у Рамаћи, старац Добрача. Али, уопште узето, и сад је са прирезом као што сам споменуо у свом првом тромесечном извештају. Не даду га многи председници; све нешто петљају, трче те као бајаги они набављају и плаћају понеке школ. подужице; чак и сеоски кметови хоће да располажу школским прирезом, да нешто плаћају и т. д. Тешка је онтужба, коју ја једнако понављам, па морам и овде и овог пута: многи председници изговарају се да нису прикупили школ. приреза ни паре, али је ово неистина; увек они прикуљају уз порез, само га задржавају за — себе, а школа остаје без потреба, па чак и без послужитеља. У Влакчи учитељ плаћа школ. послужитеља од 1-ог јануара од своје плате, а плаћа и кирију за стан у ком седи, јер општина не плаћа. Ну, ево једног ужасног примера како стоји са школ. прирезом: у М. Крчмарима дугује школа послужитељу 660 дин. јер му се не плаћа три године, па му неће ни порез да одбију од зараде, него плаћа интерес на дужни порез. Председник му је издао признаницу да му општина дугује до 1. јануара 1899. г. 540 дин. а послужитељ је дао квиту да је примио 40 динара, које је председник себи узео као хонорар за издату признаницу. Овај је служитељ служио и надао се да ће добити зараду, али га нада преварила, и имаће му је продато за 300 дин. за дуг Управи Фондова, и он сад опет служи у школи, а хране га учитељ и учитељица. Ја молим да господин министар нареди истрагу шта је са школ. прирезом у овој општини и да се овом човеку исплати зарада. Али, ја опет остајем сталан у свом уверењу, да треба уредити да се школ. прирез одвоји од општинског и да га председници предају Пореском Одељку, а ово школ. благајницима. Благајници да буду само учитељи а не и сељаци. Учители и иначе, у већини школа, где су касе одвојене (а негде као у Крагујевцу неће никако да раде по закону односно школ. касе) воде рачуне. Учители су вештији, неће их књижари моћи варати, а, ваљда, ће бити и савеснији и тачнији у рачунима од писмених сељака, који силом хоће да су благајници школски.

Узалуд је наредба господина министра просвете и финансија, да се сваког месеца школи предаје $\frac{1}{12}$ школ. приреза; то се не врши, то се неће вршити. Не боје се многи председници наредба а често ни закона.

Ако остане овако са куљбењем приреза, никад неће доћи време да се сав прирез преда школи по њеном буџету. У Крагујевцу је покупљен школ. прирез за прошлу годину, али је кметовском удурмом најорднарије врсте отето од школе преко 3000 динара, о чему сам до сад више од десет пута писао, а све до сад узалуд. И ја зато понизно молим, да наредите да се овај отети новац школи врати, јер јој треба за многе и врло важне потребе, о чему се уверио и уважени господин Јов. Мнотраговић, референт за основ. школу, кад је ове године долазио овамо.

И законске одредбе, сем прикуљања и предавања школ. приреза, — не врше се како би требало. Чл. 20. шк. закона није, ваљда, ни једанпут

тачно извршен. Овде ћу да истакнем Крагујевац: према извештају управитеља у Крагујевцу је изречено преко 3000 д. казне за неуредно долажење у школу, и од тога је наплаћено нешто. Сви учитељи знају да су родитељима и бакрачи продавани за ове казне у ранијим годинама, али у школ. касу није ушло ни паре. У округу је ове године, према рапор-тима које имам, од изречених казни остало ненаплаћено на 5000 динара.

Многе школе трпе оскудицу у потребама и данас. Ја имам рапорте од учитеља о свима неуредностима и кад год хоћу могу их доставити господину министру. Али, не може бити помоћи док се школ. прирез на дугу, који су председници задржали за себе а све причају да је на дугу у народу, не преда школама и док се не усвоји мој предлог како да се купи и предаје школи њен прирез, па то унесе и у закон.

Моје је дубоко уверење, кад се правилно реши питање о школ. прирезу, да ће тиме бити решено питање о снабдевању школа школ. потребама, школ. послужитељима, школској и ђачкој књијници, станарини итд.

3. На трећем месту долази ми да изнесем још понешто о раду учитеља и учитељица у току ове школ. године сем онога у извештају, КБр. 1656.

Учитељи и учитељице радили су све што се од њих тражило, а ја сам тражио више него што су други надзорници. Све новине, које сам увео ове године у наше народне школе, испале су преко мога очекивања. И настава је напредовала, а то је морало да буде и поред свих неприлика услед немања школ. потреба и доста неуредног долажења ученика у школу, јер сам био строг, па сам терао да се ради. Учитељи су ме разумели. А и отворено сам им говорио, да ћу бити немилосрдан према нерадницима и шиљкашима који јуре по селу и општини, а напуштају своју дужност. Ну, није само ово на њих утицало: они су и сами хтели да раде, а ово је важније од оног првог, јер је зло кад старији тера млађег да буде вредан. Имам и изузетака, и ја сам их забележио мањим оценама. У вучковичкој и забожничкој школи испити ће бити због деце 1. октобра, јер учитељи нису радили. У Ланову мштити такође нису извршени, али не због нерада, већ што је школа прекинула рад у мају због заразне болести шарлаха, па ће се испити извршити крајем септембра.

Ну, и учитељи и учитељице у овом округу нису без мана, а главна је што уопште мало раде на свом усавршавању, а нарочито учитељице. Овоме је узрок: што у школи док бежу није створено јако интересовање код свих, што су, даље, оскудне књијнице школске а и још понешто. Временом ће се и у овоме поћи напред, ако окружна и среска већа буду чешћа, а још више, ако се усвоји мој предлог да се приређују курсеви за усавршавање учитеља, као што је то било ове године код мене 21. априла, о чему има забележено у штампаном извештају.

Ја сам слободан овде изјавити, да уобичајени пољопривредни и др. курсеви не треба да замене ове, које ја тражим, а које имају чак и Немци, чије су прилике за учитељско усавршавање далеко боље од наших. Наша основна школа тек сад, под новим, садашњим школ. законом треба да добије васпитни карактер, али се бојим да је ови пољопривредни и др. курсеви не помету у томе. Изгледа као да преовлађује код појединих учитеља мишљење, да је важније што је споредно а да је споредније што је важније а све то утицајем пољопривредника, који би хтели да основне школе постану пољопривредне, а неће да траже да се отварају пољопривредне школе. Нека раде учитељи на пољопривреди споредно у колико могу, али они не смеју заборавити своју главну задаћу: да се за-

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBIB

Уложе да што више и што боље васпитавају народну омладину без обзира чему ће се она доцније приволети: земљорадњи, занатима или другим гранама друштвенога рада.

Прека је, дакле, потреба упознавати учитеље са новим васпитним идејама, јер они на пр. још верују да има безброј некаквих метода и методаца, а то је данас бесмислица за нову науку; да има некакво физичко васпитавање, као да се и тело може васпитавати; да има и некакво техничко васпитање и т. д. и т. д. А да се ове заблуде и отресе учитељи, преко је потребно завести курсове за њихово усавршавање, па им на њима говорити о овим стварима и тако ће се упутити да још боље могу одговарати овојим васпитачким дужностима. Почетак је за ово био већ ове године овде у Крагујевцу.

4. Годишњи испити извршени су правилно према моме упутству, које сам упутио свима школама а на основу наредбе господина министра од 14. априла ШБр. 3724. Изузетак је био овде у Крагујевцу и то у овоме: школ. одборници нису уредно долазили на испите, али ја молим господина министра да их за ово не узима на одговор, јер они су одборници незаконити, њима је рок истекао, а нови нису још изабрани. О резултату успеха ученичког може се судити по оценама, које сам дао учитељима и учитељицама, а забележене су на последњој страни статистике и на посебним таблицама за податке о појединим учитељима и школама.

5. Напоследку ћу да кажем како сам ја вршио законске одредбе, које су ми стављене у дужност. Ја нисам обишао све школе по три пута него само неколике, две три по једанпут а већину по два пут. Томе је узрок: а. што сам на дужност доцкан дошао; б. што сам слабог здравља, јер патим од реуматизма, а и иначе сам слаб да могу много путовати; ја сам и ако болестан ишао по округу, али сам често морао враћати се с пута, особито кад је влажно време; в. што су неуредности школ. одбора безусловно захтевале да радим у канцеларији што више, јер су силна акта долазила од учитеља, а ја сам увек по сваком радио, само да бих довео школе у ред. Канцеларијски је посао био огroman, а ја сам га морао сам да савлађујем, зато сам радио сваки дан, на Божић, на Ускрс, на дан своје славе, само нисам радио на Св. Саву; г. што као надзорник имадох велике дужности, али нисам имао права да кажњавам школске одборе за њихове неуредности. Ово су уочили и одбори, па су и смели да ми, тако рећи, пркосе, а често и да вређају.¹⁾

Ово сам навео да докажем да је потреба дати школ. надзорницима право да могу кажњавати школ. одборе и за најмање неуредности и то се врло великим казнама на пр. до 1000 динара, као што то раде окружне команде, чија наређења извршују општински судови да се не може тачније пожелети. Нека се даде школ. надзорницима ово право, да виде

¹⁾ Ево примера за то: кад је школски благајник у Крагујевцу у место да купи дрва за школу одговорио управитељу да учитељице обуку памукације и т. д. па га ја доставио господину министру, господин министар је наредио начелству да га казни. Ја не знам да ли је кажњен и како, али знам да је после оног његовог савета постао и — кмет. А знам и ово, да је пред г. Влад. Ковачевићем и још два грађанина грдио ме што сам га доставио господину министру (благајник је рекао да сам ја права животи...). Сем овога претио ми је, да ћу ја платити то што сам га доставио. Дакле, један њихта замишља да треба један окруж. школ. надзорник да се њега боји и да не ради како закон и господин министар траже. А он је њихта не што је трговац, него што је од г. Николе Јанковића, учитеља, узео — по причању г. Николе — два динара „шконта“ те му је једног месеца дао станарину једног дана пре подне а свима осталим учитељима истог дана — после подне!

метови и школ. одборници да је и просвета оштра као љути мач, па ће онда и наредбе просветних власти тачно извршивати, а до кажњавања ретко да ће доћи. У овоме случају може један школски надзорник дотерати у ред школ. одборе за врло кратко време, па макар управљао школама и у четири и пет округа.

Могу људи говорити о новом школ. закону шта хоће, али је моје дубоко уверење да нови закон тражи да се наше народно школовање крене унапред и да спасе пропале српске школе. Он у првој тачки својој јасно даје основној школи карактер праве васпитне школе, јер пређашње даваху само писменост, а ово је веома далеко од васпитања; за доказ да је овако могу послужити многи писмени људи по селима, који писменост употребљавају више на зло него на добро. Стални надзор треба и мора да изврши захтев закона и жељу законодавца, да учини да основне школе буду праве васпитне школе, да српску омладину упути — преко учитеља — на добро, да створи од добре српске деце праве, добре и честите људе, који ће бојати се и поштовати Бога, поштовати и љубити свога узвишеног Краља, водети своју Отаџбину и радити у њој и за њу или као земљорадник или као занатлија или као трговац и чиновник.

А да у томе успе биће потребно да се у нови, садашњи закон унесе још понешто што ће допринети да сваки мора вршити своје дужности према школи, која је била напорче све до новог закона и за коју сте Ви, господине министре, за ово кратко време урадили више него многи, па и сви министри, који су годинима управљали српском просветом, јер увођењем сталног надзора могло се до сад већ видети шта је сметало напретку наших народних школа, познало се зло од кога пати наша школа и сад је лако преписати лек, да се зло отклони.

* * *

Завршујући овај извештај, ја молим господина министра, да ми не замери, ако сам гдегод у суђењу свом о школским приликама погрешно; а молим понизно да ми верује да сам целе године радио с највећом преданошћу и вољом. Пред очима су ми били само интереси школе за које сам радио без одмора. Увек сам радио као да сам пред господином министром, замисљајући да он гледа шта ја све радим и како радим. У том раду ја сам на крају ове школ. године — надам се — био у стању изнети и понешто добро урађено. И бићу срећан, ако је господин министар стекао вере, да сам радио, да сам хтео одговорити високом поверењу, којим ме је изволео одликовати. У овом случају неће ми бити никад жао што сам и здравље изгубио.

Увек захвалан, послушан и најпонизнији слуга господицу министру просвете

Школски надзорник,
Љуб. М. Протић

НАУКА И НАСТАВА

ЦРТЕ ИЗ НАУКЕ О ЈЕЗИКУ

О природи, постанку и развјетку говора-језика

Лингвистичко-историски преглед

(НАСТАВАК)

Може болесник заборавити да чита, тада наступа *вербално слешло*.

За њ је наштампани слог или написани текст као цртеж, шара, јероглиф. Он може разликовати силуете слова, може слова у редовима копирати, али за њ она немају смисла, не изазивају никаку преставу значења речи или преставу предмета, које те речи именују. Све су врсте перцепције чула вида остале, само је перцепција писмена — знакова других мисли и представâ пропала.

Кад се деси кортикална афазја, у унутарњем језику бивају промене.

Кортикална афазја може бити *потпуна, моторна и сензитивна*.

Код тоталне (потпуне) афазје сасвим је уништена језиковна област.

Кад се догоди кортикална моторна афазја, или је само повређен Брокин центар, или и његове асоцијације. Болесник може покретати усне, језик, непчани вео, може изазвати треперање гласнице, ј. р. произвести све покрете говорних органа, потребне за артикулацију — па да не постане глас. Томе је узрок, што је уништена она моћ, онај психички мотор, који се служи овим покретима да мисао претвори у говор. Могу болесници још по који слог аутоматски изговарати, али то је све. Говорна се моћ с временом може повратити, ну то опорављење иде врло споро. Најпре се јављају од свих речи, кад се стане говор повраћати, глаголи у инфинитиву, па проста имена. Најпре се само може на питања одговарати, а после и кад се хоће нешто да каже. У поворци се јављају речи које обично иду у серијама (бројеви, недељни дани). Говор се врати када се створе нови центри у накнаду за изгубљене. Они могу бити у истој или у другој можданој полутини. Реченице су краће од пређашњих, говор је тада спорији. Пре се јављају речи по реченице. Афатични болесник, кад изговара

сразе, најпре, опорављајући се, изговара само последњу реч, или таквe исквари, нагрди реченицу, да се не може никако разумети. Испитиваоци су нарочито имали успеха да би убрзали понављање речи у афатичних болесника, што су им скретали пажњу на покрете усана и језика.

Читање на глас пролази кроз исте мéне као и говор, када се болесници опорављају од болести: испрва је пуно погрешака, непотпуно, много се изостави или брка.

Кортикална моторна афација може уништити и писање по диктату. Катастрофу може преживети само неколико најобичнијих речи. Болесник може да напише и такве речи, које се не могу изговорити. Тај афазик ипак може писати слово по слово, често може написати прво слово у слогу или речи, друга слова већ не наводи. Истим се редом враћа способност да пише као што се враћа способност да чита. У почетку само може копирати, ропски — слово по слово, као јероглифе. С временом и с вежбањем све више добива лакости.

Мимика и песма, које имају изван језиковне области асоцијација, нису много повређене од оваквих афација.

Кад се изгуби подобност да се артикулују гласови, обично је сачувана моћ разумевања онога што се говори. Али је и она мања, слабија. То пак сведочи, не може бити боље, како је јака свеза између центара за унутарњи говор.

Способност: читати у себи не чува се онако као способност: разумевати говор, и овде се најобичније речи, најпознатији знаци, цифре и не велики бројеви могу читати у себи. Кад се болесник опоравља, најпре распознаје слику речи, после спајање слогова, најпосле оделитих писмена. Најтежи су гласови, који се пишу с више писмена, на пр. франц. eau = о. Напредак се афазиков може оценити, ако му се да да чита написане речи на необичан начин нпр. вертикално, или које су растављене на слокове или чија су писмена подаје растављена.

Научници, који су изучавали кортикалну моторну афацију, били су у стању да нас обавесте и о судбини представа од речѝ, што су добивене преко чула вида, слуха и преко говорних органа, који артикулују речѝ, и о судбини оне моћи која чини да се те преставе могу узајамно будити, изазивати, дакле о судбини ових главних састојака нашега унутарњега језика-говора. — Тако могу визуелне (преко чула вида добивене) преставе писмена остати недирнуте и могу се спонтано изазивати, док су визуелне преставе слогова и речѝ веома поремећене. Болесници, који су могли своје име бележити, а и још неколико речѝ, нису били у стању да преставе мисао алфабетским коцкама, да писмена њима замене. — Афазик чува чулом слуха добивене преставе (слике), пошто разуме што му се говори. Интересно је било знати да ли те преставе може и сам афазик изазвати, др. речима, да ли афазик мисли с помоћу речѝ или с помоћу представа. Тога ради питали су афазике, да ли у њиховим ушима, док су боловали,

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

звучаху речи кад су мислили; и стога су покушавали да болесници кажу број слогова, који су у њихову имену, или да у групи слогова, само случајно здружених, нађу слокове без значења. Још се није дошло до тачнијега закључка, али испитивања неких научника као да не потврђују да се чујна престава изазива, кад афазични мисле. Спонтано изазивање аудитивних престава иде врло тешко у доба опорављања од болести, са сила муке, исто онако као што то бива и код других фоничких радња. Више секунада болесник тражи реч, после тога само креће језик и усне, најпосле изговара гласове које жели, пошто је неколико пута огледао да их изговори. Али афазик непосредно одговара на питање, ако му се аудитивна престава саопшти, тако да му се реч или само први слог од речи духне. По овоме судећи, поремећен је саобраћајни пут. — Може афазик изгубити подобност да моторне престава од артикулација изазива сам; али нису ове престава сасвим изгубљене, као што сведоче испитивања Томе и Ру-а, двојице француских испитивача, јер су болесници, просто гледајући, повратили говорни механизам, док слушајући никако не могаху почети да говоре. У кортикалној моторичкој афазии није изгубљена моћ артикулације већ баш она друга моћ да се аудитивним преставама изазове артикулација. Ту имамо дисоцијацију чулних и покретачких састојака, који здружени чине детињи говор. Овај факт, потврђен експериментима, осветљава афазичне појаве. Кад се уништи говорна моћ, губи се спонтани говор, моћ да се сроче на слокове, да се у себи чита или да се пише и чита у памети, све радње за које је потребна епелација или аудитивно-моторна слика речи, иззимајући само случаје кад се реч сматра као идеограм и схвата као цртеж.

Кад у слепоочној вијузи, у гирус-у супрамаргиналном и у кривој бори наступи повреда, јавља се *сензоријална кортикална афазиија*. Болесници и чују и виде нормално, али не разумеју шта се говори, нити могу читати. У почетку је врло јасно сленило и глухота вербална, доцније се једна врста афазиије сасвим изгуби и ишчезне према том да ли је јача повреда у слепоочној вијузи или у кривој бразди (бори). Болесник готово увек распознаје своје име, често и неке речи; само ако се боља пажња обрати, лако је распознати које је врсте афазиија. Болесников је говор повређен, али толико, колика захвата та повреда. Сензоријална се кортикална афазиија јавља као моторна, ако између моторних и чујних престава нестане оне асоцијативне везе. Буде ли повређен центар за перцепцију речи добивених чулом слуха, зна се да остају здраве старије аудитивно-моторичке асоцијације, само што слободни (спонтани) говор, изгубивши везу са правим чујним перцепцијама, има бесмислени карактер. Болесник постаје брбљив, тежећи да надокнади оно што му не достаје. Моћ артикуловања може се одржати и кад буду повређене аудитивно-моторичке асоцијације само од чести, али се тада слогови бркају, тада језик постане више или мање једнолик жаргон. Најпосле ако су стварне перцеп-

ције ограничене, могу се разумети најпростија питања болесникова, која се тичу свакидашњице, и на њих добити потребни одговори. Али је говор непотпун, који је само понављање старијега. То је разумљиво.

Писање је јако промењено: у главноме болесник може да напише своје име, али само као идеограм, јер ако га прекину у писању, даље ни маћи не може; он копира, али све потез за потезом. Писање је по диктату и копирање уништено. Неки пут у писању има онаквих истих поремећаја као у спонтаном говору: оно иде лако, течно, доста правилно, али нема никакве садржине; други пут опет има празнина, прекида, прескочени су слогови или су удвојени — прави писани жаргон.

Може се с временом надокнадити овај губитак што ће се развити нови центри и нове свезе; али потпуно не може нестати трагова болести.

3.

Појави, који су у медицини обухваћени били термином „амнесија“ (губитак памћења), постали су предмет најбрижљивијих студија, и послужили су као полазна тачка научницима да продру дубље у суштину језика, особито онога унутарњега, психичкога супстрата његова. Према афазизи извео је славни француски професор Шарко (Charcot) своју теорију о склопу унутарњега језика. Као што су разноврсни појави афазисе, тако су разноврсне и језиковне алтерације. Свакој главној врсти алтерације језика, свакој врсти чисте афазисе одговара аутономна операција језиковна у нашем уму. Колико је врста ових језиковних операција у нашем духу, уму, толико је врста памћења: за читање, за писање, за чуване и за изговорене речи. На овај начин питање о унутарњем језику добива врло правилно решење.

Да изближе прегледамо односе између разних врста унутарњега језика и између њих и говора, дакле између мишљења и говора. Човек, који је нормално развијен и уме читати и писати, има сложенији систем унутарњега језика — говора него ли дете или прост, неписмен човек. И као што је тек доцније научно читати и писати, дакле као што су доцније стечене и две нове операције духовне и у мозгу се развиле нове локализације, центри за читање и писање, тако је исто човек пре тога лагано текао, развијао и прве и најглавније језиковне моћи — да говори и да разумева говор другог човека. Унутарњи је језик дакле стечена, лагано развијена духовна особина. Онако исто као што је човек лагано, поступно прво стекао и научно говорити и говор разумети, тако је научно и читати и писати. Као што се види, изучавање појава афазисе и унутарњега језика у стању је припремити земљиште за решење најтежих, најфинијих проблема у науци о језику, као што су постанак језика, његово мењање и диференцовање. Ето то је била главна побуда што смо се оволико задржали на овим физиолошким основима језика-говора.

Речима у говору одговарају преставе у мишљењу. Оне су у образованих људи многостручније. Преставе речѝ калуни су наших мисли, оне им дају тело, помажу да добију реалнији облик. Једне су врсте представа речѝ у једних људѝ развијене јаче, у других слабије, јасније или блађе. Наше мисли или *у себи чујемо*, или *видимо написане*, или их *артикулујемо*, па и *пишемо*. Овакво се мишљење „у облику стечених речи“ зове у науци *духовно чување*, *духовно виђење*, *духовно изговарање* (говор) и *писање*. Овај духовни говор прате слични појави онима, који се опажају кад се с другим људима разговарамо или кад што разумемо што је написано и штампано, најпосле кад изговарамо речи или их пишемо. Једино се разликују од ових спољашњих врста језика, јер док ове изазива неки надражај споља (нечији глас или некакав текст), дотле се оне догађају у нама самима, без спољашњег надражаја, по законима изазивања и удруживања представа у нашој свести уопште.

У свести једних људѝ, кад се даду, пунете, удубе у мисли, не јављају се преставе од конкретних предмета, праве слике, као кад их гледају, чују, додирују, распознају с помоћу чула, већ преставе од речѝ, које су, као што је речено, од неколико руку, од четири главне врсте. Узима се као доказано да је од ових врста унутарњег говора најчешће унутарње чување (слушање) изговорених речѝ, др. р. већином људи мисле „у облику чувених речи“. Одавно су ову појаву психичку уочили, назвали је *унутарњим говором*, али су је од скора тек правилно појмили и нашли научно објашњење. Унутарњи говор „у облику чувених речѝ“ лако могу осетити они, у којих је он јаче развијен, кад обрате пажњу на ток мисли у тишини, на пр. кад је човек у самоћи или у вече кад се угули свећа, па кад се све друге бриге и мисли оставе на страну. Неки пут се тражи да се ућуткају мисли, које не даду да се спава, али се оне непрестано крећу, роје, и изгледа као да човек чује нечији глас који их казује, као „глас савести“, — ако је ко скривно. То је неки пут веома непријатно, могу се развити болесни појави, халуцинације. — И кад се лагано на глас чита, може се осетити унутарњи говору ужем смислу: представа, добивена преко чула вида изазива преставе аудитивне, би се рекло као да се још чује други глас који чита. Многи може опазити овај унутарњи говор, може му се причинити да чује изговарање речѝ, кад само прелеће редове текста а не изговара их; доста је поглед на реч, на графичку преставу, да центар слуха осети субјективно оно, што звучни таласи преко чула слуха производе објективно. То се исто може рећи при писању: без речи, без диктата нема писања — духовна реч диктује, прати написану. И ако осим цврчања пера, које по хартији клизи, никаквога шума није чути, ни трага од говора који диктује — и опет га писар чује, али не ухом но свешћу. Ово нам је могућно допунити посматрањима, вршеним на гласноме говору, и поређењима, између њега и лаганог говора: кад брзо и без прекида гласно

говоримо, када се речи нижу једна за другом, није опазити учешће унутарњег говора; на против, кад се отеже и прекида у говору, кад се говори тихо и лагано, она потказује речи које треба изговарати, као шантач што у позоришту казује улогу глумцу који је није добро научио. — Будући да најчешће чујемо наш глас, и унутрашњи говор добива све особине гласовне наших речи: тембр, ритам, висину и дужину гласова наших. Али ако се у свести јаве речи и обрти речѝ, које су други изговорили, ретко се аудитивна престава јавља у облику наших речи. Ако нисмо чули некога човека да говори, само можемо замислити његове речи у облику наших, на пр. Наполеонове: *L'empire c'est la paix!* Кад се пак замислијају речи онога, кога смо често слушали, оне имају боју, акценат, ритам његова говора. Шта више, могу се у свести репродуковати и туђи музикални тонови.

У разних људи различно је развијено памћење утисака добивених чулом слуха. Моцарт је особито памтио музичке звуке: чуо је једном *Miserere* Сикстинске капеле, и на памет га је записао. Има опет људи, који нису у стању запамтити ни једну песму. Исто тако једни људи упамте готово све што чују, други пак што чују на једно пропусте на друго ухо. Музичко памћење не иде упоредо с памћењем речѝ. И што се тиче сталности, одржавања утисака — престава, што су у свест доспеле преко уха, влада велика разноликост између људи. У сну је слушао говор других неки човек педесет година након тога како је оглувео. Бетовен је слух био већ изгубио, кад је писао неке од најлешних му симфонија. Не може бити да у њега још престава тонова не беху и после тога тако јаке, да су му могле накнадити чулне утиске. Врло је разнолика живост и јачина престава од чувених речи, како у кога. Док су у једних слабе, бледе, анстрактне, у других су на против тако јаке да они осећају у унутарњем говору боју, ритам, акценат својих или туђих речѝ. Овим се лепо објашњује оно што о песницима веле да им музе у перо казују песме. Драмски песник, пишући дијалоге или разговоре више људи, мора да у свести репродукује цео разговор својих јунака, са свим колоритом и живахношћу његовом. Могу јаке чујне престава не бити психолошке но и патолошке природе: чујне халуцинације, од којих су патили Сократ и Жана д'Арк. —

Осим оних који су се глухи родили, пичији унутарњи језик не може бити без чујних (аудитивних) престава. У унутарњем језику оне су од најзнатнијих, често замењују све друге, тако да се може рећи да највише људи мисле с помоћу језиковних престава.

Али има људи, у којих у унутарњем језику речи добивају написани (наштампани) облик; за њих је језик само ређање правих слика, они не чују него читају речи унутарњег језика. Разуме се да само они који знају читати располажу овом врстом унутрашњег језика. Ово је пак духовно виђење само један облик духовнога виђења, мишљења у сликама,

У очисти. — Највише утисака из спољашњег света добивају људи преко Ночију, органа чула вида. Слика, контура, боја некога предмета утиче на живчану мрежу у оку, живци вида спроводе утисак у мозак, у центар, где је локализована подобност нашега централнога система да прима утиске добивене чулом вида, да на њих реагује, да их чува и с помоћу асоцијативних свеза доводи у свезу с утисцима од тих предмета, добивенима преко других чула. Памћење видовних престава различно је како у кога човека. Могу се изазвати, оживети видовне преставае и без утисака од предмета, који производе чулне надражаје, према психичким односима у свести нашој. Једни људи боље чувају, памте утиске добивене чулом вида, други опет утиске, слике добивене преко других чула. Веома је различна јачина и живост видовних слика — престава у различних људи према њиховој психо-физичкој организацији; то исто вреди и за трајање видовних престава и утисака. Представе ове врсте одржавају се у редовним приликама обнављањем чулних утисака. Некада се врло дуго могу одржати ове преставае (слике) и у људи, који су несрећом вид изгубили. Кад је Милтон писао неколике партије „Изгубљенога Раја“ с необично лепим описима, правим живописима, већ је одавно био без вида очивега. О другоме се човеку, који је пре 25 година ослепио, прича да је у сну имао визије. Већина људи располаже психичком подобношћу да се у мишљењу служи преставама — сликама, које су добили чулом за вид, али је у свакога човека она јаче или слабије развијена. Различни људи кад се пусте у мисли, различно гледају *духовним оком*, читају у мислима. Редак је ботаничар који у памети не би могао замислити цвет или лист ове или оне биљке, или лекар, који не би могао у памети представити типичне слике — симптоме болести, а које изближе одређује симптоматика. У сликарâ је центар за визуелне представе врло развијен, неки пут они тако живо замишљају да се јављају халуцинације. Овој подобности ваља да захвале портретисти, који по памћењу могу портрет израдити: прецртати га са слике из памети. Добри се цртачи задовољавају самом сликом прецртаних предмета, коју после на тенане преносе на платно или на хартију према оној слици у памети, у духу. Али нису сви даровити људи били и „видовити“.

Ове нам напомене помажу да разумемо и духовно читање, унутарње гледање писаних речи, унутарњи говор ове врсте. Другојаче су преставае чулом вида добивене него ли преставае добивене чулом слуха; ове су акустичке, чувене речи, оне су пак представе предмета, изузетно писаних и штампаних речи. У нашем духовном животу визуелне преставае имају знатну улогу. Кад замислимо неко нешто, прво се јавља у свести његова слика, па тек после лавез — т. ј. видовна и чујна престава; исто се то онажа и кад замишљамо друге предмете или створове. И апстрактне идеје чешће се у нашем духу јављају „у облику“ видовних него чујних слика: пре него што чујемо или видимо апстрактан израз. У памети се

јавља престава одређенога круга, троугла, и ако ми у опште замишљамо круг или троугао. Ово исто вреди и за праве апстрактне речи: многим речима у нашој свести одговарају видљиве слике као од конкретних предмета, створене самом комбинацијом, јер им у ствари не одговара у спољашњем свету ни један предмет. Реч *бог* права је апстракција, реч апстрактна, али се најчешће замишља Бог као Христос, Буда, старац... Има људи, у чијем психичком свету и у унутарњем језику претежу престава — слике слова, знакова за речи, и ако чујне престава најзгодније представљају речи а не видовне, пошто су ове управо слике предмета. Неки, кад уче на памет па то после, кад репродукују, говоре „наизуст“, у духу читају научени текст, и ако код њих преовлађују друге врсте престава. У неких, који не чују у мислима речи него их читају, претежу визуелне престава. Већина математичара спада у овај ред. Деца уче рачунати и пишу, каже Тен, по табли у памети. Без овога представљања у памети геометриских облика не може се ни разумети напратна геометрија. Даље има људи који „виде у духу“ наштампану сваку реч коју изговоре. Они кад говоре као да читају наштампани текст на дугом траку хартије за примање денеша. Оваки су примери ретки. Један пацијент проф. Шарко-а у мислима могао је тако живо гледати црте лица људи које је пре видео, исто тако облик и боју предмета, као кад би пред њим били. Његово је памћење слика било тако јако, да му доста беше два три пута целу страну прочитати па да је после од речи до речи репродукује. Кад је хтео што да израчуна, само би цифре разгледао и резултат затим казао.

Има и таквих примера — типова, који речи пишу у памети: ово би био графички тип. Тако, дакле, можемо разумети да занета помаже неким оно што претима или писаљком описују контуре предмета, кад хоће да се сете представе његове. Често су престава телесних покрета и престава, добивене преко чула вида, *све оно*, чим се у мишљењу може неко чељаде служити. Тако су глухонеми, који немају акустичких ни моторних престава од речи, ограничени само на оне две врсте. Шта више, било је примера, кад неко глухонемо чељаде није ни престава видовних имало, дакле само располагало преставама, које му је чуло шапања у свест предавало. За њ је само било могућно створити *језик шапања*, стварати престава о предметима из спољашњег света према облику, густини, тежини, тврдоћи, топлоти и т. д. У почетку, док нису развили познатој Лаури Bridgeman свест потпуном обуком и развијањем једнога чула, шапања, она се није ни мало разликовала од дресиранага кученцета, које су научили разним „вештинама“. После је њен ум прорадио, она је развила толико природом ограничена јој средства да знацима исказиваше мисли, тако да је стекла и престава из вишега, духовнога живота. Језик геста, мимике у глухонемих, дивљака и т. д. може се дакле објаснити, кад се и за њ узме да се и он, као унутарњи језик графички — моторни, оснива на преставама, које се добивају од мишићних покрета.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Има и такав тип, у чијем унутрашњем језику преовлађују *говорне*, моторне преставае. Људи овога типа не чују речи, не читају их, већ их у себи изговарају. Као да је Платон знао за овај тип, јер у „Софисту“ вели: „Мишљење је говор у души, разговор душе са самим собом, премда се при том не чује глас“. По једноме месту у Essais као да је и Монтењ припадао овоме типу: „Прво морамо у себи изговорити оно што говоримо гласно, чути својим ушима да звучи...“ Енглески психолог Бен вели: „Мисао је угушена реч или радња“. Познати физиолог бечки С. Штрикер (који је недавно умро) о себи писао: „Када са затвореним очима и стиснутим уснама седим и покушавам да се сетим познатих ми стихова, ако пазим на говорни апарат, чини ми се као да у себи говорим“. Ово нам објашњује зашто неки људи (нарочито старци и бабе) *сами говоре*: кад мисле прате ток својих мисли слабом гласом или покретом усана. За говорнике овога типа није од велике помоћи написано предавање; доста им је да само означе главне моменте, преглед грађе, опште потезе.

Још нам остаје да споменемо т. зв. *неутрални* тип. Неутралним типом назвао је проф. Шарко оне људе, који се подједнако служе у унутрашњем језику — говору преставама акустичким, оптичким и моторним. Људи овога типа час мисле у оптичким, час у акустичким, час у моторним преставама, т. ј. у речима које су чули, које су читали и које су изговарали (или писали). И кад несрећом изгубе једну моћ казивања мисли, говора, могу је заменити другом. Они не личе на оне који имовину предаду на чување једном банкарку, па кад он банкрутира и они остану без и шта. Исто је тако и неутрални тип цео, једноставан, као и они специјализовани типови. И ако могу располагати овим трима главним врстама памћења, и ако могу располагати акустичким, оптичким и моторним преставама речи, обично се једном врстом радије служе по другом. У сликара су развијене преставае оптичке, у музичара акустичке. С друге стране једне се умне тековине памте једном врстом, друге другом, треће трећом врстом памћења и разним центрима у мозгу. Вале (Ballet) о себи говори да види у духу прве стране Енеиде, да чује и изговара прве стихове Илијаде. То свакако долази од различнога начина како је научио ова места из Омира и Virgилу. Кад би у њега повређен био оптички центар за преставае речи, за њ би Енеида била само мртво слово, из Илијаде би опет могао цитате наводити. Обрнут би случај био, кад би повређени били центри акустички и моторни. „Нормалан“ човек тече преставае преко чула вида, очију, чула слуха, ушију или говором, и у његову се духу оне учвршћују у овоме или ономе облику. Лепо нам осветљује ове односе како бива учење језика код разних лица. Многи знају, разумеју немачки, француски, читајући, али ништа не разумеју, кад им се говори. Они пак који прво језик науче из разговора, па тек из читања, подједнако се служе и у говору и при читању.

До сада је било говора поглавито о језиковним преставама у ужем смислу: акустичкима, моторним, оптичким и графичким. У нашем мишљењу оне су симболи (знаци) за оно што се мисли. Оне преставаљају спољашњу страну језиковнога психичкога организма. Али језик стоји у служби мишљења. У говору је реченица израз, језиковни корелат мисли; неки пут и речи, елиптички, врше службу целих реченица, дакле израз су мисли. Обично су речи у говору израз саставних делова мисли, престава. Речима у реченицама одговарају *значена* делова мисли. Све речи па и партикуле имају таквих значења. Што се тиче улоге ових значења у мислима, њихове функције, има читав низ прелазних ступњева. Ниједна реч нема цигло једно значење у коме му драго језику и у којој било периоди његова развитка. Већина речи у нашим културним језицима има више значења. Готово би Сизифов посао био хтети похватати све те преливе у значењима. Мало не у свакој реченици кога му драго лица номина и глаголи имају самосталну садржину. У употреби свака реч у другој прилици има већ друго значење. Ове непрестане промене значења једне речи чине историју њезина значења. Ни две речи у истоме језику немају исту историју значења, не треба ни спомињати да такве истоветне историје не могу имати речи из разних језика, премда могу имати слично, блиско значење у појединим реченицама. Као што нема поступности у свакој другој историји, него има само свеза, којима се веже један ступањ за други, тако исто ни у историји значења речи. Ни два човека не располажу истом количном блага у речима, исто тако што се тиче значења речју. Ма колика била оскудица у значењима, могу се ипак опазити основне црте промене значења. Неки пут се не може лако опазити старо значење, јер речи бивају употребљене у преносном смислу, али је и оно ту, кад се само према смислу разуме. Увек дакле има нешто што веже основно и преносно значење не само речи но и реченице.

И значења речи нису ништа друго до престава, само што су оне *преставе значења*, што су оне „значења“, док су оне друге престава речи, „духовне“ речју. Престава значења, значење речју најнеодређеније је код усклика. Усклици су поглавито израз осећаја, језиковни рефлекси од осећаја. Али осећаје могу неказивати, означавати и друге врете речју, шта више и партикуле нису без њих. И друге речју као год усклици исказују различне ступње осећаја, осећајно им значење веома „варира“. Усклици нису увек ни језиковни осећајни рефлекси, нарочито кад су употребљени у разговору, већ су заступници целе реченице. И усклици имају, као што се види, некакву мисаону садржину, неко значење, премда се јако разликују неодређеношћу у значењу од других речи.

Пету групу језиковних престава чине „преставе значења“, ако тамо прибројимо графичко-моторне престава.

Као што речи сложене из два или више гласова имају значење (преставе значења), тако их могу имати и њихови акустички елементи,

поједини гласови — као усклици и идеограми. Усклици често бивају представљени графички као да су сложени, и ако им се само означаје на тај начин дужина. — Неки се пут при теориском мишљењу гласова и слова узимају као засебне јединке са значењем (А, В, С, D... а, b, c, d... α, β, γ, δ... а, б, в, г итд.). Они су тада прости идеограми.

Преставе значења речи или значења речи могу бити прво из области стварних, предметних престава, т. ј. које не спадају у област градивних и формалних језиковних састојака. У језику се налазе изрази и за целину и за сваки део и за знак готово свих стварних предмета, који спадају у област чулнога опажања и самопроматрања, и за њихове апстракције. Исто тако у језику имају изрази за апстрактне предмете и из области сећања и замишљања. Значење једне речи може, кад устреба, обухватити на тај начин не само преставе стварних предмета, него и логичке односе, у којима су ти предмети, даље и везе мисли, као што су суд, закључак, доказ, метода или система, и т. д. — Даље преставе значења речи (значења) могу припадати ужој области, која се издвојила из прве области значења, и онда обухватају цео живот језиков, граматичке предмете: глас, слово, име, глагол, партикуле, реч, реченицу, реkcију надешку, промену, синтаксу, граматикy.

Преставе се предмета не поклапају са преставама значења речи. Што се више мишљење развија, добива се све новијих и новијих значења и престава, све се више развија речник. Кад деца почну говорити, у њих је много више самосталних предметних него ли језиковних престава, са речима асоцираних, исто се то може за децу рећи кад почну разумевати. У деце, која још не разумеју оно што им се говори, још се нису стварне преставе претвориле у преставе значења речи. Домаће и друге дресиране животиње немају оваквих престава значења, логичких, појмова, стварних престава по свој прилици имају.

Како се спајају преставе речи са преставама значења? Према том како се језик учи, овај се процес врши индивидуално. У основи овога претварања престава једне врсте у преставе друге лежи навика, т. ј. основа је том претварању асоцијативне природе. Поред асоцијативне има репродуктивна, која помаже да значење изазове реч (у разним јој облицима), или реч — значење. Ништа друго нису ни оне прве везе значења и речи које дете тече учећи језик него асоцијације престава од стварних предмета, које доноси у свест чуло вида, престава речи, што се ухом добивају, и што су имена тих предмета. У почетку су дакле у основи језика асоцијације чулних престава.

(НАСТАВИЋЕ СЕ).

ПРИСТУПНО ПРЕДАВАЊЕ ИЗ ХЕМИЈЕ

Д-РА МАРКА Т. ЛЕКО,

ПРОФЕСОРА ВЕЛИКЕ ШКОЛЕ

Држано 6. маја 1889. године у дворани Велике Школе

За приступно предавање обично се узима тема, која у главном одговара уводу извесне науке. Према приликама, приступ у исту науку може бити врло различан. У свечаним приликама, као што је ова, не може се улазити у област једне науке на онај исти начин као пред редовним слушаоцима, који су више мање униформнога знања.

Приступно предавање на Великој Школи треба колико толико да занима и остале слушаоце, којима сам захвалан што су својим присуством показали да се интересују науком, коју ћу имати част, високим благовољењем *Његовога Величанства Краља*, да заступам на Великој Школи нашој.

У толико сам више захвалан поштованим слушаоцима, који су извођели доћи, јер наука, којом се бавим, и ако важи као једна од најинтереснијих, ипак је у нас доста непопуларна. У нашим школама уопште хемија се сматра као један од најтежих предмета и с тога се нерадо учи.

Није сад прилика да говорим о томе зашто хемија у нас такав глас ужива, то сам поменуо поглавито с тога, да ми се не замери, ако бих и ја погрешно у избору материјала за ово моје предавање.

Хемија долази у ред најстаријих наука.

Према неким предањима, држи се, да је *Хам*, један од Нојевих синова, био представник препотопских природних наука. Нарочито се истиче, да се *Хам* бавио мађијом, а мађија, као што је познато, стоји у доста интимним односима с хемијом, и да је према томе реч *хемија* постала од *Хама*, а да значи вештина првога хемичара Хама.

При свем том што хемија по своме пореклу долази у ред најстаријих наука, ипак тек пре сто и неколико година постављен је темељ данашњој хемији.

Хемија је, као што је познато, један део природних наука. Хемија је наука о саставу тела.

Хемичар кад узме н. пр. какво тело да изучава, он се не задовољава само тим, да се упозна са спољашњим изгледом његовим, већ тражи да сазна и из чега се састоји, како је постало, како се према другим телма понаша и т. д. Тако н. пр. *обичну нашу кухињску со* знамо као бело кристалисано тело, које се у води раствара и које се карактеристичним сланим укусом одликује. Хемијским испитивањем те соли сазнајемо пак, да је со сложено тело и да се н. пр. електричном струјом може лако разложити на два тела, од којих је једно као ваздух гасовито а друго је чврсто.

У
Н
И
В
Е
Р
С
И
Т
Е
Т
С
К
А
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

Гасовити саставни део зове се *хлор*. Тај гас има карактеристичну зелено-жућу боју; отуда му је име, од грчке речи хлорос, која значи зелено-жућ. Одликује се даље врло јаким загушљивим мирисом, дражи на кашаљ, а може да изазове, кад се удише, и пљување крви па и саму смрт. Изгледа готово невероватно, да се такво једно по здравље наше опасно тело може налазити као саставни део кухињске соли. И на мртва тела хлор врло снажно дејствује, или их разорава или се с њима спаја. Тако н. пр. метали не могу да се одрже у атмосфери хлора, т. ј. одмах се једине с хлором и постају једињења, која су слична кухињској соли. То спајање метала са хлором тако је снажно, да гдекоји метали, кад се у атмосферу хлора баце, запале се и сагоре. Биљним и другим сличним бојама обојени предмети разбојадишу се у хлору. Неке запаљиве течности, кад дођу у додир с хлором, саме се од себе упале и т. д.

И онај други саставни део соли, који се *натријум* зове, такође је врло живе природе. По спољашности личи на сребро, има као год и сребро лепу белу боју и карактеристичну металну сјајност. Тога лепота метала има у нашој соли на 40%. Али лепота тога метала на ваздуху не може се одржати. И да би се очувао држи се у затопљеним стакленим цевима, које су испуњене место ваздуха неким другим гасом, који на натријум не дејствује. На ваздуху натријум врло брзо потамни и прелази у неку белу масу, која јако привлачи влагу, т. ј. у води се лако раствара и тај раствор има особине најјачега цеђа. Исти такав раствор добива се и кад се натријум у воду баца. Чим натријум дође у додир с водом одмах настане неко шуштање и, према величини парчета натријума, брже или скорије, нестане га у води. Ако је вода мало загрејана, онда се том приликом појави и ватра.¹⁾

И ако је обична со свакоме врло добро познато тело, ипак саставне делове соли, које смо сад у неколико познали, познају ближе само они, који су хемију учили.

Да су заиста натријум и хлор саставни делови наше соли доказано је и тиме, што кад се та два тела хемијска сједине, заиста се ствара со, која се од соли у природи ни у чем не разликује.

Посматрајући обичну кухињску со, по спољашности никад се не би могло рећи, да су њени саставни делови тако особена тела, као што је натријум и хлор. Међутим правило је, *да кад се тела хемијски међу собом једине, она губе своје особине и добивени производ не показује никакве сличности са својим саставним деловима.*

И шећер је н. пр. хемијско једињење. Гледајући бели шећер, ни коме неће пасти на ум, да је његов главни саставни део црни угљен.²⁾

¹⁾ Експериментом су показане све оне важније карактеристичне особине једнога и другог саставнога дела соли, које се овде помињу.

²⁾ Експериментом је показано, како се из шећера може одвајати угљен.

Као год што смо у стању со и шећер на њихове саставне делове да разложимо, исто тако могу се и друга сложена тела разлагати.

Хемијским разлагањем разних тела дошло се напослетку и до таквих, која хемичар није у стању био даље да разложи и таквим простим телима дато је име *елеменат*.

Хлор и натријум, саставни делови кухињске соли, такође су елементи. За сада је познато преко 70 разних елемената. Од тих седамдесет и неколико елемената познајемо из обичнога живота свега једно 10 до 15, као што су: *сумпор, угљен, фосфор, гвожђе, никел, цинк, алуминијум, калај, бакар, олово, жива, сребро, злато, платина* и т. д.

Мали је број оних елемената, с којима чешће у додир долазимо и који се у природи у мало већим количинама налазе. Па и онај елеменат, који по распрострањености прво место заузима, *кисеоник*, није нам из обичнога живота ближе познат. Према приближном прорачуну састава свију познатих тела на нашој земљи, заједно с ваздухом и с водом, половина целокупне те масе састоји се из кисеоника.

Приближна слика о распрострањености оних елемената, који се у мало већој количини на нашој земљи налазе, може се добити из овога табеларнога прегледа:

	ЧВРСТА ЗЕМЉИНА КОРА	ОКЕАНИ	СРЕДЊА РАСПРО- СТРАЊЕНОСТ ЗАЈЕДНО С АТМО- СФЕРОМ
Кисеоник ¹⁾	47.29%	85.79%	49.98%
Силицијум	27.11 "	—	25.30 "
Алуминијум	7.81 "	—	7.26 "
Гвожђе	5.46 "	—	5.08 "
Калцијум	3.77 "	0.05 "	3.51 "
Магнезијум	2.68 "	0.14 "	2.50 "
Натријум	2.36 "	1.14 "	2.28 "
Калијум	2.40 "	0.04 "	2.23 "
Водоник	0.20 "	10.67 "	0.94 "
Титан	0.33 "	—	0.30 "
Угљеник	0.22 "	—	0.21 "
Хлор	0.01 "	2.08 "	0.15 "
Фосфор	0.10 "	—	0.09 "
Манган	0.08 "	—	0.07 "
Сумпор	0.03 "	0.09 "	0.04 "
Баријум	0.03 "	—	0.03 "
Азот	0.01 "	—	0.02 "
Хром	0.01 "	—	0.01 "
	100.00%	100.00%	100.00%

¹⁾ Поједини елементи у горњој табелици приликом предавања са неколико речи су окарактерисани.

²⁾ Урачунато и 0.08% брома.

У већ само приближно показују распрострањеност извесних елемената, а без обзира и на оне елементе, који се по распрострањености налазе у количинама мањим од $\frac{1}{100}$ процента према целокупној маси наше земље. Од седамдесет и неколико познатих елемената у горњем табеларном прегледу имамо свега 18, а осталих педесет и неколико елемената сви укупно по количини не износе више од $\frac{1}{100}$ процента целокупне земљине масе. Један једини елеменат, кисеоник, по распрострањености заузима готово половину масе свију оних тела, која су нам у природи позната. Од друге половине, која се из осталих елемената састоји, више од половине те масе чини *силицијум*, елеменат, који по распрострањености долази одмах после кисеоника. После кисеоника и силицијума имамо само још 6 метала и то *алуминијум*, *жвошће*, *калцијум*, *магнезијум*, *калијум* и *натријум*, код којих је распрострањеност на земљи целим бројевима и процентима изражена, док се остали елементи, према целокупној маси наше земље, налазе у количинама, које су само десетним и стотинитим деловима процента представљени. Многи од тих елемената, који се у тако незнатним количинама у природи налазе, тек су доцније и пронађени а нису довољно још ни проучени.

И ако је кисеоник, као што смо видели, тако јако у природи распрострањен, ипак је тај важни елеменат пронађен тек 1774. године.

Проналаском кисеоника објашњена је и једна најважнија хемијска појава, *појава горења* и тиме је, као што већ поменусмо, постављен темељ, на коме се данашња величанствена зграда хемије подигла.

Да би сте сазнали од коликога је значаја за хемију објашњење процеса сагоревања, допустите ми, да се код тога процеса мало задржим, и да вас с тим важним хемијским процесом изближе упознам.

Појава горења тумачена је раније на разне начине.

Од тих разних начина поменућемо само онај, који је данашњем објашњењу процеса сагоревања претходио.

На основи свакодневнога посматрања, кад н. пр. дрво сагорева, како њега нестаје, како из њега с пламеном нешто приметно одилази и да напоследку сам пепео остане, на основу тога посматрања изведена је хипотеза, да у дрвету и свима запаљивим телима има неке запаљиве материје, која из тела приликом сагоревања одилази. Тој запаљивој материји дат је назив *флогистон* (од грчке речи флос, која значи пламен), процес сагоревања назват је *дефлогистовање*, а сâм пак начин објашњавања појаве горења познат је под именом *теорије флогистона*.

ОБРАЗОВАЊЕ ЗАБАВИЉА

по РИХАРДУ РОТЕРУ

од

Анђелије Ађимовићке

I Добре су забавиље потреба данашњег времена

16. маја 1874. године, приликом свечаног отварања забавишта, које је спојено са државном женском учитељском школом у Тропави, изговорио је Александар Ритер Сумер, намесник војводине Шлезиије, следеће важне речи: „Ако хоћемо да школа постигне поуздано свој циљ, онда се мора с васпитањем детињим започети што је могуће раније. *Време првог развика* веома је пресудно за живот човеков.

Задатак забавишту је „да потпомогне и доуши домаће васпитање оне деце, која још нису дорасла за школу. То је данас јача и преча потреба, но икада пре. Јер, ко неуритрасно испитује утицај наших друштвених прилика на породицу, увидеће, да је очевима и матерама свик сталеза ретко могућно, да све време и сву снагу посвете својој првој и најпиророднијој дужности, васпитању своје деце. Да би, дакле, породица, тај најважнији, основни стуб државне зграде, могла својој дужности одговарати, држава јој је дала у помоћ забавиште.

Важност забавишта је, по томе, данас несумњива. Сиротније матере и не могу и не умеју, а имућније и колико би могле не умеју да ово прво васпитање руководе. С тога је и курс за забавиље при женским учитељским школама потребан и сасвим на свом месту. Навод да се овим васпиталиштима даје „богатим и беспосленим матерама више времена за оговарање“ не вреди. Па узмимо да је и тако. Али зар онда баш зато забавиште, с погледом на друштво, није добротинство, благослов? Намесник Шлезиије лепо је дао израза овој мисли, кад је казао: „*Време првог развика дечјег пресудно је по живот човеков*“. И како не припада будућност нама, већ деци, то матере без педагошке спреме морају допустити држави, да она ради оно, што оне не смеју, не могу или не умеју, нарочито оне које су, сејући семе лажног образовања, још задржале своје погледе из полупреживелих дана и покриле их из застарелих васпитних списа.

Да ли би пак било доста да „богате и комотне матере“ држе забавиљу „за своју децу“, као што желе противници забавишта? Држим да смем то спорити. Барем они, који су упознали живот у забавишту не само по чувењу, већ сопственим, непосредним посматрањем, неће ово одобрити.

Слободно, безазлено дружење многе дечице из најразноврснијих породица са својим вршњацима и дечји саједнички рад чине, те васпитаници

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

У забавишту *рано* уочавају *друштвени* живот, који чини битну и основну црту данашњег времена. Васпитање деце у *породици*, и ако личи на васпитање у забавишту, опет ни из далека није једнако с васпитањем у *забавишту*.

Забавиште поред женске учитељске школе је практично васпитање и за одраслу женску младеж. Оно је најбоља *теоријско-практична школа*, у којој женскиње добива потребну спрему и као *будућа мати* за свој позив, и као *будућа васпитачица за љубазно и разумно поступање с децом* Забавиште треба да је и школа за будуће *дадиље* (боне), те на тај начин да се мало по мало створе домаћем васпитању *помоћнице, које су често до сада довођене са стране*, и да се да прилика *даровитим девојкама*, да себи нађу *поштене зараде*.

Ну ако треба с успехом да се одговори горњем тражењу, које се простире и на више женске и девојачке школе, онда је *неугодно*, да те школе имају поред себе и забавиште и *добрну забавиљу*. Добра је пак *забавиља* она, која располаже „*детњским*“ духом, кадрим да разуме дечји живот; која има стрпљења, а пуна и љубави и благости, што све привлачи децу, и која има „*практичну окретност* према малој деци“. Али, ни саме ове особине нису никако довољне за *добрну забавиљу*. Она мора познавати и битне, основне законе телесног и духовног развоја дечјег као и средстава и циљеве самога васпитања; мора бити окретна у разговору о природним предметима и сликама, вешта да своје питомце упућује нарочито у *певању по слуху*. *Лутеров стих*, који важи за учитеље, важи још више за забавиље: „*Забавиљу, која не зна певати, нећу да видим!*“

Међу средствима за васпитање у забавишту ипак је најважније *говор*. Јер, као што каже *Аристотело*, духовни живот дечји, пробуђен музиком, свирањем и певањем, може постати потпуно слободним једино посредством говора. Сем описивања биљака, животиња и других предмета, који се морају износити деци да их непосредно посматрају, и мртвих природних и вештачких предмета и *приповетком* се надахњује живот, који узбуђује машту дечју. Велики песник *Гете* захвалан је својој матери за своју „*ведрину душевну*“ и своју „*вољу за гатањем*“. Забавиља која не уме да приповеда као мати Гетеова, тако детњски, лепо и тако пластички, да се чудновато и природно слива и једну *поетски* истиниту целину, а својим појединостима да живо креће дух дечји, неће *за се задобити* срца малишана. И у најсрећнијем случају таква ће забавиља само „*механичким бубањем*“ положити основу неприродном брљању. А никад неће плодно подстицати: свест о стварности, мишљење, осећање и вољу, дакле *целокупни* духовни живот човеков који сад постаје.

ЗЕМЉОРАДНИЧКА ЗАДРУГА И ЊЕН УТИЦАЈ НА ОМЛАДИНУ

Као српски учитељ, нисам ни ја могао стајати скрштених руку у времену кад се појавише Земљорадничке Задруге. Чим се прва појавила, ја сам њена правила и њено кретање пратио. Одмах ми се њени циљеви — којих имаде више — допадоше. Почех и сам у своме селу говорити о њеној корисности, о њеном благотворном утицају у погледу вере, морала и благостања народног. У име Бога и ми смо радили на оснивању, и основах у моме селу са добрим људима задругу пре 5 год.

За ових 5 год. као учитељ запазио сам да она утиче на свакога човека, и на доброг и на рђавог, а као да највише утиче на нашу омладину, јер омладина увиђа и присваја све што јој се намењује. Запазио сам да и на ђаке ова благотворна установа утиче. Ето то ме је и нагнало да овде изнесем поједине примере из живота и рада задругиног у моме сеопу.

„Омладина је снага сваке државе“.

„Од омладине зависи будућност државна“.

„Добро васпитана и упућена омладина најбоље је и најскупоценије оружје“.

„Омладина је један естетички предмет, на кога са увек прво погледа“.

„По духовном развоју омладине једне државе, по њеном кретању и раду, по понашању у општеј ценни се снага, слога и интелект државни“.

Као што се види из напред реченога, омладина игра велику улогу у васпитно-политичко-економном погледу. Још што се више од ње тражи и на њу гледа, тим је све теже спремити добру омладину, — теже упутити је, васпитати је. Према овоме људи, којима је она поверена, морају бити добро спремљени, јер посао који они делају, васпитавајући омладину, у колико је деликатан и многострук, у толико је тежи, јер учени људи веле: „васпитавај самога себе добро“ и „васпитавај се“.

Главни васпитачи омладине су на првом месту учитељи и професори. Ово су васпитачи за „школску“ омладину, која по готову и чини и представља омладину.

Васпитача сем учитеља и професора има још, а то су: породица, црква, држава, поједина хумана друштва са васпитним циљевима, установе разне и т. д. Земљорадничка Задруга, — ова код нас нова установа, јесте по моме мишљењу васпитач. И она дакле, као установа хуманитарне, племените природе, васпитава и облагорођава, — бринући се за тело и душу својих чланова.

Пошто и њу убројах у васпитаче — нарочито у васпитаче омладине наше, то ћу овде — што је и циљ ове моје расправе — изнети којим путем и како она васпитава, како она утиче на омладину својим делањем и правилима. Правила Земљорад. Задруга позната су скоро свима нама.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Из њих се види да се чланом Земљорад. Задруге може назвати само онај, који је у сваком погледу добар, који поштује све што је по здравом разуму поштено и добро, који потпуно разуме прво своје дужности, па онда и права. И докле је члан? Донде докле је, као што рекосмо, добар. Чим занемари ма коју дужност своју, губи право на чланство, а тиме губи углед међу својим ближњима, пропада и срља у свако зло, и кад невоља убије сасвим дух његова разума или рада, он се или враћа као поштен — поправља се, или газии границу моралну и иде у разврат, одакле најпосле завршује врло бедно. Но шта рекосмо, ако овлада здрав разум, како се поправи — где ће? Опет у чланство Земљорад. Задруге, у загрљај с добрим и милостивим људима, у друштво рада, спокојства и мира, у друштво које ће га од сваке беде и невоље заклањати, у друштво које ће њему и његовој породици и хлеба дати и душу одржати, које ће му душу и разум облагородити, — у друштво које ће га васпитати.

Шта могу мислити син и остали чланови породице, кад виде свога старијега, како је благ, како лепо заповеда, како ради и сâм, како се стара да свакоме да што треба, како личи на човека доброга, кога треба да морају слушати?

А шта тек мисли, кад из уста оца свога чује ове речи: „Е, Бога ми једнога, да не беше ове Задруге (штедње), па ми сви пронадосмо. Бог му дао сваку срећу, ко нам је отворио“.

Или шта ће рећи чланови породице, кад им старешина каже: „Од како отворише у нашем селу штедњу — разумевајући Задругу — несташе ти, брате, оног бекрилука, картања, свађе, крађе; трже се свет, па сви мирни, јер тамо не примају немирне људе“.

„Један се играо карата, а дежурни члан га видео, па јавио управном одбору, а они га призову па му одрекну зајам, и кажу, ако се опет игра, истераће га из чланства“. Све ово, кад исприча кућни старешина, који је члан Земљорад. Задруге, сви ће га радо слушати а старији синови по што и запиткивати и на крају обично сви ће рећи: „Нека Бог да здравље ономе, ко то први донесе у нашу општину; нека се и наше село умири мало“. И обично настаје благосиљање и јаче интересовање за Задругу; све је више почну волети, сви су питомији и блажи а и тачнији у свему. И ако би ко хтео да скрене с правога пута, јер му је душа покварена, он се тек сети, да ће се то чути и сазнати, па се тргне и не срља у зло.

Може ли бити бољег и идеалнијег васпитача од овога?! Заиста, по моме мишљењу, ово је један од највећих и најбољих васпитача данашњег доба, јер је тесно везан с опстанком. Управо, гони га борба за опстанак да буде тачан и поштен. Ако би и овога учитеља обмањивао, он би се у брзо изгубио и пропао. Ако би хтео да остане честит и добар домаћин, он мора ово поштовати.

На младиће јако утиче и они се интересују; но из искуства се увидело да много више утиче на дечцу — љаке обојега пола.

Већим делом чланови Земљорад. Задруге имају ђаке. Причајући у кући пред свима члановима породице па и пред децом о Задрузи и њеном благотворном утицају, о помоћи члановима, о владању њихном итд., које је причање врло слично ономе у школи; домаћин — члан Задруге и нехотице задобива присталице-поштоваоце Земљорад. Задруге.

Овоме кад се дода да Земљорад. Задруга није ни малишане заборавила, већ одредила и њима један удео чланства, онда заиста само мало више воље и рада, па је успех сигуран.

Код Земљорад. Задруге уведени су неки листићи за штедњу од по 5 п. д. Овим се дала прилика свакоме ђачету — па и најсиромашнијем да буде члан друштва — „штедиша“. Деца се још од малена навикавају на Задругу и полако стварају једну врлину — врло потребну, а то је штедљивост.

Може неко рећи — деца се уче да буду материјалисте. Па зар кад је човек или држава материјално добра, зар то не ваља?! Зар ту није благостање?! Разуме се да код деце треба добро пазити и распитивати се о њихову улагању. Но код домаћина, који је прави домаћин, који на све мотри и надзирава — ту, велим, нема бојазности.

Свакога човека краси по нека врлина. Без врлина човек је дивљачан и суров. Човека ове одлике и чине човеком.

Ну поред других врлина врло потребних видно место треба да заузме и то да човек буде веома штедљив. Васпитачи омладине наше, којима је поверено васпитавање исте, којима је дужност да стечене врлине — особине добре — одржавају, а нестечене да стварају, морају, ако желе благостања и напретка своме народу, обратити већу пажњу на то да врлину штедње поставе на што здравију основу. Као што рекосмо напред, један део омладине су и ђаци из мањих и већих школа. Дobar васпитач — учитељ — неће пропустити никад да се заузме, да код својих ђака одомаћи установу штедње, да им је омили, да им покаже све резултате, који се отуда добивају. Ну мора бити и обазрив, да се овим не би укоренило какво зло. Има критичара, који су путем штампе осуђивали ово, но они су то чинили не опробавши на делу, но само замишљајући и износећи неке претпоставке.

Ну где говоре факта, ту претпоставке отпадају.

Да би ово доказао, т. ј. да је Земљорад. Задруга, дајући прилике за стварање штедње међу ђацима, одговорила добро своме постављеноме циљу, да се показала као добар васпитач, изнећу примере из круга мога делања на томе послу, одакле ће се видети да ли је оправдана моја тврдња.

Прихватајући замисао да се оснује Земљорад. Задруга у моме селу, ја сам био тим послом заузет и одушевљен.

Онај рад око стварања ове установе остаће у моме животу „епохалан“. Ну прихватајући предлог о ђачкој штедњи, још сам више био одушевљен. Знао сам каква би корист била, кад би ме ђаци и родитељи

УН И В Е Р З И Т Е Т С К А В И В Л И О Т Е К А

У разумели. Одмах сам истакао циљ тој мојој установи. Истина прилике нису биле баш повољне, али ја се реших и почех. Деца су се одазивала врло добро. Одмах у почетку имао сам 74 штедиша. Њих 27 већ и листе попунише и књижице узеше. Радовао сам се овоме моме раду. А кад сам у билансу као секретар Задруге то видео уживао сам. Деца навикоше, па чим добију ма и 5 пара, одмах доносе, и ово постаде као неко правило — нека дужност њихова. Но кад је дошло време да се новац диже, онда је тек права радост била, јер неки жељаху да се претплате на дечје новине „Зорицу“, — неки пак да купе неку лепу књигу, неки опанке, шешир, а неки и да чине добра дела. Тако њих 5 једнога дана устадоше и замолише, да им из листе свима по 5 пара избришем, хоће веле сва петорица да даду, те да претплате два сиромашна ђака на новине. Ох како сам се тада радовао. И ја сам благосиљао онога, који први донесе у нашу земљу ову установу. Све, али ово помагање у невољи! Мој труд није био безуспешан, а правила Задругина оправдана су.

Разуме се, да је уз штедњу дошла и Христова прича о помагању сиромасима. Многи беху уштедели, те набављаху разна средства, потребна им за школу, а родитељи видећи ово и сами хваљаху овај мој рад. Није ли ово утицај баш Земљорад. Задруге? Не опажа ли се њено делање и у погледу духовноме, не заступа ли она морална начела, и зар не заслужује да се с правом назове васпитач? Овај резултат није остао неопажен. Он је допирао и до младића, који су већ били ђаци, или никад нису ни учили.

Младићи видећи ово тежаху да се што више приближе Задрузи. Они се о њој интересоваху, о њој разговараху и полако прилажаху. По једна група ђака сваке године излажаше из школе, књижице носеше а новац не хтеше дизати, велећи: „хоћу гледати да радим, да причувљавам, па ћу опет да донесем да ми у књижицу упишеш, јер ће доћи време, кад ће ми требати“.

Нашем народу је од велике потребе штедња и паметно руковање газдинством. Земљорад. Задруга ставила је себи у задатак, да на томе ради, и она, и ако још наилази на противнике, ради и то с поузданим и великим успехом. Земљорадничка Задруга основана само на штедњи права је Задруга.

Да истакнемо само један пример о штедњи у храни и утицају те штедње.

(СВРШИТЕ СЕ)

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

Српска Краљевска Академија. Споменик XXXIV. Други разред 31. Београд. Државна Штампарија Краљевине Србије, 1898. 4°, стр. 249.

Пре краткога времена добисмо XXXIV Споменик Српске Краљевске Академије. У њему су документи и научна грађа историјско-филолошке садржине.

На првome је месту прилог проф. др-а Ватрослава Јагића *Типик хиландарски и његов грчки извор* (додатак к издању епископа Димитрија). Ово је врло важан прилог за нашу књижевну историју; њиме се знатно расветљује књижевна радња св. Саве. Све до скоро мислило се да је хиландарски типик оригиналан рад Савин, рађен по грчким изворима. Овим прилогом утврђује се друго: да је тај типик копија а на многим местима и превод једнога дела Синаксара манастира свете Богородице благодатнице, и да је то израдио неко од Савиних ученика, по упутству Савину. Професор кијевске Духовне Академије, Алексије Димитријевски, први је открио зависност хиландарскога типика од типика манастира свете Богородице благодатнице, који је био у Цариграду. Питање је, како се Сава, односно његов ученик који је радио хиландарски типик, могао послужити типиком евергетидским („благодатнице“), кад је овај типик први пут објављен тек 1895. године у великоме зборнику типика, који је проф. Димитријевски те године почео штампати. Сам Димитријевски то овако тумачи: по биографима Савиним зна се, да је Сава, долазећи у Цариград, најрадије свраћао у манастир Богородице благодатнице, коме је чинио и богате прилоге, па чак и на цркви нешто дограђивао и поправљао, тако да су и њега и оца му убрајали у ктиторе тога манастира. Овај манастир морао је бити лепо уређен, те се Сава сетио типика тога манастира, кад му је ваљало, да спреми типик за Хиландар. Препис овога типика или је Сава понео полазећи из манастира, или је касније поручио у Цариград да му га пошљу. Тек јасно је, да му је типик овога манастира био познат и да је лако могао доћи до његова преписа.

У Проф. Јагић ставио је себи у задатак, да у овоме прилогу испореди словенску редакцију с грчким текстом, те тако да утврди: у колико је хиландарски типик зависан од евергетидскога типика.

У хиландарскоме типикy само је један мањи део евергетидскога типика. Ово се тумачи тиме, што се дневна служба у Хиландару вршила готово исто онако, као и по осталим манастирима грчким и словенским, а за ово је већ пре тога морало бити синаксара на словенскоме језику, те Сава није морао и тај део преводити и прерађивати.

По мишљењу Јагићеву до сада нико није како ваља разумео хиландарски типик, нити је ико настојавао да га потпуно проучи; да га је који хтео потанко проучавати, имао би на свакоме кораку озбиљних тешкоћа, јер би без грчкога изворника тешко погодио значење не само појединим речима већ и читавим реченицама. Откуда ове нејасности у хиландарскоме типикy? Сам Јагић, — утврдивши поређењем словенскога текста с грчким, да је ово највећим делом превод с грчкога, овако одговара на то питање: „Онај, који је писао тај типик... није био извјештен у таким пословима. Знао је доиста нешто грчки, али знање му није допирало далеко. Кад би се намјерио на нешто замршеније мјесто, на подужи зглоб реченица, те не би одмах разумио смисла, преводио би од ријечи до ријечи ненаредно и незграпно, не водећи рачуна о томе, хоће ли и ко тај његов пријевод разумјети“. Преводилац није познавао многих танкоћа грчкога језика, те је често бркао речи по спољашњим звуцима једнаке, а по значењу различите, а на више места је погрешно прочитао или разумео поједине речи у грчкоме тексту. Није био јак ни у правилима словенске граматике.

По многим србизмима, којих има у хиландарскоме типикy, проф. Јагић закључује, да је писац, односно преводилац, овога типика познавао главне црте српскога језика, али да није био родом из чисто српских крајева.

Јагић види и рад Савин на хиландарскоме типикy, и то у овоме: Сава је наредио да преведу потребне партије из евергетидскога типика. Сам је после на појединим местима тај превод преправљао и дотеривао, према потребама хиландарскога манастира. Ово се дотеривање нарочито онажа у оним главама, у којима се говори о избору игумана, иконома и епископа. „Његов организаторски дух, — вели Јагић за Саву, хтео је да се свакому од ове тројице манастирских главара посвети посебна глава. Он је тако и урадио, употребив код тога дијелове преведенога текста савим по својој вољи“. И баш на тим местима, где се, по мишљењу Јагићеву, може слутити да је радила рука Савина, приповедање је лакше и разумљивије и у језику једноличније, него ли на другим местима, која су просто преведена с грчкога.

Редакција студеничкога типика, који је нешто касније рађен од хиландарскога типика, и који је, како се до скоро мислило, израђен по

хиландарскоме типичу, много је ближа грчкоме евергетидскоме тексту, но што је редакција у хиландарскоме типичу. То је био уочио и проф. Димитријевски и протумачио је тиме, што је студенички типик проста копија хиландарскога, који је, као што се из свега што до сада исписасмо види, израђен по евергетидском. Јагић се не слаже у овоме с Димитријевским, већ мисли, да је и студенички типик, као и хиландарски, израђен према евергетидском. Он вели: „Пријевод биће био најприје израђен тачно према грчкоме оригиналу, тачно вељу, у колико је преводилац умно бити тачан, ма и до несмислице. Тада је један екземплар пријевода удешен према потребама манастира студеничкога, други према потребама хиландарским, али је то урађено на истоме мјесту, ваљда од истог човјека, под надзирањем самог Саве“.

Овим прилогом проф. Јагића потпуно је, дакле, расправљено питање о типичима хиландарскоме и студеничкоме, који су до сада искључиво Сави приписивани.

Други је прилог у овоме споменику *Грађа за историју кнежевине Србије*, коју је приложио проф. В. Школе, Д. С. Милутиновић. У овоме прилогу је *Објављеније*, које су кнез Милош и Суд Народни били издали четворици својих повереника, 23. августа 1825. године, по угушењу Бачке буне, да прођу кроз крајеве у којима је била буна, испитају расположење народно, и о томе после реферују.

На трећем су месту *Прилози српској историји* од Б. Тирића. Међу овим прилозима су, сем Простене књиге пећскога патријарха Максима и Два листа из историје о паду Цариграда, прибележених у манастиру Хиландару: „Поменик манастира Житомислића у Херцеговини“ и шеснаест прилога, понајвише писама, из времена Карађорђева и прве владе кнеза Милоша.

Четврти је прилог у овоме Споменику од проторереја Димитрија Руварца „*Мојсије Петровић, митрополит београдски*“.

Напред је, у овоме прилогу, на читавих осамдесет великих страна, као нека слика о животу и раду митрополита Мојсија, а иза овога је седамдесет прилога и додатак.

О овоме прилогу, који је обимом знатно одмакао од свих осталих прилога у овоме Споменику, мало што можемо рећи, а ни мало похвалнога. Писац (или приређивач — јер ни сами нисмо на чисто како да га назовемо), као да је хтео у овоме прилогу опртати живот и рад митрополита Мојсија Петровића, што би било леп прилог за историју српске цркве у првој половини прошлога столећа. Рекосмо, као да је хтео ово урадити, јер овом својом радњом није успео. Протојереј Руварац је имао на расположењу богату грађу, али се није умео користити њом, те је цито-

WWW.UNILIB.RS

Увао и где је требало и где није, много пута и преко реда, те ће се читалац мучно наћи у тој гомили факата, разбацаних без плана и реда. Да би била још мања вредност овога посла, а још већа незгода за Српску Краљевску Академију што је овакав посао уврстила у свој Споменик, на доста места писац се оставља цитовања докумената, па говори о савременим стварима, које немају везе с предметом о коме пише, и то говори тоном, каквим се мало служи и у дневној штампи, у обичним полемичким чланцима. Да наведемо само једно од тих места, које читамо у Споменику Српске Краљевске Академије, међу научним прилозима. На стр. 1276. има овакав период: „А какве су се тужан и жалостан овамо од митрополита — патријарха Самуила Маширевића увеле новотарије, како у управи црквеној, тако и у црквеним церемонијама, и како се од то доба одржава типик, — и наши „благочестиви“ ни мукает! Ал за то од то доба и има „назарена“; за то нам и јесу празне цркве у недељне и празничне дане, па и у самим архијерејским „престоницама“ и онда, кад архијереји „богослуже“, што наравно врло ретко бива, јер зими им је зима, а лети морају гдекоји по навици још од куће, да иду у купке“. Ето таквих места има у овоме „прилогу историје српске цркве“, у коме се говори и расправља о времену од 1713. до 1730. године! Мора се жалити, што и овако спремљени прилози могу бити објављени у Споменику Српске Краљевске Академије и заузети место, на коме би могла бити објављена толика научна грађа.

Записци илементитого госпара Марина Маројице Кабоге, које је „издао, превео и протумачио“ др. Лујо кнез Војновић, на петоме су месту.

У овим записцима описује Маро, син прослављенога властелина дубровачкога Маројице Кабоге, свој пут од Бргата до Цариграда и борављење у Цариграду, кад 1705. године њега и Ђона Растића послаше у Цариград, да предаду Порти данак. У овим записима пуно је и врло интересних података за историју онога времена. А преводом тих записа на српски знатно је олакшана употреба многих података, којих је у записима, те ће се њима корисно послужити и они, који то иначе не би могли због доста тешкога разумевања талијанскога језика, којим су написани.

Баш поводом овога Споменика не можемо не поменути, како би, по нашем мишљењу, ваљало обраћати већу пажњу на прилоге, који се објављују у Академијиним издањима, нарочито у Споменику. Чини нам се, да је много боље давати Споменике и ређе и у мањем обиму, него у њима објављивати и тако спремљене прилоге, као што је у овоме Споменику прилог протојереја Руварца. Зар Академија није већ стекла искуство са Автобиографијом Кирила Цвјетковића?

Д.

У слободним часовима. Књига за младеж, са сликама. Спремно Ж. О. Дачић. Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљ. Србије 1900.

После прилично дуге паузе, која је била настала у децјој књижевности, јавља се поред Задругина издања *Чича Јова српској деци* и књижица горњег натписа.

Дуги прекиди у нашој децјој књижевности нису ретки; они су, може се рећи, периодични, јер је главна сезона излагања децјих књига пролеће, пред испите. Ређе се у које друго време која књижица јави. Зашто је то тако? Тешко је на то питање с мало речи, колико нам је овде на расположењу, одговорити. Ваљало би о томе и на дугачко и на широко расправљати, те изређати све узроке таком стању децје књижевности.

То нам овим није намера, те идемо даље.

У колико је поменута пауза у овој години била оскудна књижицама за децу ове врсте, у толико је, и више, била обилата књижицама за децу друге врсте — уџбеницима. И тако опет није изгубљено: што је изгубљено на једној страни, добивено је на другој. Рачун се поклана. Деца ће бар имати велики избор уџбеника. А уџбеници наметно употребљени нису од штете, нарочито сад, кад се деца уче живом речју учитељевом, а уџбенике тек код куће прочитавају ради обнављања и утврђивања добивеног знања и вежбања у читању.

Но та мала „киша“ од уџбеника направи читаву узбуну. Родитељи осетише пронаст, купујући их! Почеше и да протестују. Поплашили се од издатих неколико динара за годишње школовање своје деце. Да су баш и све уџбенике за један разред купили, не би дали више од неколико динара. Шта ли би чинили, кад би годишње, поред уџбеника, морали купити својој деци још по неколико лепих, поучних књижица? Онда би, ваљда, морао пропасти свет.

Но зато и јесте, поред још неких узрока, децја књижевност у нас кржљава и сиромашна; зато се децје књижице и јављају као ропатице на небу; зато и јесте главна сезона њихову излагању пролеће, кад се за поклањање о испитима морају куповати. Куда све то води, лако је погодити.

С тога је дужност свих мисаоних људи, да изналазе и отклањају узроке који сметају развијању и јачању децје књижевности обе врсте без обзира на несавесна пискарања по вечерњим листићима.

Тој дужности ми се, поред осталог, одужујемо и тим, што ћемо у кратко приказати књижицу *У слободним часовима*.

Ова је књижица намењена *младежи*, за коју г. Дачић већ прилично времена пише. Под појмом *младеж* ми разумемо, а свакојако тако и г. Дачић, децу већ одраслију, чији је континент знања и искуства школом у извесној мери проширен и која могу да разумеју и схвате и апстрактније изложене ствари. А тиме се баш природа г. Дачићева пера у приличној мери одликује.

WWW.UNILIB.RS

Но то г. Дачићу ипак ништа не смета, да са успехом ради на децјој књижевности, јер колико су потребне књиге за мању децу, у толико су више потребније за одраслију, чији је интерес за читањем у већој мери развијен. П г. Дачић је својим радом на овом пољу показао, да има и воље и подобности и способности за то, па је тако мишљење о себи утврдио и овим најновијим делом. Књижица потпуно одговара намењеном циљу: да пружи *младежи* здраве и поучне умне забаве у слободним часовима.

У књижици је *осам* песама и *двадесет* прозних састава. Ради бољег разумевања појединих момената и ради веће занимљивости унето је у текст и *осамнаест* слика, врло лепих и пригодних.

Песме су већином лирске: патриотске и поучне, једна је само епска: народна *Краљевић Марко и соко*. Песме су од наших најбољих и признатих песника, те им је то довољна препорука за ваљаност. Ни избору песама за оваку књижицу нема се шта замерити. Прикладно су дошле и неколике песме после сличног прозног састава, с којим чине лепу целину и разумљивије су, те се с већом пажњом читају. Ни броју песама не можемо замерити, јер је, поред малог простора у књижици, по нашем мишљењу разлог за оваку размеру песама и прозе: што младеж треба поступно навикавати на читање прозних састава, и то све више озбиљних, а песме да долазе као послastiца.

Од прозних састава шест су описи личности, места и историјских догађаја: *Кнез Михајло*, *Јанко Гагић*, *Како је Вук учио књигу*, *Чика Јова*, *Благо томе ко погине борећи се за отаџбину* и *Ниси*. Ови се описи одликују лепим, лаким и врло занимљивим и поучним излагањем. Материјал је пробран и ваљано распоређен и сређен. Оваки су чланци веома погодни за буђење и гајење родољубља, и они за младеж више вреде од поучних прича, басана и бајки, те нам је с тога жао, што их у овој књижици не нађосмо више.

Седам је мањих и већих прича. И приче су у лепу, лако и занимљиво рухо оденуте, те ће их сваки у слат читати, ма да се у неким асећа по мало неприродности. Такве су: *Отац и кћи*, *Браћа* и *Другови*.

У првој је мало неприродности у поступању девојчице (кћери) у продаји имања и ливењу звона, и у захтеву Срданову, да она оца дозове и он *њу* чује (место звоно).

Друга — *Браћа* — пушта браћу, да по најгорем времену иду један другом на виђење, код толико лепих и благих дана раније. Она силана осећаја овако је незгодно изнесена, те квари утисак, који прича може да учини на читаоца.

У трећој — *Другови* — претерана је онолика осетљивост једног детета, које ни у школи међу друговима не заборавља свог болесног друга Влајка, те неће да се игра, ни учитеља и родитеља да послуша,

већ их баца у бригу. Детету мати болује, па и умире, а оно се међу друговима својим заигра и насмеје, а Љуба ово не чини зато што му друг Влајко болује!... Лепо је и корисно неговати љубав међу друговима, али овако је неприродно. Оволику осетљивост не треба ни желети. Ово није више љубав, но сентименталност — болест.

У причи *Странац и итице* незгодно је дечко остао без зараде, кад га је странац одвратио од хватања и продаје тица. Он га тада ничим није упутио на другу зараду, већ га оставио на раскрсници, да лута и можда опет пође истим путем. А то је било и згодно и природно учинити у поуци и савету, које му је давао.

Ваљана прича *Најтрајније богатство* чини леп изузетак међу сличним причама. У њој је паметнији био старији брат, а не, најмлађи или (у песми) сестра.

Лепа је и дирљива прича *Учитељ и ученици*, а поучна и занимљива прича *О исима*.

Две су басне. Прва — *Овца* — занимљива ју и поучна. Друга — *Храст и бриљан* — није најсрећније изабрана за оно, што се хоће њоме.

Бајка је добра, само је ваља с пажњом читати.

Међу овим чланцима веома је прикладно дошао чланак *Шта све могу вредне руке*. И ако у њему има одељака потезних за разумевање, ипак је поучан, јер се њиме доста опширно излажу користи од Ручног Рада, новог предмета у народним школама. — Лепо би било, да и други дечји писци уносе овакве ствари у своје књижице за децу.

Поуке о здрављу (по Буквици здравља) имају нарочиту важност у овој књижици, намењеној младежи, тим пре овако популарно изложене.

Као из многих књижица ове врсте, и из ове није изостао напоследку добар рачунски задатак *Ко ће погодити* и погађалица *Колико их је било*.

Овим смо свршили главни део приказа, и на свршетку ми смо, поред поменутих неколико напомена нашег личног схватања, потпуно задовољни овом књижицом и најтоплије је препоручујемо друговима, да је набављају за ђаке IV разреда осн. школа, за ђаке грађанских и продужних школа и за ђачке књижице.

Књижица је лепо, пажљиво и врло укусно израђена, како у погледу обраде, тако и у погледу технике. Читајући запазили смо само ове грешке: На стр. 37. стоји, да је Вук „туцао барут и растапао у води“, а боље: *растварао*, и на стр. 66. при дну стоји: „који би остали закржљали“, а ваља рећи: *који би остали кржљави*, или *који би закржљали*.

Према величини и изради ова књига није скупа *пола* динара, колика је цена у претплати била; али страхујемо, да продајна цена од 0-80 дин. неће утицати лоше на број малих и сиромашнијих читалаца, те да их буде мање, што ми не бисмо желели.

Београд.

Дим. Ј. Стојановић,
учитељ

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Х Р О Н И К А

СРПСКО ГЕОЛОШКО ДРУШТВО

ЛХХІІ збор (10. октобра 1899. год.)

1. *С. Урошевић*, отварајући, у одсуству председника, данашњи збор, помиње губитак, који је друштво претрпело смрћу својега симпатичног и вредног члана *Велимира М. Илића*, професорског приправника и помоћника државног геолога у рударском одељењу, који је с необичном вољом тако усрдно потпомагао рад Српског Геол. Друштва својим успешним почецима самосталнога рада на нашој Стратиграфији и Палеонтологији и марљивим рефератима о радовима страних стручњака. Покојнику је одана пошта устајањем и поменом: Бог да га прости!

2. Разгледане су књиге, које су у току летњих ферија стигле Геолошком Заводу: а) купљене (*Neues Jahrbuch für Mineral., Geolog. und Paläontolog., Frech — Lethea palaeozoica, Schwippel — Erdrinde*), б) добивене у размену за Геол. Анале (од руск. геол. друштва, петроградског, московског, одеског, градачког јестаств. друштва, руског геол. комитета, сарајевск. музеја, француског, енглеског и немачког геолошк. друштва, геол. завода у Вашингтону, Балтимору, Мехици и Бечу, од акад. прир. наука у Филадельфији, унсалског и казанског универзитета, геолошк. комитета у Финској, Шведској и Француској), в) поклоњене (од породице пок. д-ра Мачаја, од г. проф. Цвијића и д-ра Антуле). Чланци, који се тичу Балканског Полуострва, раздати су на реферисање, а на поклону породице пок. д-ра Мачаја решено је, да управа изјави писмену благодарност.

3. Приказане су нове збирке, које су Геолошк. Заводу стигле: од управе *Подринских Рудника* (руде, стене и фосили), од г. *Влад. Петковића* (фосилно биље из околине Скопља), од г. *Цветка Петковића* (медитерански фосили из Војилова), од г. *Мих. Рашковића* (медитерански фосили из Трвана и неокомски из Сврљига), од г. *Јов. Станојевића* (сарматски

фосили из околине Неготина). Сем овога разгледане су разне врсте ума, које је друштву послала управа за подизање домаће индустрије, с молбом, да чланови приликом својих екскурзија обратe нарочиту пажњу на појаву и ове врсте слојева у Србији.

4. *П. С. Павловић* саопштава резултате свога проучавања фосила из слојева с Високе, који су 1891. год. означени као меотски. У њима је, сем познате, обилато распрострањене, врсте *Congerina exigua Radov. et Pavl.*, нашао још десетак сарматских облика, који су од реда тако излизани и некомадани, да је вероватно, да су се из сарматских слојева преталожили у меотски басен као што *Радовановић* мисли. Међу тим остаје да се расправи још увек загонетно питање: откуда се ова иста врста конгерије појављује и у Братујевцу, кад су тамо сарматски облици на примарном лежишту, и кад се по досад познатој фауни њиховој (од преко 30 врста) види, да одговарају горњем одељку сарматског ката (*пубекуларнијским слојевима* по Синцову). Интересно је, најзад, да је овде нађено осам примерака од фораминифера *Semseya lamellata Franz.*

5. *П. С. Павловић* износи ревизију фауне из потока Грабовца у Ришњу, где је нашао у главном сличне фосиле као и R. Hörgnes у еденбуршком комитату, те су према томе и ови слојеви представници меотске етаже. Овом приликом *Павловић* уједно говори и о значају теоријских закључака проф. *Хернса*, које је изложио у Годишњаку бечког геолошког завода за 1897. год., у расправи *Sarmatische Conchylien aus dem Oedenburger Comit.*

6. *С. Урошевић* приказује два минерала који су новина за Минералогiju Србије. Минерали су *воластонит* и *идокраз*. — На северозападној страни Букуље пироксенити су јако прожети гранитом. У оваквом једном силету пироксенита и гранита налазе се интеркалисане плочасте масе једног белог, фиброзно агрегованог, минерала, који под микроскопом показује све карактере *воластонита*. Макроскопски проматране, изгледају ове масе потпуно чисте, али се под микроскопом разазнају између воластонитских притака зрнца од диоксида и фелдспата. Хемијска ће анализа, дакле, морати водити рачуна и о овим састојцима, који би, и ако ретки, опет могли променити резултат анализе. — На истом месту налазе се и згрудване масе, образоване у главном од црвеног граната и кварца, или само компактне масе граната. С овим последњим удружени су приткасти агрегати једног минерала, који се и по спољашњим карактерима и под микроскопом разазнаје као *идокраз*. —

7. *Рад. Мајсторовић* саопштава анализу радаљске сумпораче. Вода избија из силикатног терена и има врло мало чврстих минералних састојака, међу тим има сумпороводоника у знатној количини, само што ово треба тачно одредити на самоме месту. По подацима *П. С. Павловића* имала је ова вода на кључу у садашњем купатилу 17. августа 1899. го-

WWW.UNILIB.RS

дине у подне температуру $24\frac{3}{4}^{\circ}$ Ц. (при ваздушној температури од 19° Ц. у хладу).

8. *Марко Лeko* саопштио је анализу артеске воде из Обреновца. По својим састојцима ова се вода највише слаже с *алкално-сумпоровитом* водом из Вајсбаха код Визбадена. Главни су састојци, који јој дају карактер минералне воде, натријум-бикарбонат и сумпороводоник. Избија из дубине од 176 m (по *Радовановићу* из конгеријеког терена) у великој количини — по 434 литра за минуту. Температура јој је $21\cdot5^{\circ}$ Ц.

9. После овога позвао је *С. Урошевић* присутне чланове да прегледају збирке минерала, које је минералoшки кабинет Вел. Школе заузимањем г. пуковника *Љуб. Христића* добио од Рударског Завода Катарине II у Петрограду и од г. маркиза de Маугоу из Париза. Прва збирка представља један занста редак поклон; она би и по броју (око 2000) и по лепоти примерака могла задичити и највеће минералoшке збирке. Нарочиту пажњу привлаче примерци злата, сребра, топаза, смарагда, берила, циркона, турмалина, перовскита, везувијана, епидота, вернерита, спинела, сфена, хлорита, лискуна итд., као и примерци ређих минерала, којима је постојбина Урал и Сибир. Врло је лепа збирка углачаних минерала и стена: малахита, нефрита, ахата, јасписа, мрамора, писаних пегматита итд. Најзад врло је богата збирка многих и разноврсних руда. Збирка минерала, коју је поконио маркиз de Маугоу, одликује се многим ретким минералима и скупoценим метеоритима. Поред ових збирака добио је минералoшки кабинет и доста књига и брошира минералoшког и геолошког садржаја. — Ценећи велике заслуге г. пуковника *Љ. Н. Христића*, што је његовим ревносим заузимањем збирка минералoшког кабинета Вел. Школе тек сада и то тако заснована, да збиља може послужити својем правом задатку, Српско Геолошко Друштво изабрало га је за својег *почасног члана*.

LXXIII збор (10. новембра 1899. год.)

1. Прочитано је и примљено к знању писмо г. пуковника *Љ. Н. Христића*, војног аташеја у Петрограду, којим захваљује друштву што га је изабрало за својег почасног члана.

2. Разгледана је геолошка карта Галиције, коју је геолошки завод добио од Српске Краљевске Академије, и приказане су последње свеске Рајског Природњачког Друштва, које су дошле у замену за наше Геолошке Анале.

3. Објављени су и разгледани поклони: а). г. *Аиела*, индустријалца из Алексинца (неколико лених примерака *гипса* у кристалима из Суботинаца и *парафинског шкриљца* из околине Алексинца); б). збирка стена

и минерала из солунске околине, коју је уступила алексиначка учитељска школа за Музеј Српске Земље; в). неколико примерака разних стена и фосила из алексиначке околине, које је скупио и геолошком заводу поклонио г. *Петар Илић*, професор.

4. *П. С. Павловић* показује збирку предисторијских предмета, коју је у друштву с г.г. *П. Илићем*, *Тих. Ђорђевићем*, *В. Радојевићем* и *Павлом Павловићем*, и уз припомоћ ученика алексиначке учитељске школе, нашао у Горуновој Падини. Од нарочитог су интереса два *коштана шила*, један *агршак*, два добро очувана *земљана суда*, два *тега*, приличан број *кремених алатака*, доста *расцепаних сисарских костију*, један *очњак од италијанског медведа*, мноштво *зуба* од разних, поглавито *домаћих*, животиња и знатан број *муштура* од шкољке *Urio*. Највише има рбина од земљаног посућа, разновреног облика. Уз збирку подноси *Павловић* и скицу овога краја, а поред тога и нацрт познатих пет тумула у Нозринама, које је израдио г. *С. Маринковић*, адвокат из Алексинца.

5. *Св. Радовановић* приказује један зуб од мастодона, који је нађен у конгерјским слојевима код Камендола, и који му изгледа да је од врсте *M. longirostris Kaup*.

6. Прочитана су четири дописа *Ј. М. Жујовића*. — У првом излаже рад међународне комисије за номенклатуру стена, која се је пре кратког времена састала у Паризу. „Пошто су најпре саслушане изјаве главних чланова ове комисије: г.г. Розенбуша, Циркела, Макферсона, Бека, Делтера, Брегера итд., и пошто су прочитани предлози од г. Федорова, руске комисије за номенклатуру стена и француског комитета за Петрографију, развила се поучна дебата у разним правцима, после које су донете ове одлуке: 1). пре свега ваља регулисати номенклатуру еруптивних стена, те да се исто име не употребљава за разне стене, и да се исте стене и структуре не називају разним именима; 2). карактеристика главних група стена треба да се оснива на свима карактерима: минералošким, структурним, хемијским и геолошким; 3). те се главне групе могу већ сада утврдити и дефинисати; 4). главне типове структуре треба означити нарочитим именима; 5). уз имена стена да се наводе и њихови аутори, као што се ради са именима животиња и биља; 6). за нове типове стена и структуре да се употребљавају нови називи и да се води рачун само о оним, уз које је објављена хемијска анализа и слика структуре; 7). да се приреди ново издање Петрографског Лексикона од Левинсона Лесинга; — и 8). да се нови називи периодски објављују као додатак томе лексикону.“ — У другом допису говори о најновијим геолошким саопштењима француској Академији Наука. „У првом својем саопштењу *St. Meunier* обраћа пажњу на шљунковите терене у Вадским Предалпинама, у којима већина шљунка с греботинама није од глечера но — по мишљењу аутора — од подземне денудације. У другоме саопштењу исти научник излаже, како се у истој пределу ствара бигар

WWW.UNILIB.RS

под утицајем алга, које из бикарбоната узимају угљен-диоксид, на што је Lapparent приметио, да је ово утврђено још 1862. год. у Карлсбаду и на тиволском водопаду. *Тулс* је поднео Академцији први лист литолошке подморске карте дуж француске обале, а *Лаваран* четврто издање своје Геологије, у којем је најважнија новина, што су за сваку геолошку периоду израђене карте тадашњих континената и мора“. — У трећем допису подноси реферат о студији *Карла Динера* Grundlinien der Struktur der Ostalpen, која је изишла у Петермановом часопису за Географију.

Али се овде не деле, као досад, на три зоне, него на пет зона: 1. зона Флиша, 2. северна кречњачка зона, 3. централна зона, 4. зона Драве и 5. јужна кречњачка зона и зона Динарских Планина. Ове су зоне тако распоређене да граде четири венца, који се к истоку лепезасто размичу. У првом је венцу а) зона Флиша, која одржава везу са Западним Алпима, б.) северна кречњачка зона и в.) она грана централне кристаласте зоне, која од Безенштајна преко Св. Михаила повлачи гнајсне масе Мале Алпе, Мирицтала и Цетских Алпа до Лајте. Овај је венац постао под утицајем Чешке Месе, а продужење му гради карпатски лук. Други венац обухвата главно било Централних Алпа; он гради лук паралелан вариском луку, тј. конвексан је на северној страни; унутрашњу му страну прати једна зона гранитоидно-зрнастих стена, које нису старије од средњег Тријаса. Затим долази дравски венац, чији су набори такође к северу упућени. Последњи је венац од јужне кречњачке зоне, који прелази у динарску систему, с наборима управљеним к Јадранском Мору, те отуда има саввим самосталан положај у структури Алпа. У Алпима нема дакле симетричног размештаја. Противно је мишљење први поколебао Suess, ипачући у делу Entstehung d. Alpen да су сви Алпи набрани услед *једноставног* хоризонталног потиска с Ј. на С. Доцније је (у делу Antlitz der Erde) увидео, да у јужној зони има набора упућених к Ј., и ова је одступања покушао објаснити степенитим улегањем спрема Јадранске Увале.

Али ово није довољно, и мора се, као што то чини Bittner, узети, да у јужној зони Источних Алпа има првобитних к југу упућених набирања. Тако, дакле, Источни Алпи изгледају, да су створени од стицаја две системе бора, од којих су једне поглавито к северу, а друге поглавито к југу набране. У централној зони и у Карничким Алпима доказани су трагови карбонског набирања, који се подударају с вариским наборима у средњој Европи; у северној кречњачкој зони, у дравском венцу, а можда и у раседима јужно-тиролске височине једна фаза интензивног набирања пада у епоху Креде пре стварања госавских слојева; најмлађе набирање Источних Алпа беше у Терцијару, али не свуда једнако: Миоцен је набран јужно од Bacher Gebirge, северно не; а у западној Славонији набрани су и левантски слојеви“. — У четвртог допису говори о 32. листу интернационалне геолошке карте Европе, на којем је представљена и геолошка карта Србије. И ако је ово само копија наше геолошке карте,

иначе се могу уочити више разлика и погрешака, које се морају истаћи да би се скинула одговорност са српског оригинала. Вероватно је да су неке погрешке учињене што их је редактор превидео, али се то не би могло рећи за све. Тако редактор је покушао да класификује неке наше терене од кристаластих шкриљаца; Цер и Букуљу уврстио је у најмањи кат филита, а цео кристаласти терен у североисточној Србији ставио је у средњи кат, међутим знамо, да у овоме има филита, а на првим двома планинама главну улогу имају гранитске стене и старији исконски шкриљци. Еруптивне стене код Брњице уједињене су све као трахитоидне, међутим ту има и правих гранита. Изнад Д. Милановца као гранит означен је и кљун од кристаластих шкриљаца. Код Плавне место трахитоидне стене стављен је црвени пешчар. Изостављен је гранит јужно од Сене. Изданак на Маленику означен је као кристаласти шкриљак, а то је риолит (или микрогранулит). У Терцијару више Ђуприје означен је неки непознати трахит. На Вршкој Чуки не види се да има црвеног пешчара, и пружена је Креда на југ. На превоји Св. Николе заборављени су гранити, диорити и риолити. У пиротској корутини место наноса обележени су кристаласти шкриљци. На плочи су сва мезозојска острва означена као јурска, а има и Тријаса. Није означена трахитска маса код Деана, нити црвени пешчар источно од Куршумлије. Код Ивањице је метута Јура место Тријаса. На Руднику нису означени лампрофири, који су изостављени и на слемени београдском. Под Јагодњом нема серпентина, код Зворника нема црвених пешчара и Крете. Креда је метута сувише почев од Доброселице па поред Увца на Јавор и Голцију до Ибра, а ми ту имамо разних ствари. Покушано је да се у околини Пирота преко Крете превуче Флиш, као по северним падинама Зап. Балкана; овакве би допуне биле зар оправдане тек на основи нових проматрања“.

7. *Д. Ј. Ангула* излаже збирку оловних руда и карактеристику важнијих оловних рудишта у Србији, према до сада познатим подацима. Оловна се рудишта обично појављују на контактима трахитоидних стена с мезозојским кречњацима, или се налазе у неправилним масама по котинама и пећинама у самим кречњацима, али су и у том случају еруптивне стене у њиховој непосредној близини. Сем тога запажена је појава оловних рудишта и у старим теренима, на контактима микрогранулита с филитима (Подриње) и поред трахитоидних изданака у микашистима (Власина). Оловна су рудишта растурена готово по целој Србији, али се ипак могу издвојити неколико важнијих центара: Подриње, Авала, Космај, Рудник, Копаник, Руцље и Кучајна. У свима овим областима налазе се обилати трагови старог рударства, који могу најбоље послужити за полазне тачке при рударским истраживањима. Многе оловне руде у Србији садрже у себи сребра, а галенити из Кучајне, између осталих, имају још и злата. У овом погледу досадашње анализе показују нам:

РУДИШТЕ	С А Д Р Ж И				АНАЛИСАО
	ОЛОВА	СРЕБРА У ОЛОВУ	ГРАМА ЗЛАТА У ТОНИ РУДЕ	ЦИНКА	
Селанац (Подриње) . . .	38%	0,237%	—	15-20%	С. М. Лозанић
Ришањ (Бута Страна) . .	38,16%	0,09%	—	3,43%	К. Јовановић
Црвени брег (Авала) . . .	—	0,15%	—	—	М. Благојевић
Рудник	—	152-241%	—	—	Ehrenberg
Бело Брдо (Конаоник) . .	—	0,204%	—	—	М. Благојевић
Кучајна	27,9%	0,455%	600-650	41,5%	Тошионица у Фрајбергу
Рушје	52,6%	0,2%	—	16%	К. Јовановић

Детајни опис појединих рудишта биће публикован у општем прегледу рудишта Краљевине Србије, који се спрема за Париску Изложбу.

Св. Р.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

КОВЧЕЖИЋ

НАША ДЕВОЈАЧКА ШКОЛА

Ма колико викали понеки нестриљивци, наш се друштвени живот ипак развија. Можда то иде спорије него што би они хтели, можда му правац није увек добро погођен па залута странпутицама, али се покрет непрестано осећа. То је тешко уочити за годину и две дана, али кад се не оцењује година по година, већ деценија једна по једна, јасно се осећа, како нам стара хаљина краћа и пуца, и како се полагано али стално израста из ње.

Овај се развитак врло лепо осећа на појмовима, који су се код нас развијали о потреби женског образовања. Није баш тако давно било, кад је наш средњи staleж мислио, да је женскињу писменост непотребна. Доцније се попустило мало по мало и убрзо је скоро сваки осетио потребу, да му женско дете сврши основну школу. Напреднији се нису ни тим задовољили, већ су подносили приличне жртве, школујући своју женску децу по гимназији и В. Ж. Школи. То више школовање наше женске младежи постаде у брзо стална потреба и наше гимназије и В. Ж. Школу поплави женскадија.

Не мислим да је овом наглом развитуку био једини узрок само жеља за образовањем, већ је више одлучивало то, што су те школе почеле давати учитељице и друго женско чиновништво. У брзо је свака сиротица почела стварати планове, како ће јој дете постати учитељица, и чинила је све да јој тим путем осигура будући живот. Па и имућнији људи пису без тога разлога слали женску децу у више школе, ако ништа друго, а оно под оним: „злу му не требало!“ Број кандидаткиња за учитељице тако се нагло развијао, да су се сви министри просвете редом налазили у великој забуни, шта да се ради с толиким, тако погрешно школованим женскињем. Ни повишавање броја година школовања, ни скупоћа његова, ни сузбијање од државне службе, — све то није могло помоћи да се број њихов ограничи на потребну меру. На послетку се ово просветно женско

питање морало регулисати општријом мером: гимназије су сасвим затворене женској деци, а В. Ж. Школа уређена је на другој основи.

Па не само да су поједини министри овако гледали на женско образовање, већ су и многи други паметни људи правилно увиђали, да је правац нашег женског школовања сасвим погрешан, и да он прети да се у Србији развије писмени женски пролетер, као што је код мушкиња већ створен.

И доста кад се правилно погледа на културно стање нашег грађанина, лако је увидети, да је за наш живот ово гимназијско женско школовање не само некорисно, већ и врло штетно, и да је тако образована жена за наш грађански, домаћи живот потпуно неподобна и штетна.

Потреба је, дакле, била јасна, да нашем женскињу ваља дати већег образовања, али у исто време да га треба и скренути са странпутнице, којом је било упућено. Требало је наћи пута, којим ће наше женскиње постати не само писменије, већ уз то упућене оним пословима, који их као будуће образоване домаћице у животу очекују. На тој замисли и изведена је реформа наших женских школа: за више женско образовање преуређене су: *В. Ж. Школа у Београду* и *Крагујевачка В. Ж. Школа*, а за наш домаћи грађански живот — основане су *девојачке школе*.

Девојачка је школа нова установа. Прошле године засновани су тек први почеци, али потреба је њена тако јасна, да се већ сви градови отимљу, који ће је пре добити. Можемо се, дакле, поуздано надати, да ће се ускоро у сваком окружном граду основати оваква школа, с тога ми се и чини да је потребно о њима рећи коју више.

У закону је јасно обежен задатак ове школе: *да прошири основно образовање и васпитање девојчица, и да их унапреди у женском раду и домаћем газдинству.*

Из ове законске одредбе јасно излази, да овим школама није задатак да само развију писменије женскиње, већ да васпитају девојчице за будуће образоване и умешне домаћице, при чем се морао имати на уму, на првом месту, наш средњи грађански сталеж. У њима се нарочито истичу два главна предмета: *женски рад* и *домаће газдинство*, који управо и дају право обележје девојачкој школи. О тим двама предметима и мислим да проговорим на овом месту, и да изнесем своје мишљење: којим би правцем требало њих упутити, и у чем би требало изменити наставни програм, који је сад за њих прописан, како би ова школа могла потпуно одговорити својој задатку и подмирити истинске потребе нашег грађанског сталежа.

Да је женски ручни рад у нас ударио погрешним путем, о томе не може сумње бити. Ваљада из неке велике жудње за напредком, нама се чини да је све туђинско боље него наше, па смо почели све из реда своје напуштати а туђинско усвајати и у наш прости живот уносити и пресађивати.

У женском раду, и ако он има најлепшу подлогу за развијање на наших потребама и у нашем народном духу, све ми из реда брижљиво прелиставамо стране базаре и преносимо све што нам до руке дође. Оно што је стечено толикогодишњим трудом наших женских предака, све је то напуштено и занемарено и све је замењено туђинским, и то по правилу увек лошијим облицима!

Време би било да се већ једном стане с тим немилосрдним рушењем. Дужност би била сваког истинског родољуба, а нарочито сваке просветне установе, да ово има на уму. Девојачка школа нарочито ваља да на ово припази, јер би она најбоље била у стању да из наших домова протерује туђе налепке и да наш домаћи живот упуту у српском духу, према нашим народним обичајима, а према данашњим развијеним потребама.

Велика је штета што су наше грађанке почеле занемаривати разбоје. Та проста направа права је благодат за сваку кућу и, под вештим рукама, њоме се узгред може израдити цео меки кућевни намештај, и то сасвим на модерном основу, да буде и елегантнији, постојанији и јефтинији од свију туђинских крпа. Сви наши застори, које и странци због своје јачине и оригиналности јако цене, могли би се израдити или на обичним, или још боље на протеким разбојима, који су много простији од наших обичних. Познато је да се оваквим тканинама могу и фотеље превлачити и тако добити прави модерни намештај. Собне застирке, завесе за прозоре, ћилимци за зид, јастуци и ћилимци за диван, све се то на нашим разбојима може израдити сасвим у модерном стилу, а према нашем народном ткиву. На разбоју нешто мало друкчије конструкције, који би због његове простоте могао направити сваки и најлошији дунђерин, могли би се дивно израдити ћилимци и јастуци чупавци, са свима могућим шарама, с ма којег било угледа, исто онако као што се лако ради шарени вез, па ма како образац тежак био. На њима би се могла лепо изаткати и најшира тканина од наше конопље, која би брзо истисла страну југу.

Наша девојачка школа треба да ту корисну радњу покрене. У III-ој години девојачке школе девојчице су у 14-ој и 15-ој години, а то су већ читаве девојке, за које се не може рећи да нису дорасле томе послу. Не може се никако претпоставити, да оно што може извршити проста сељанка, да то не може научити образована девојка, којој се све то с неким планом показује. С два разбоја у таквој школи могле би се девојке наизменично довољно упутити у ткиву, да га доцније у својој кући примене, усаврше, па и другог поуче.

У западним крајевима наше отаџбине све се више обрађује лан. Ова корисна биљка подмирује многе потребе наших сељака у тим крајевима. Истина њихове су тканине грубе и дебеле, онаке какве њихова потреба изискује. Кад би сад тај рад дошао под суптилније и умешније

руке наших грађанака, шта би се које чега од лана могло изаткати, и како би се разноврене потребе могле подмирити у нашим домовима! Мени су долазиле до руке финије српске тканине од лана вештије прерађеног, боље убељеног, тађе упреденог и изатканог, и кад их човек погледа, мора да се сажали, како нам је нехат и жудња за туђинштином укратко велико задовољство, да многе потребе намиримо својим материјалом и својом руком. Завесе (ролетне) за прозоре, стољнаке и убрушчиће (сервијете) за столове, застираче на постељама, тканину за душеке, летње чарапе, кошуље пресвлачице и много што шта, што се данас за скупе новце набавља са стране, све би се то могло од нашег лана изградити.

Велико је то задовољство кад жена изради коју стварчицу од почетка до краја све својим рукама и материјалом, који је сама спремила. Друкчије се цени, рецимо, ћилимац извезен туђом вуницом, на туђинској јути и по туђинским прегледима, од ћилимца који је од ошипане српске овце, од опране, одредене и обојадисане вуне својом руком изаткан и искљечан српским шарама и српским рукама. Колико само економске користи има од таквог рада, а да моралну добит и не узимам у рачун. У нас како који дан све више улази у сталан обичај, по коме се за све потребе одмах потрчи у дућан да се купи, а неће да се помисли како дивне опране вуне има у нас, не скупље већ по 2 динара килограм! Предиво је врло лак посао, нарочито на ручним преслицама, чекрклијама, које раде десет пута бзже од обичних преслица с вretenом. Уз то оно је још и прекрасна забава, нарочито дугих зимских ноћи уз песму и весели жагор кућне чељади.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

О ЗАМОРУ УСЛЕД НАСТАВЕ

ОДЛОМАК ИЗ ШКОЛСКЕ ХИГИЈЕНЕ

У тежњи својој да буде носилац укупног културног живота савременог, школа хоће по кадшто да буде повод неким невољама ђачким т. зв. школским болестима, као што су главобоља, нервозност, малокрвност, кратковидост, искривљеност кичме и т. д. Ну школи је дужност не само да развија својом наставом дух и душевност у ученика, него да се стара и о телесном напредовању њихову, да сузбија све утицаје школскога живота, који би могли сметати или чак шкодити здрављу дечјем. С тога је веома оправдан захтев, да школски лекари воде стручан надзор о здрављу и телесном напредовању школске омладине; с тога опажамо да кориена установа школских лекара поступно осваја у свима просвећеним државама. За сада је, у главном, посао школских лекара: да воде надзор о

хигијенском уређењу школских зграда и да сузбијају заразне болести у школи. Ну има једно веома важно поље, које се тек од пре неколико година обрађује, где они могу педагозима, својим саветима и сарадњом, да буду од велике користи. То је поље психофизичког утицања школе на ђаке. То су на име радови о ученичком заморавању услед школске наставе, који су данас на дневном реду, обећавајући лепих резултата за хигијену наставе. Од ових истраживања зависиће, између осталог, распоред и број школских часова, трајање појединих предавања, као и прекида између њих, избор и смена наставних предмета, одмерање школског одмора, краћег или дужег и т. д.

Пут је прокрчио на овоме пољу турски физиолог Angelo Mosso, својом књигом о замору год. 1891.; он је први отпочео, на основу експеримената, дубље проучавати појаве и последице душевног заморавања. Као мерило заморености Мосо је узео вољно кретање мишића, јер се, по његову схватању, мишићна замореност подудара са живчаним умором, или у опште, телесни замор са душевним. Мосо је нашао, да се при мишићном напрезању заморе и живчани центри, а обратно, јачи душевни рад да замара и мишићну систему. То је по свој прилици с тога, што производи накупљени у крви после мишићног напрезања, као креатин, млечна киселина, кисели фосфати, проузрокују и замор виших, психичких можданих центара. Да би тачно измерио замор, Мосо је изумео справу за бележење извршеног рада, ергограф, на којој прет средњак својим стезањем (грчењем) врши рад, т.ј. подиже извесан тег до неке висине. Тако је на пр. нашао Мосо, да је неко одморно лице подигло средњаком тег од 2 кгр. 55 пута, при чем је висина подизања постепено спадала од 45 м.м. до ништице. После напрегнутог душевног рада, после неког испита, само су прва грчења била исте величине; за тим је убрзо наступало малаксавање, тако да је после 9. грчења настао умор. Мосовом методом служио се при својим многобројним истраживањима о ученичком умору и Dr. Kemzies, директор једне више реалке у Берлину. Кемзиес је свео своја опажања у ова практична правила: Најбољи су дани за школски рад понедељак и уторник, и у опште први и други дан после сваког одморног дана. Телесна и душевна свежина, стечена недељним одмором, траје само до уторника у вече. С тога би ваљало средом и четвртком мање оптеретити ученике; с тога је корисно уметнути одмор у половини недеље. Најбоље време за рад су прва два школска часа; тада већина ученика показује оптимум рада, само понедељником дају 3. и 4. час боље вредности рада. Рад од три часа по подне производи грдно замарање. После другог часа рада треба да наступи дужи прекид, који ће бити све дужи после даљих часова. Ферије веома снаже ученике, али њихов утицај не траје дуже од четири недеље; зато је желети, да буде чешћих одмора од рада. Поједини предмети школски треба да се распореде по њиховој заморној вредности, која је према ергографу овака: 1. телесно вежбање, 2.

математика, 3. туђи језици, 4. веронаука, 5. матерњи језик, 6. природне науке и географија, 7. историја, 8. певање и цртање. Број часова дневног рада за децу од 10—12 година не треба да буде без невоље већи од 4 часа; за децу од 12—14 година могао би бити максимум 5 часова. Као даље погодбе за плоднији рад наводи Кемзис, према мерењима ергографским: снажну храну, довољно спавање, купање и шетње.

Значајна су истраживања проф. Griesbacha из Милхаузена у Алзасу о утицају дрховне заморености на тело. За основу својих огледа узео је Гризбах чињеницу: да је осетљивост коже мања у људи духовно заморених, него ли у одморних. Ову осетљивост или способност разликовања места додира на кожи Гризбах је мерио нарочитом справом, естезиометром (Ästhesiometer), која представља, у главном, усавршени Веберов шестар, чији се врхови у разним размацима међу на кожу. Што је мање растојање врхова шестара, при коме се утисци осећају као двојаки, у толико је већа осетљивост коже на дотичном месту. Као основну меру узео је Гризбах оно растојање врхова на естезиометру, што га је нашао недељом, т.ј. у дане одмора. Своје естезиометарске огледе извршио је Гризбах на ученицима више гимназије и више реалке у Милхаузену, на професорима тамошњим, на интелегентнијим трговачким и занатлијским калфама и шегртима. Мерења је предузимао пре и после подне, пре и после рада, а код ученика још после сваког наставног часа и за време испита. При томе је запазио, да су размаци шестаревих врхова бивали, код духовно заморених лица, 2 и више пута већи, да би се оделито разликовали, него ли у одморних особа. Даље је нашао Гризбах, да је код истога лица потребно различито време за повраћај редовне осетљивости коже, после разноликих послова. Често пута је налазио знаке умора одмах у почетку наставе по подне. Другда их је запазио и пре подне у оних ученика, који нису били довољно испавани. У опште је настава по подне већма замарала ученике, него ли пре подне. Између наставних предмета причиняваху, по Гризбаху, највећи умор: стари језици, историја и математика, и то тим више, у колико је више било напрегнуто памћење. Код испитаника је нашао смањену осетљивост већ пре испита, што је у вези са узбуђењем, недовољним спавањем и нејелом. Па и сами наставници — испитивачи показиваху знаке великог духовног умора после испита. На ученицима ткачке школе у истоме месту већ се не појављиваху знаци умора у истој мери као у гимназиста. Ваља поменути, да испитивања ове врсте треба често пута оверавати, јер су по кадшто нетачна и површна, као што им приговара невролог Weygandt из Хајлдерга, који је и сам чинио сличне огледе, којима је између осталог потврдио, да нема говора о неком опорављању услед промене духовног рада.

Гризбахове огледе, о којима се проф. dr. Eulenburg ипак повољно изражава, поновили су на својим ученицима Vannod у Верну и dr. L. Wagner у Дармштату. Овај последњи извршио је своје огледе на ученицима

дармигтатске гимназије Ајленбурговим естезиометром, и добио је веома занимљиве резултате. Као место мерења употребљене су јагодице на лицу, чије физиолошке нормале износе напред 2—5, а натраг 10 милиметара. Ево неколиких практичних закључака из Вагнерових огледа, који се поклапају са дугогодишњим, емпиричким захтевима наставне хигијене. Часови гимнастике не разликују се у ствари од других наставних часова у погледу замора, с тога нису кадри да одморе ученике. Чак и часови игре не опорављају увек, јер ученици који живо играју показују доста велике бројеве умора; као одморени могу се сматрати они ученици, који нису ништа радили. С тога Вагнер препоручује, да се часови гимнастике и игре држе последњих часова по подне. Настава по подне треба сасвим да се ослободи научних предмета, из хигијенских и педагошких разлога, јер је скоро без икакве вредности, будући се ради са замореним ученицима.

Поменуто методе истраживања о замору, и ако посредним путем утврђују духовну замореност, даде су брвих и богатих резултата. Ну истраживања ове врсте вођена су и другим правцем, који се састоји у непосредном испитивању духовних функција, у мерењу духовне енергије и њених промена услед наставе. И ако је овај пут непосредан и ближи циљу, до данас ипак није дао тако обилатих послелака. Као средство за испитивање служе различити рачунски задаци и диктати. Тако је Kräpelin у Хајлбергу дао својим испитаницима да сабирају кроз неколико часова бројеве са једном бројком. Сваких пет минута, на дати знак, имао је сваки рачуница да подвуче црту испод бројева дотле срачунатих.

Огледи су измењивани од разне руке, уметани су одморци, гледано је на утицај јела, на утицај спавања, телесног напрезања. Из ових огледа изведено је правило: у почетку је рад био увећан услед вежбања, али ускоро за тим је приметно опадао, по каквоћи и количини, и то различито код разних лица, услед разноврсних утицаја, као хране, спавања, напрезања. Сличне експерименте је изводио Burgerstein, који је ову рачунску методу нарочито развио. Он је задавао ђацима од 11—13 година четири низа рачунских задатака, од којих је сваки захтевао по 10 минута рада; после сваких 10 минута наступао је прекид од по пет минута. Цео оглед је трајао 55 минута, од прилике један час. Упоредивањем задатака пронађено је, да брзина рада, услед вежбања, растијаше, али је доброта рада с друге стране непрестано опадала услед заморености, тако да је на крају часа број погрешака скочио на 174, најзад чак на 194% према онима у почетку огледа. Laaser је задавао својим ученицима рачунске задатке сваких првих десет минута у свакоме од пет узасобних часова пре подне. При томе се показало, да је рад по количини порастао од првога до другога часа; напротив, четвртога, а нарочито петога часа беше приметно опао. Погрешке и поправке беху све многобројније при свршетку рада. Руски лекар Сикорски, а по њему Хефнер и Фридрих, задаваху ученицима, који им служаху за огледе, диктате у почетку и на

крају наставнога часа. При том опазише, да се број погрешака приметно увећавао при крају часа (до 33%). Напротив уметнути прекиди смањиваху број погрешака. Ну ови и слични покушаји показиваху само приближне и просечне вредности умора, пошто се овим начином испитивања не могаде избећи утицај вежбања и личног дара ученичког; сем тога је друкша напрегнутост пажње на обичним часовима наставе, а друкша при оваким огледима. Други испитивачи ученичког умора, на име Шилер и Ебингхаус, заведоше друге подесице поступке. Гисенски професор Шилер предложио је усмене пробе памћења, т.ј. учитељ треба да исприча нешто, а ученици да то понове колико могу верније. Ремзис је препоручио, да се показују ученицима геометријске слике, које би они за тим имали да нацртају напамет. Професор психологије у Братислави, Ebbinghaus, предложио је најпре, да се ученицима диктују бројеви, које би они записивали по памћењу. За тим је исти Ебингхаус смислио нову методу, т. зв. комбинациону, за испитивање ученичке заморености. По овој методи задавани су ученицима подесни текстови, из којих су изостављани поједини слогови, слова и речи. Ученици су имали да их према смислу попуне за неко одређено време (5 минута). Број попуњених речи, слогова и слова, као и број учињених погрешака, прескочених места даваху мерило за оцену извршенога рада, односно замора. Комисија, која се занимала овим испитивањима 1895. г. у братиславским гимназијама, јасно је могла да уочи поступно опадање подобности за духовни рад у току наставе, јер се сваким наставним часом увећавао број процената погрешака, а смањивао број допуњених слогова. Ну и овој методи могло би се с правом приговорити, да су јој резултати у толико непоуздани, што је способност допуњавања речи и слогова у неколико ствар вежбања, знања језика, духовне гнпкости.

Истраживања о ученичкој заморености сада су истом на првим ступњима развијања, пошто се имају најпре разрадити и утврдити егзактни методи испитивачки; са гледишта строге критике могло би се њиховим резултатима што шта приговорити; ну при свем том су користи оваквих пословања по хигијену наставе несумњиве, и кад се једном — заједничким радом педагога, психолога и лекара — прибере и среди довољно грађе, моћи ће се приступити и поуздану подизању хигијене духа, која ће тада почивати на научним основама, као и хигијена тела.

Петар М. Илић

ВЕЛЕШКЕ О ШКОЛСКИМ ОБИЧАЈИМА

У ПИРОТСКОМ ОКРУГУ ЗА ВРЕМЕ ТУРАКА

(НАСТАВАК)

После је био учитељ *Тоница Поповић* из Трна. Жив је још и сада живи у Пироту.

За тим *Јован Здравковић* из Стрелца.

Ђура Николић из Трна.

Ђура је учитељевао око 10 година. Сад је црквењак у Трну. Плаћа му се, веде, 200 гроша на месец, те и пева у цркви.

Цона Данчуловић (који се презивао још и Танчић и Станковић, а обично су га звали *Цона даскал*) који је био родом из села *Зелени Град*, код Трна. Овај се Цона одликовао тиме што је био врло наклоњен Србији, те је набављао српске књиге, нарочито народне песме. Цона је дошао у Стрелац 1872. године, као што показује запис на једној „Ирмологији“, у цркви св. Успења Богородице у Стрелцу: Дойде Цона Даскал на лето 1872. месец мартъ 12. денъ. Писецъ.

У *Црвеној Јабучи* постала је школа овако:

Неки Петко Илић из Црвене Јабуре био је нешто имућнији и отресији човек, па како му је од прилике 1852. или 1853. године један син био стигао за књигу, науми да га књизи научи. — Пре тога неки *Станоје Крстић* из Црвене Јабуре учио је био у Пироту, јер у Црвеној Јабучи не беше дотле школе, па дошао својој кући и настави свој сељачки живот. — Њега погоди Петко Илић, да му учи сина. — Примно га је у кућу на стан и храну и плаћао му још по 500 гроша на годину. Петко је допустио, да се поред његова сина уче у Станоја и друга деца из села, али она нису ништа плаћала. — Станоје је, по причању неких ученика те школе, предавао: Буквар, Часловац и Псалтир. Он је учитељевао две године, па је после радио земљорадничке послове као и други сељаци.

Кад се оно 1854. године показала црквина на Јасењу у Црвеној Јабучи, сељаци поред црквине начине сеоску кућу, где ће се на случај рђавог времена, кад на молитву дођу, склонити. — Стојан тада већ није био учитељ. Петко Илић да би изучио четворо деце из своје куће, оде у Трн, под којим беше и Црв. Јабуре, и погоди за учитеља *Цону Данчуловића*, — Танчића из Зеленог Града. — Цона дође, црквена кућа буде му одређена за школу. Ајдук му је био 500 гроша на годину. Плаћали су га сељаци, који су имали деце у школи, а било је 7—10 ученика. — Цона је учитељевао три године.

После Цоне, колико се сељаци из Црвене Јабуре, који су ишли у школу, опомнбу, били су ови учитељи:

Илија-Дилко Станковић из Трна.

Петар Поповић из Јарловца код Трна. Овај је учитељевао 6 месеца, па напустио.

Зарко Милошевић из Трна, такође 6 месеца.

Ђура Јовановић из Трна учитељевао је 3 године.

После Буре знају сељаци да је дошао поново за учитеља Цона Данчуловић, који је дотле био код куће у Зеленом Граду, и ишао у Србију у печалбу. — Цона је написао на апостољу цркве цара Константина и Царице Јелене у Црвеној Јабуци из свога другог учитељевања ово: **Сенс¹⁾ 1870 месец мѣх 21. денъ. Какъ азъ придо Цона Дускаль ѿ Зелени Градъ прѣ Петка Илинога ѿтъ Црквиз Авъзъ, те се оццени за 500 (гроша) и едне десковахке кондъре за годинъ. Азъ Цона пиесеъ дускаль.** — После овога Цона је био учитељ у Стрелцу и Големом Боњинцу, па је најпослед био учитељ у Кнежевини Бугарској.

У селу *Злокућану* начињена је 1846. године црква и црквена кућа после тога, у којој се отвори школа. — Који беху први учитељи не могох разабрати, јер у Злокућане и не свраћах. Ове пак податке о школовању сазнадох у селу Стоду, које је у близини, од једног старог свештеника, који знађаше казати о учитељима само то, да су били већином из истог села, и да су се школовали у Пироту.

У овој се школи плаћало по 25 гроша на једног ученика годишње, то је учитељу падало од прилике 300 гроша.

Школа је трајала до ослобођења.

У *Големом Боњинцу* била је школа у црквеној кући доста рано. Не имађах времена да о овој школи много сазнам из казивања старих ученика.

Кoliko знам овде је био учитељ *Миленко Поповић* родом одатле из села с ким се упознасмо као са учитељем у Стрелцу.

Године 1877. видимо овде као учитеља познатог нам *Цону Данчуловића*. — И овде је Цона о себи оставио писмена спомена. У цркви св. Николе у Г. Боњинцу на крајњем листу једног типикона нашао сам овај запис: **Златъ се, како а Цона ѳунтелеъ бе къ Коинице Велико из 1877. годъ 23. априлѣ. Погоди се за едно лѣто се рех одъ марту первогъ из до идурѣго Гинтрокога данѣ, оку горе писану годинъ за мѣхъ и погодѣл беше за 660 гроша, и тоѣ време беше поучел Росна сосъ Туркию да буде ѳ рѣтъ.**

На другој једној књизи црквеној стоји запис у коме „Цона одъ Зелени Градъ“, моли свештенике цркве боњинске да га помињу при служењу Свете Литургије. — О Цони хоћу још да напоменем, да је знао, да повезује црквене књиге у кожи.

¹⁾ Турска реч, значи година.

У *Мокрој* близу Беле Паланке отворена је школа први пут кад се ишло на Силистрију.¹⁾ Први учитељ био је неки *Ђорђе Равчић* из Брежника. Њему су плаћали Мокрањци по цванцик месечно од сваког детета, а хранили су га редом. Бака је било ока 20, а имали су по 8—15 година. — Школа је била у кући чорбаци-Јоце (Јоце Веселиновића), који је школовао двоје деце. — Учионица је била у исто време и учитељева соба за спавање. — Клупе су биле: једна нижа за седење и једна виша за писање, а обе су биле на пободеним сохама у земљу, јер је патос био од земље. Испред ових клупа биле су друге две, а испред ових треће ит.д. Испред свију клупа био је учитељев кревет, на коме је поживао и преко дана седео. — Кад би учитељ негде отишао замењивао би га *калфа*. Сви ученици нису подједнако учили. Ко је највише постигао и најбоље учио, био је *калфа*. Он је замењивао учитеља и поучавао ученике. — Разреда није било. Неки учи једно слово по 2—3 дана, а неко сваки дан по једно, како је ко могао. Неко је учио прву катизму, неко другу, неко трећу и т.д. Предмети су били: Буквар, Часловац, Псалтир, Рачун и Црквено певање. — Пре подне се обично читало, а после подне рачунало. — Сваке суботе сваки ученик морао је бити испитан из свега онога што је за недељу дана научио, и то *на уст* (на памет).

Ђорђе је био у *Мокрој* две године, па га позову у Б. Паланку за учитеља, куда и оде, па су тамо и ђаци из *Мокре* почели ићи. — Ово је била прва школа у Б. Паланци.

Ђорђе је, веле, био много добар учитељ. Он је и многе попове спремио за чин, који су добивали чин и не учивши више но што су код њега научили. (На пр. поп Ђорђе Поновић из *Мокре* и поп Коста Ђорђевић из *Ореовца*). —

У Паланци је Ђорђе учитељевао 2 године. Ту се и оженио, па је после отишао у *Брежик*, да прими очевину, тамо се запои, ну није дуго поновао, јер га отрује снаха.

У *Мокрој* после Ђорђа за 20 година није било учитеља, док не поста учитељ неки *Мина-Минча Бошчић* из Гламе, који је догле био у Доњој Коритници. Овај учитељ није никако предавао писање. Учитељевао је 1 годину, па отишао у Паланку, те тамо изучио бојацијски занат. Умро је још за време Турака.

После Мине био је учитељ неки *Димитрије Миленковић* — *криви Димитрије*, прозван тако што је био сагат у једну ногу. Учитељевао је 3—4 године, па отишао за учитеља у Паланку.

После Димитрија у *Мокрој* за време Турака није било више школе.

У *Осмакову* је први пут отворења школа 1855. год. — Поп Никола Пгњатовић, дед Јована Тодоровића, садашњег свештеника у *Осмакову*,

¹⁾ Од сваког села, причају, ишло је по 5—6 људи у Силистрију на кулук, те су тамо поправљали лагуме и шапчеве. Из *Мокре* су отишла петорица, од којих су тамо умрла тројица, а двојица су се после тога вратила.

WWW.UNILIB.RS

Упознао је тада неког *Анатолија*, калуђера из Рима, који је просио милостињу по народу па заскитао, — да му унука Јована књизи учи, и сместио га у црквену кућу. — Поред Јована ишли су у школу и друга деца из села. — За сву децу плаћало се месечно свега један дукат, а било је преко 30 ученика. — Купе су биле обичне а писало се на колену. — Анатолије је био стар човек. Био је пијаница и врло строг, те је казне, нарочито *валоге* употребљавао врло често. — Кад је једном на валогамa душмански истукао Јована Тодоровића, овај се пожали деди, који учитеља отпусти због тога на овај начин: Најпре запита Анатолија, зашто му је унука тукао, али овај не призна. Тада га поп Никола позове на вечеру, па пошто га угости рече му: Зар сам те ја зато звао да тучеш ђаке турски? За тим нареди те га момци оборе. Један му момак седе на главу, а други на ноге, поп пак размахне, па по стражњици. Пошто га добро истуче, нареди му да се одмах из села сели.

Анатолије је учитељевао 3 године. Пошто је пак отпуштен отиде у Доњу Гламу на некакву част. Ту се опије, падне с коња и пребије обе ноге. Тако болестан буде донесен у Осмаково, где је био још једну годину, али не као учитељ, па га неки поп Игњат из Калне однесе у манастир Габровницу, те је тамо и умро, а из те је околине био и родом.

После Анатолија до ослобођења мењало се у Осмакову још неколико учитеља.

У пиротском округу, колико ја знам поименце, било је школа још у овим местима: *Црној Трави* (основана око 1836. г.), *Доњој Коритници*, *Шају* (од 1869. г.), *Градишту* (1845.), *Моклишту*, *Орли*, *Јаловик Извору* (основана 1868. г.), *Шестигабру* (основана 1872. г.), *Гостуши*¹⁾, *Великој Лукањи* (од 1840. г.), *Извору*²⁾, *Балгабериловицу*, *Сокоцу* (од 1850. г.), *Добром Долу* (од 1844.), *Завоју*, *Сухову*, *Суводолу* (од 1864. г.), *Расници*, *Смрдану*, *Костуру*, *Блату*, *Студени*. — Сем ових школа било је школа још у много места, али ја не могах више да забележим.

Да напоменем још неке ствари, које се односе на школовање у доба о коме је реч.

Сваког празника сви ученици били су дужни ићи у цркву, а полазили су за цркву сваки од своје куће, а не сви скупа од школе. Учитељ је певао за певницом, а ученици су одговарали. Сви ученици и ако не

1) У гостушкој цркви нашао сам на првом листу у једне црквене књиге овај запис: *Знамо кѣди, кога кѣше Таса Цѣнник ѿ Ржанѣ њ Гостѣшѣ даскалаѣ за 330, да држи странаѣ дѣсѣ и да ѣчи дѣца школска, и да га ране сѣланѣѣ, и акѣ из цркѣ да мѣ платѣ 330 гроша. Сѣне кѣше 1867. акѣто, месѣцѣ декемвриѣ 25. денѣ.*

2) У Извору је основана школа пре 40—50 год. Кад је ова школа изгорела, било је село неко време без школе. Једна баба усни, да треба школу наградити, те сељаци купе плац за школу. Друга сељанка усни, да горе у брду има *Пошов Камик*, и да треба да се донесе у плац, па да се на њега међу прилози за школу. Сељаци и љу послушају, те се прилозима направи школа.

знају песму морали су да *кањерају* (т. ј. да помажу певачу). *Кањерањем* се учило певати дуже црквене песме.

Кад ученик дође изјутра у школу, пољуби учитеља у руку, па иде на своје место, ту пољуби књигу и почне да чита. Кад сви ђаци дођу, чита се молитва. При читању молитве сви ђаци устају на ноге и читају сви на глас. Пред излазак из школе, на подне, опет се чита молитва. — Тако исто бива и после подне.

Учитељ је наређивао ученицима, да код куће, увек пре и после ручка, читају „Оче наш“.

Кад су ученици ишли из школе, морали су ићи по двојица у реду. Скидање капа није било у обичају.

Учитељ је препоручивао ученицима, да својим родитељима и свима старијим сродницима љубе руке.

У школама пиротског округа за време Турака, колико сазнадох, ово су биле казне:

Кад који ученик неће да гледа у књигу, учитељ му меће јаје под браду, те је држећи јаје, био принуђен, гледати у књигу. Подигне ли главу јаје падне, а падне ли јаје, ученик бива кажњен.

Остале су казне биле у овоме: *тучење по длану и noktима, клечање на зрима, на магаре и валогe.*

На магаре, или како то још зову *мала казна*, била је у томе, што кривца узме који од другова на леђа, па га држи за руке, а учитељ или калфа туку га по стражњици.

Валогe или *велика казна* је у овоме: једна мотка од хвата или нешто јаче дужине, дебела као рука, пробуши се на два места. Провуче се кроз рупе конопац, те изгледа као погон на пушци. Тим погоном се некако учврсте ноге кривца код колена око мотке, па онда два ученика мету мотку на раме, а кривац између њих виси на оној мотци, главом доле окренут, а ногама за мотку утврђен. И сад учитељ или калфа туку кривца по стражњици. Ово је била најстрожија казна.

На тај начин васпитавао се подмладак у школама пре ослобођења. Учење је као што се види било просто. Сем читања и нешто писања није се научило ништа друго. Па и оно што се научило, било је скоро ништавно, да се многи своје писмености стиде. Било је случајева да се школски одборник, који се за време Турака учио у овим школама, стидео потписати се на уписници као присутан испиту, изговарајући се да је неписмен. Натеран да се потпише једва је уздрхтаоном руком могао написати неколико слова као знаке свога имена.

(СВРШИЋЕ СЕ)

БЕРЛИНСКЕ СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

(НАСТАВАК)

7. Педагошки семинар и година пробе

До 1890. године владао је у Пруској закон, да кандидат, који сврши универзитетске науке, мора да хоспитује годину дана бесплатно у каквом средњем заводу и тек онда стече право на полагање наставничког испита (Leheramts-Prüfung). Такав кандидат, који је издржао своју годину припреме (Probe-Jahr) могао би бити постављен за помоћног наставника (Hilfslehrer — од прилике што и наше пређашње предавачко звање), без обзира на то, да ли је положио већ наставнички испит или не.

Тај је поступак измењен 1890. године, и заведене су у место једне пробне године две године вежбе.

Поред те измене у трајању припреме уведено је још и правило, да сваки кандидат мора да положи наставнички испит одмах по свршеном универзитетском школовању. Док један приправник не положи тај испит, не сме никако нигде бити примљен да врши праксу.

Двогодишње вежбање дели се на *семинарску годину* (Seminar-Jahr) и на *пробну годину* (Probe-Jahr).

Семинарска је година заведена, да се кандидати упознају са *задацима васпитања и наставе* у примени на средње школе, а нарочито пак с методиком појединих научних предмета, и да очигледним посматрањем туђег рада у школи стеку потребно искуство и рутину, како би се у идућој години (години пробе) сами могли вежбати у предавању.

Прве године дакле приправник само посећује предавања наставника своје струке, прати његов рад и упознаје се са способностима ученика.

У „години пробе“ почне приправник самостално да предаје извесан број часова (4—8 недељно), пошто му претходно припрему за предавање прегледа стручни наставник дотичног предмета. Исто му тако руковоаци кабинета покажу и одреде најподесније градиво за сваки опит и врло предусретљиво му помажу у извођењу истих.

Чисто је невероватно са коликим пожртвовањем и заузимањем врше наставници спремање приправника! Сваки наставник, коме је који приправник поверен, бави се њим 3—4 часа недељно и труди се, да га што свестраније и потпуније припреми за тешко и узвишено наставничко звање. Они се не задовољавају само тим што им за сваку партију и лекцију извесног предмета одређују пут и метод, којим треба да ударе, него их увек и у свакој прилици праве најљивим и на мандре: на глас (тон и патос), на држање тела (и покрете), на место, са којег треба да се држи предавање (са обзиром на дисциплину) и толике друге појединости, које у први мах изгледају ситнице, али су у ствари врло важне и озбиљне чи-

вешнице, због којих се — ако се на њих не пази — многе мане и недостаци у предавању могу да укорене.

И директор посвећује доста времена приправничком образовању. Он их нарочито упознаје са организацијом, с дисциплинским правилима, са законима и наређењима и т. д.

Пошто кандидати сврше обе приправничке школе, добију од главног просветног савета сведоџбу, да су способни за наставничку службу, и тек на основу тог уверења могу бити постављени за помоћнике (*Hilfslhrer*) у каквом средњем заводу, државном или општинском (приватном).

8. Конференције

Најважније и најмоћније средство за образовање приправника јесу *недељне конференције*. У те конференције, које сазива и руководи директор, долазе изменичним редом наставници (а исто тако и приправници) по стручним групама, дакле: филолози засебно, исто тако математичари, јестаственичари и т. д. Те седнице трају обично по 2—3 сата а на њима се третирају принципи васпитања и наставе, припреме за предавања, стега, наређења и претписи, предавања о школској хигијени, училима, уџбеницима и т. д. и историјска предавања. Теме, које се на тим конференцијама расправљају, врло су разноврсне а и врло су иструктивне.

Примера ради наводим овде само неколико тема, које су биле предметом дискусије у конференцијама, којима сам ја присуствовао.

У гимназији „*Zum grauen Kloster*“ држао је директор предавање о Шилеровој песми „*das Lied von der Glocke*“ са опширним коментаром свих тежих и значајних речи, фраза, фигура и т. д. Ту је нарочито разлагао о Шилеровим естетичко-моралним погледима.

У *Friedrich Werder*-овој гимназији држао је један наставник предавање о томе: које нам додирне тачке пружају у васпитним и наставним начелима Хербарт, Цилер и Диетервег.

У *I Städtische Realschule* расправљано је о немачким школским и домаћим задацима у вишим разредима.

У *Lessing-Gymnasium*: Вежбе у немачком правопису, према подели у пруском правилнику (*Regelbuch*) за употребу у гимназијским и осталим вишим школама. Други пут је у истом заводу решавано неколико задатака са десетним разломцима.

У *Luisenstädtisches-Gymnasium* држана су стилистична предавања у латинском језику, за више разреде.

У *III Städtische Realschule*: материјал за превођење са енглеског на немачки и обратно, с обзиром на ђачко развиће и на време одређено за задатак.

У *Dorotheustädtisches Realgymnasium* је директор објаснио и означао рад у практичном курсу из физике у О. I (најстаријем разреду).

WWW.UNILIB.RS

У *Bismarck-Gymnasium* је један наставник држао предавање о познавању земље и народа (*Landeskunde*) у Швајцарској.

У *Friedrichs-Gymnasium* је расправљано о користи (на пољу синтаксе), која се црпи из читања Ксенофонове Анабазе.

Поред таквих тема, које наставници махом сами бирају и решавају, држе се на тим конференцијама и угледна предавања и поправљају се кандидатске припреме за предавања у школи.

Општи утисак тих конференција носи више карактер пријатељског састанка, него какве строго званичне седнице.

Нигде се не огледа и не одаје каква занетост, досада или зловоља. Све то ради савесно, са најживљим учешћем, — рекао бих, чита са највећим уживањем. Нико се не жури, нико да примети, да је излишно и дангубно упуштати се у разлагање извесне ствари, а нико пак да нешто означи и сматра ситницом. Што је пак најлепша страна тих конференција, то је, да нико не истиче ту сопствено *ја*, нико не тежи за бриљирањем и парадирањем и нигде се не примећује катедарски тон.

(НАСТАВИТЕ СЕ)

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

БЕЛЕШКЕ

ГЛАСОВИ О ШКОЛАМА

Школе у Србији

Трговачка Академија. — Законом од 14. јануара ове године установљена је у нас *Трговачка Академија*.

Задатак је Трговачкој Академији: *да својим ученицима даје стручну спрему у трговачкој струци*. Она је државна школа и стоји под надзором министра народне привреде.

Учење у овој школи траје три године, а уче се ови предмети: *српски језик, немачки језик, француски језик, математика, трговачка рачуница, политичка рачуница, књиговодство, кореспонденција, контоарски радови, наука о трговини, технологија; познавање робе, трговачки земљишис, општа и трговинска историја, трговачко и менично право, народна економија и финансија, цариништво, лепо писање и гимнастика и војно вежбање*. Сви су предмети обавезни, само од гимнастике и војнога вежбања директор може ослободити поједине ученике, привремено или стално, према уверењу школскога лекара.

Наставни план и програме Трговачке Академије, као и све остало, што се њихова извођења тиче, прописује министар народне привреде. Једном утврђен наставни план и про-

грам не могу се мењати за ученике, који су по њима почели учити.

Школска година почиње 11. августа и траје до 15. јуна. Предавања почињу одмах по свршетку разредних испита, а најдаље до 20. августа. За ученике првога и другог разреда предавања се завршују 31. маја, а за ученике трећег разреда 15. маја.

У први разред ове школе примају се они ученици, који су свршили најмање четири разреда средње школе и положили нижи течајни испит, али првенствено право на примање у школу имају ученици, који су свршили најмање шест разреда средње школе. О примању ученика одлучује професорски савет, али у први разред не може бити примљено више од педесет ученика. Уписивање ученика бива увек лично пријавом, сем случајева доказане болести или неотклоњених сметња, у којима се допушта да упис буде и писменом пријавом. Сви се ученици у почетку школске године подвргавају лекарском прегледу, и ако се покаже да који ученик болује од какве болести, која би била опасна за њега или друге ученике, неће се примити у школу. Аки би се таква болест показала на ученику у току године, ученик ће се опустити из школе, стално или привремено, према уверењу школскога лекара.

При упису у ма који разред ученици плаћају годишње пет динара у-

WWW.UNILIB.RS

Уписнине и по двадесет динара школарине. Уписнина се уноси у ђачки фонд, из кога ће се издавати помоћ сиромашним а одличним ученицима, а школарина се уноси у школску касу, из које ће се набављати потребне књиге за наставничку и ученичку књижницу и све остале школске потребе. Школарине се могу ослободити ученици одличног и врло доброг учења а примернога владања, чији родитељи или имање не плаћа више од 30 динара годишње непосредне порезе.

На крају свакога тромесечја сваки наставник даје ученицима из свога предмета општу оцену за то тромесечје, и према тим тромесечним оценама на крају школске године професорски савет даје сваком ученику годишњу оцену. Ученик који за две школске године узастопце добије из владања, уредности и чистоће оцену немањив, губи право на даље школовање и на испит спремности.

Ученици се превode у старије разреде без нарочитих годишњих испита, ако су, по одлуци професорскога савета, у свима предметима показали најмање добар успех. Ученик, чиј би годишњи успех био слаб из једнога предмета, мора почетком нове школске године полагати пред испитним одбором испит из тога предмета, и ако покаже на испиту добар успех, превешће се у старији разред. Ученици, који би имали у годишњем резултату из два или више предмета слабе оцене, морају поновити разред. После другог тромесечја професорски савет може отпустити из школе неспремне, немарљиве и неуредне ученике. За ученике поновце оваква се одлука може донети одмах по свршетку првог тромесечја.

У Трговачкој Академији испити су *разредни* и *испит спремности*, и они су усмени и писмени. Разредни испити држе се: 11., 12. и 13. августа за први и други разред, а за трећи разред морају се свршити већ до 30. маја. Ови се испити не могу понављати. Испит спремности (зрелости)

полажу ученици по свршеном трећем разреду. Овај се испит полаже у првој половини месеца јуна. Ученик, који би на овоме испиту показао слаб успех из једнога предмета или једне групе предмета, поновиће тај испит у другој половини месеца септембра исте године. Ученици који би на овоме испиту показали слаб успех из више од једнога предмета или група предмета на редовноме или слаб успех на поновном испиту, имају право поновити цео испит спремности после године дана. За све испите у Трговачкој Академији, и разредне и испит спремности, за сваки предмет или групу предмета састављају се испитни одбори, у којима мора бити најмање по три члана. У свакоме је одбору председник директор или његов заменик, испитач је предметни наставник, а остали су чланови наставници, које одреди професорски савет.

Наставници су Трговачке Академије: директор, професори и сунленти, а по потреби и приправници. За професоре и сунленте научних група, које су заједничке са онима из средњих школа, могу бити постављена она лица, која су положила професорски испит према закону о средњим школама. За остале научне групе могу се поставити за сунленте она лица, која су свршила факултет у Србији или на страни, или су свршила вишу трговачку школу, а поред тога су најмање две године провела у стручној државној или приватној служби. Ови сунленти могу бити постављени и за професоре, ако проведу најмање пет година у сунлентском звању. Број професора ограничен је. Може их бити највише пет, и на сваки паралелни разред још по један. За предмете, за која не би било спремних лица, могу се достављати приправници, и то само они кандидати, који су положили испит зрелости у средњој школи и свршили факултет у Србији или на страни. Само за групу књиговодства и кореспонденције могу се поставити за приправнике кандидати, који су свршили

Трговачку Академију у Србији, а уз то и још коју вишу Трговачку Академију на страни. Сем ових наставника, на случај потребе, министар народне привреде може поставити и хонорарне наставнике.

Директорско звање у Трговачкој Академији има две класе; плата је директору I класе 5.500 а директору друге класе 4.500 динара годишње, и уз то, ако има могућности, директор има у самој школској згради стан, огрев и осветљење. Основна је плата професора Трговачке Академије 2400 динара годишње, и после сваких пет година професорске службе повишава се са 600 динара годишње, тако да после навршених двадесет и пет година професорске службе годишња плата професору износи 5.400 динара. Директор и професори, који наврше 30 година указне службе, имају право на пензију, колико им је износила њихова последња плата. Супленту је годишња плата 2.100 динара, а године проведене у суплентскоме звању рачунају се и за пензију и за периодске повишице професорске плате.

Директорове су дужности: да управља школом по закону, прописаним правилима и наредбама министарским и да руководи образовање и васпитање оmlадине у целом заводу; да што чешће походи предавања наставничка и даје потребна упутства о предавању; да се стара о тачном држању часова и вршењу програма од стране наставника; да врши или наређује замену наставника, који одсуствују; да одређује распоред испита; да води надзор над школском зградом, школским збиркама и училима и да настојава да се њима савесно рукује; да води сву преписку завода под својим потписом и да чува службене акте и књиге; да управља школским имањем, ђачким фондом и школском касом, и да буџетске суме прима и троши на одређене потребе школске, одговарајући за исправност рачуна о утрошеном новцу. Дужности су наставника: да одређене им предмете предају по

прописаним програмима и добивеним упутствима; да предавања редовно држе и на време их отпочињу и завршују; да се придржавају одобрених уџбеника; да воде тачно дневнике; да чувају поверене им ствари, збирке, књиге и др., зашто и материјално одговарају; да по директоровој наредби замењују одсутне или болесне наставнике; да о своме изостанку од школе увек и на време извести директора; да извршују све наредбе школске власти.

У почетку сваке школске године професорски савет бира једнога наставника за пословођа за ту школску годину. Дужности су пословођа: да у седницама професорскога савета води записник; да одржава у реду школску архиву, и да помаже директору у вршењу административних послова. У име награде за ове послове добива пословођ поред редовне плате 150 динара годишње.

Школском књижицом рукује, уређује и чува књижничар, кога професорски савет избере од наставника.

Сваки разред има свога старешину, кога бира професорски савет међу професорима. Само у недостатку професора разредно старешинство се може поверити и коме другом наставнику. Дужности су разреднога старешине: да саставља дневнике и врши сву администрацију за свој разред; да походи предавања у свом разреду и даје потребна упутства, и да се стара о свеколиком умном, физичком и моралном образовању ученика у повереном му разреду.

Професорски савет чине сви наставници, а у нарочитим случајевима и школски лекар. Председник је савету директор, а у његовом одсуству заступа га најстарији професор. Дужности су професорскога савета: да одлучује о примању ученика у школу; да утврђује начин, како би сви наставници у наставном и васпитном погледу подједнако поступали према ученицима и одржавали везу и јединство у целокупној настави; да изриче казне над ученицима; да одређује

испитне одборе за све испите; да утврђује распоред часова и школских задатака; да одлучује о набавци књига и учила; да се договара о потребним изменама у школским правилима и у опште о свему што би могло служити унапређењу завода и усавршавању наставе у њему, и да подноси у тој намери своја мишљења министру; да даје мишљење о свима предметима, које му буде дао на оцену министар народне привреде.

Трговачка Академија има свога лекара, кога поставља министар народне привреде и одређује му награду, која може бити до 600 динара годишње. Дужности су школскога лекара: да у почетку и на крају школске године прегледа све ученике; да такав преглед врши и преко године, кад то директор буде захтевао; да бесплатно лечи сиромашне ученике и даје им уверења; да на захтев директора походи ученике, без разлике њихова имовног става, за које директор сумња да су болесни; да на захтев директора обиђе и болесног наставника; да ученицима даје потребне хигијенске поуке; да обраћа нарочиту пажњу на хигијенске погодбе ученичког здравља, и у томе правцу да даје потребна ушутства; да води статистику о здравственом стању ученика и да о томе подноси директору годишње извештаје.

Према прелазноме наређењу закона о Трговачкој Академији, дојакотња Државна Трговачка Школа претворена је у Трговачку Академију, и сви редовни професори Трговачке Школе постали су професори Трговачке Академије, те им је и плата, према годинама службе, регулисана по закону о Трговачкој Академији. — *k*

*

Број школа и учитеља у Србији.

— На крају прошле школске године (1898.—9.) било је у Краљевини Србији: основних школа 1.105, и то: мушких 947, а женских 158; градских 155, а сеоских 950.

Наставника је било 1.921, и то: учитеља 1.034 и учитељица 887.

*

Награде. — Министарство просвете и црквених послова издало је у прошлој школској години на име награда, и то:

- 1) по члану 61 закона о народним школама (с погледом на тежобу или важност службе у коме месту) дин. 9.970
 - 2) за рад у продужним школама 7.450
 - 3) за рад у школским радионицама за Ручни Рад 2.240
- Свега дин. 19.660

*

Издатак на курсеве. — За одржање курсева, које је прошле школске године приредило о одмору школскоме министарство просвете и црквених послова у Београду, Јагодини и Алексинцу за обуку учитеља у Ручном Раду утрошено је:

- 1) за алат и грађу . . . 3.695
 - 2) за награде наставницима на курсевима 1.770
 - 3) на помоћ курсистима . 2.160
 - 4) на друге трошкове . . 2.265
- Свега је утрошено дин. 9.890

*

Курсеви за Ручни Рад у 1899. и 1900. школ. години.

— Ова година биће најзначајнија за увођење Ручнога Рада у мушке школе. У овој ће се години обучити овој новини готово сви учитељи, који нису имали прилике да је изуче ни на досадањим курсевима ни у учитељској школи. Ово ће се извршити на овогодишњим окружним курсевима, којих ће бити у свима надзорничким окружним. А да би било довољно наставника за ове курсеве, министарство приређује један велики виши или информациони курс, који ће трајати два месеца, и то од 1. априла до 1. јуна. Тај ће курс бити у Београду, и на њега ће бити позвани сви они, који су се до

сад одликовали у овоме послу, сем оних, који су лане свршили информациони курс.

За држање свих ових курсева господин министар је прописао правила, која ћемо донети у свесци за овом.

*

Издаци за увођење Ручног Рада.

-- С тога, што огромна већина учитеља нема спреме за предавање овога предмета и што је још веома мало алата набављено за радионице школске, и издаци ове године за увођење Ручнога Рада у народне школе морају бити знатни.

Тако, само министарство просвете ставило је у свој буџет на ову партију и награде за рад у радионицама и продужним школама суму од *30.000 динара*.

Исто тако и поједини окрузи нису жалили знатне суме за ово. Целокупна сума износи, без Београда, *79.280 динара*. Највише су ставили окрузи: руднички и подунавски, а најмање: топлички, који је најмањи и има најмањи број учитеља, ужички, који је још у прошлој години био приредио овакав курс за све своје учитеље, и моравски.

И месни одбори школски стављали су потребне суме за набавку алата и грађе за своје радионице а гдегде и за награде учитељима, који се у овоме буду одликовали. Целокупна ова сума износи до сад око *24.000*. Овде су се највише одликовали градови Ниш и Обреновац. Најмању је пак суму предвидео окружни град Неготин.

Укупна сума дакле предвиђена за увођење Ручнога Рада у овој години износи *преко сто двадесет хиљада (120.000) динара*.

Ваља нам напоменути, да идуће године неће требати ни половина ове суме, а сваке идуће, кад се и потребан алат набави, све мање. Међутим, рада ће бити све више. Он се сад још и не види. Сада се само сеје

семе, и дај Боже да падне на земљу родну!...

*

Виши завод за васпитање девојака у Београду. — Нашим читаоцима биће познато, да је 1894. године основан у Београду виши завод за васпитање девојака, које су свршиле основну школу. Завод је уређен интернатски, а допуштено је и становање код куће. У прошлој години било је у овоме заводу: У I. р. 10, II 14, III 11, свега 35 ученица. У овој години било је у почетку: свега 26 ученица. Од њих је 11 из Београда, 7 из унутрашњости а 8 из српских земаља ван Краљевине. По годинама старости било их је: од 10 година 1, од 11 5, од 12 5, од 13 2, од 14 5, од 15 6 и од 16 2.

Заводом управља г-ђица *М. Сладојевска*.

*

Фонд шабачких основних школа.

— Сталан капитал овога фонда на дан 31. децембра пр. год. износио је *153.116.60* динара. Стање касе било је *9.613.50* динара. Од овога утрошено је:

1) за издржавање Софије Павиће	720.
2) за издржавање а после сахрану Кате Мостишке . . .	579.
3) за споменик истој . . .	220.
4) за осигурање зграда . . .	200.
5) за оправку зграда . . .	325.90
6) за одело ученика-ца . . .	1.739.80
7) за обућу ученика-ца . . .	579.
8) за ситне трошкове . . .	509.35
9) за плату благајнику . . .	300.
10) „ „ послужитељу . . .	96.

Свега дин. 5.249.05

J.

*

Школски буџет у Београду. — За народне школе у Београду предвиђено је у општинском буџету за 1900. годину *193.868* динара и то на:

1. школске и ученичке књи- жнице дин.	1.000
--	-------

WWW.UNILIB.RS

2. школске потребе	2.500
3. помоћ сиромашним ученицима и ученицама	5.000
4. додатак управитељима и деловођу Гл. Школ. Одбора	1.200
5. станарину наставницима и наставницама основних школа	35.000
6. плату наставницима и наставницама основних школа	105.000
7. плату послуж. школским	15.000
8. плату два ложача	2.000
9. куповање књига за поклањање о годишњим испитима	1.000
10. материјал и алат за Ручни Рад	5.000
11. отварање нових разреда у Грађанској Школи	6.000
12. закућину школских зграда у колико недостају општинске зграде	12.168
13. помоћ забавиштима	3.000

Огрев и осветљење свих престониичких народних школа плаћаће се из општега кредита у општинскоме буџету који је одређен за огрев и осветљење свих општинских надлештава, те је према томе школски буџет општине београдске за 1900. годину већи од 200.000 динара.

Школе у Српству

Јавна предавања у Сомбору. —

У Сомбору, у Бачкој, заузимањем там. српске омладине, сваке се недеље приређују јавна предавања: прво је предавање било 26. децембра, и тада је проф. Јован Живојиновић говорио *О нашем друштвеном животу и друштвеним приликама*; 2. јануара предавао је адвокат др. Јоца Делашевић *О историји музике*; 9. јануара је предавао јереј Милутин Гавриловић и тема предавању је била *Две три у одбору вере*; 16. јануара је предавао професор Мита Калић *О анђелу мира у српским народним песмама*; 23. јануара говорио је учитељ Стеван С. Илчић *О васпитању у хришћанском духу*, и 30. јануара је предавао проф. Душан Радић из српске историје и тема је предавању била *Слике*

из историје Срба у овим (оним) крајевима. Ова предавања там. Срби лепо посећују и интересују се њима.

*

Срби у Турској за своје школе.

— Ове године, као и прошле и других година, у свима српским школама најсвечаније је прослављен св. Сава. Овај је дан свечано прослављен и у српским школама у Турској. О св. Сави се обично добри људи сећају школе и школске омладине, и колико који може и милује одваја и даје као своју помоћ школи и сиротним ученицима. И у многим српским школама у Турској одржава се овај лепо обичај сећања на школу и школску омладину о св. Сави, па тако је било и ове године. У многим местима у тим српским земљама о св. Сави ове године прикупљено је прилога за школу и сиромашне ученике. У појединим местима наставници су се нарочито заузимали, да поједини родољуби пруже што већу помоћ школи и њеној омладини. Ове наставнике ваља поменути за углед другима, зато и износимо имена неких, за које дознадосмо, да су предбачили у овоме родољубивом послу: у Среткову (у гостиварекој нахији) на заузимање там. учитеља Владимира Атанацковића и там. грађанина Косте Вучковића о св. Сави је прикупљено преко 1000 гроша за зидање нове школске зграде; у Митровици на позив там. учитеља Ђ. Јакића народ је о школској слави дао богате прилоге за школски фонд; у Каменици (у тиланској кази) заузимањем Ст. Татовића о св. Сави је прикупљено доста прилога за зидање школске зграде; у Боровцу (у охридском Дримколу) настојавањем учитеља Богдана Атанацковића народ је о прослави св. савекој својим прилозима знатно увећао школски фонд.

Оваких примера учитељске заузимаљивости за школу и школску омладину има доста у свима српским крајевима и они су похвални. Школа је за опште добро свих нас, те смо и

ми сви дужни помагати јој са сваке стране, колико који можемо. Учитељи ваља само с времена на време да нас подсете на дужности, које имамо према школи. Сваки ће се радо одазивати тим својим дужностима, и наше ће школе бити све боље и настава у њима све успешнија.

Школе у Русији

Учитељске школе у Сибирији. —

У Сибирији је сразмерно још врло мало народних школа, те је и писменост у народу врло мало раширена. Ово долази поглавито отуда, што је велика оскудица у учитељима народних школа. Да би се помогло овој недаћи, тамо ће за најкраће време, у три разна места, подићи нарочите школе за спрему и образовање народних учитеља.

*

Женскиње на највишим школама. — У Русији је све већи број женскиња на највишим школама. У самом историјско-филолошком факултету у Петрограду било је 1897. — 1898. школске године 624 и у физичко-математичком факултету 184, женскиња. — у оба факултета било је свега 808 женскиња слушалаца. У 1898.—99. школској години већ је у оба ова факултета било 869 женскиња!

Школе у Аустро-Угарској

Школе у Бечу. — У почетку ове школске године било је у престоници аустријској: 373 основних и грађанских школа. У овим школама било је 88.865 ученика и 92.063 ученица, свега 180.928 ученика и ученица, и то у основним школама: 70.418 ученика и 69.671 ученица, а у грађанским школама: 18.447 ученика и 22.392 ученице. У одељењима за глувонему децу било је 53 ученика и 45 ученица; у школи за слабоумне било је

четири одељења, у којима је био 41 дечак и 28 девојчица.

*

Школе у Будим Пешти у 1898.

— 99. школској години. — У 1898. — 99. школској год. било је у Будим-Пешти: 132 комуналне, 5 државних, 184 вероисповедне, 7 приватних школа и 7 школа, које издржавају поједина друштва, свега 285 основних школа. Запатлијских школа било је 30, пољопривредних 7 и 4 ниже трговачке школе. Свега је било 82.443 ученика и 1511 наставника. По вери било је ученика: 46.326 католика, 237 унијата, 267 православних, 6187 калвина, 4610 протестаната, 7 унијата, 24.732 мојсејеваца, 7 баптиста, 4 англиканаца и 1 назарен. По народности је било: 75.130 Мађара, 5788 Немаца, 40 Румуна, 1036 Словена, 178 Срба, 65 Хрвата, 61 Русин и 115 ученика других народности.

*

Универзитет у Сегедину. —

Представништво градско у Сегедину донело је одлуку, да умоли угарску владу и сабор: да се у Сегедину оснује универзитет, или бар правнички факултет. Сегедин ће дати милијун круна за подизање универзитетских зграда. Тешко је веровати, да ће се остварити жеље сегединског представништва, али кад би то било и у Сегедину се занета основао универзитет, то би био трећи универзитет у Угарској.

*

Загреб својим учитељима. —

На молбу савеза хрватских учитељских друштава одбор града Загреба одлучио је, да се Савезу хрватских учитељских друштава да две хиљаде круна помоћи и у градском буџету већ је одређена нарочита позиција, из које ће се исплатити ова помоћ. Овом је помоћи град Загреб постао, после цара и краља Франца Јосифа, највећи добротвор учитељских удружења хрватских.

WWW.UNILIB.RS

Једна наредба за школске надзорнике у Угарској.

— Угарски министар просвете издао је наредбу, у којој наређује: да учитељица, која би се удала за школскога надзорника, не може даље остати као учитељица у округу, у коме је њен муж школски надзорник.

Школе у Француској

Школа за народ.

— Недавно је отворена у Паризу нарочита школа народнога просвећивања ради. Ова је школа отворена иницијативом једнога обичнога радника. Он се у слободним часовима бавио проучавањем и прављењем разних друштвених питања и у њему се јавила мисао: да се створи нарочита средина, у којој би се предавањима, читањем и разговорима помогло радницима да прошире свој круг знања. Одмах је покренуо нарочити лист, у коме је пронагирао за ову своју мисао, и то није било без успеха. Брзо је стекао присталица, који су, као и он, почели одушевљено радити на остварењу мисли о стварању нарочите средине за народно просвећивање. После се све присталице ове мисли удружише у нарочито друштво, у које ступише и многи одлични научници и књижевници. Председник овога друштву поста један угледан професор са Сорбоње. Одмах се приступило отварању школâ, у којима ће се држати предавања за све, који нису били срећни да редовним школовањем доврше своје образовање. За сада је отворена једна оваква школа. Поред предавања у школи је богата књижевна музеј, мало позориште, дворана за скуподе. У музеју су већ прикупљене репродукције прослављених уметника. Предавања и читања држе се свакога вечера.

За сада ово удружење, које на овај начин ради на народноме просвећивању, располаже још недовољним материјалним средствима, али касније, кад буду имали више новчаних средстава, отвориће овакве школе у свима

париским крајевима, и уза сваку овакву школу подићи ће још лекарнице, разне лабораторије, школу за народне учитеље и др. Број чланова овога удружења нагло расте. Прошле године било их је само 30, а сада их је већ на неколико стотина. На сами дан отварања прве школе 800 радника је изјавило, да ће бити чланови овога удружења за народно просвећивање и прилагати месечно по пола динара на остварење друштвених циљева.

*

Споменик учитељима. — У једном омањем граду у северо-источној Француској у августу прошле године свечано је откривен споменик тројици народних учитеља, који су у француско-прускоме рату 1870. године пали, као жртва за свој народ и отаџбину. Један је од ове тројице учитеља погинуо пред самом школом; Пруси су га убили, што им на захтев није хтео дати карту свога округа, којом би се ови корисно послужили, продирући дубље у Француску. Споменик је подигнут добровољним прилозима, којих је било преко 54.000 франака. Споменик је врло лепо израђен. На великоме постољу од гранита стоји од бронзе изливена група тројице учитеља мученика, који су представљени, како су изгледали пред мученичку им смрт. Лица су ових учитеља тужна, јер гину неправедно, остављајући сваки своју породицу, али су сва тројица пуни поноса и одушевљења, јер гину за своју отаџбину. Двојица су чврсто везана, а трећи се ослободио веза и дигао је руку, као да говори нешто непријатељима. Код ногу су им украси од цвећа и лишћа. На постољу је овећа група ђака, који држе у рукама венце од лишћа и цвећа. Учитељи су у обичноме оделу, у коме су и погинули.

Према оној жељи тамошњих учитеља, споменик је пред самом школом.

При откривању споменика било је врло много народа, нарочито је био врло велики број учитеља и учите-

лица народних школа. Учитељи и учитељице били су око самога споменика, иза њих су били виши чиновници, па војници и онда грдна множина народа из места и околине. Прво је хор учитеља и учитељица отпевао нарочито спремноу химну учитељима славењцима, па су држали говор у славу славењика, и по том су певале разне патриотске песме. По открићу споменика био је банкет, на коме је било 900 учитеља и учитељица, са многим представницима и изасланицима школских и других власти и разних корпорација. На банкет је била позвана и удовица онога учитеља, који је на споменику представљен са уздигнутом руком. Главни школски надзорник наздравео је народним учитељима, истакнувши у своме говору, како је будућност Француске у њиховим рукама.

Школе у Немачкој

Реформа виших школа у Пруској.

— У Пруској се баве мишљу о реформи виших школа. Према плану, који се већ припрема, ове школе тако ће се реформирати, да ће се у њима обрамати највећа пажња на практична знања и модерне језике.

*

Женскиње на универзитетима.

— На многим немачким универзитетима има међу слушаоцима и велики број женскиња. Тако их је на универзитету у Берлину 406, у Бону 44, Гетингену 37, Хали 30, Келну 34, Марбургу 8; у Баварској је на универзитетима 12 женскиња, у Баденској их је 34, у Штрасбургу 15. Једино их нема у Лајпцигу, а на женскоме универзитету није им допуштено слушати предавања.

*

Једна умесна наредба. — По свима већим местима школа многи пати од тога, што се деца сиромашнијих родитеља поред школе морају ба-

вити у ваншколско доба каквим физичким радом, те у школу долазе махом врло заморена и није у стању са успехом пратити предавања. Од овога пате и школе у Берлину, те је градско веће донело одлуку и према њој је шеф берлинске полиције издао овакву наредбу:

1. Деца, која нису навршила 9 година, није допуштено ван куће заанимати се ма каквим послом нити ма код кога ступати у службу;

2. Деца, која су навршила 9 али немају још 14 година, не смеју излазити ван куће после 7 часова у вече, а од априла до септембра пре пет и по а од септембра до априла пре шест и по часова у јутру, да разносе новине, млеко, кифле или што друго. Исто тако забрањује им се, да намештају куле на кулани, нити у опште да по гостионицама што раде.

Родитељи или стараоци, који се огреше о ову наредбу, биће кажњени новчаним казнама или затвором.

*

Укинати испити у основним школама. — У Постдаму и у Лихтенбургу, берлинскоме предграђу, одобрењем владиним, укинати су у основним школама јавни школски испити, и место њих заведене су родитељске вечери, које се и у нас почињу заводити.

*

Позајмица школских књига.

— Друштво за народно образовање у Берлину прикупила све већ употребљене школске књиге, нарочито читанке и уџбенике: за географију, историју, природне науке и математику. Те књиге друштво после даје на послугу ученицима народних и продужних школа. Учитељи ваља само да се обрате овом друштву за књиге, назначивши које су им књиге потребне и за колико ученика, па им их друштво одмах шаље.

Овом позајмицом већ употребљених књига знатно се помаже народноме просвећивању, јер су многи младићи,

нарочито они у продужним школама, овако добивеним књигама знатно проширили круг свога знања.

*

Рад на народном просвећивању.

Прошле године приредило је у Минхену Удружење за народно просвећивање дванаест курсева, а физичко-хемијски завод два курса за народ. На овим курсевима било је 2604 слушалаца, од којих је било: 478 раденика, 1735 ученика, учитеља и учитељица, трговаца и трговачких помоћника и пољопривредника и 391 лице другога занимања.

Школе у Италији

Министар просвете и дете једнога народнога учитеља. — Недавно дође у Рим неки дечко, коме је могло бити нешто више од десет година, уђе у министарство просвете и умоли да га пусте пред министра. Послужитељи нису у први мах хтели да му учине по жељи, али кад дечко рече, да има лично министру да саопшти нешто врло важно, пријавише га министру и овај га прими. Дечко изјави министру да је син једнога народнога учитеља, али да је остао без оца и мајке, а жељан је науке, па је дошао министру, да га умоли, да га бесплатно прими у који васпитни завод. Уз то му је испричао, како се бесплатно довезао у Рим и како нема више ни новаца ни хлеба. Дечко је говорио слободно и отворено. Министар је био ганут молбом овога дечка, и примио га је за питомца у народном конвикту у Палерму.

Школе у Швајцарској

Учитељска удружења. — Готово сви учитељи швајцарских школа, како народних тако и средњих и виших, удружили су се и склопили Савез свих учитељских удружења у земљи. Савез има више одеака, према мно-

гоструким задацима, којима ваља да одговоре сва ова удружења. Организација овога Савеза тако је изведена, да би требало да послужу као углед свима учитељским друштвима осталих земаља и народа. За овај мах немамо при руци свих података о овој организацији, те указујемо само на поједине одеке у Савезу швајцарских учитељских друштава. Један одсек се стара о друштвеноме органу, који осим литерарних прилога доноси редовно и: угутства за практичан рад у школи, вести о школама и школским изложбама, нарочите прилоге за ручне радове и цртеже. Други одсек има да се брине о издавању листа и нарочитих списа за младеж. Нарочитим тајницима је задатак, да извештавају о школским приликама и односима, о празним учитељским местима и др. Бољи учитељи раде на усавршавању училиа. Нарочити се одсек брине о путовању учитеља. Постоји и нарочита задруга за учитељске удовице и сиromaд, којом опет управља нарочити одсек Савеза.

Школе у Енглеској

Дечја игралишта у Лондону. — У самоме Лондону има 8000 дечјих игралишта, и за одржање реда и чистоте по овим игралиштима троши се тамо годишње по два милијуна динара. Колико би према овоме, сразмерно, код нас ваљало да је дечјих забавишта и игралишта?

Школе у Мисиру

Школе, наставници и ученици.

— У Мисиру су народне школе врло различито уређене, што долази од великога броја различитих народа, племена, језика и вера, којих је у Мисиру, и због чега сваки на свој начин уређује школе за своју децу. Прве школе у Мисиру биле су чисто верске, јер и Мухамеданци и Конте својим школама дају верски карактер.

Тек од 1836. године у Мисиру се приступа уређењу школа, и оне се деле на народне, средње и више. Ову реорганизацију школа изазвала је потреба у школованим чиновницима и војницима. Кад су 1841. године била укинута многа јавна звања у земљи, те је тако била престала и потреба за школованим чиновништвом, пронадоше многе средње и више школе.

1875. године почиње се опет радити у Мисиру на отварању и уређењу школа, и то поглавито материјалном потпором тадашега мисирског вице-краља. Тада установише нарочите школе за спрему чиновништва, и у њима су поред осталог предавани и језици арапски, француски и енглески. Ове су школе биле отворене за омладину свих вера и народности, али је тим биломало поможено просветном напретку у Мисиру, јер од 500.000 деце дорасле за школу у овим је школама било места само за њих 7000. Сама потреба је изазвала отварање и других школа, и тако постаде разне католичке, енглеске, лутеранске, јеврејске, америчке, јерменске и грчке школе, које су биле разнолико уређене.

Од свих ових школа највише су се истикале својом оригиналношћу школе, познате под називом *кутаби*. Ове школе било је најлакше отворити и одржавати. Ваљало је само имати учитеља, ученике и учioniцу, и школа је готова. Од школскога намештаја било је потребно неколико асура, на којима ће ученици седети, сточић за коран и неколико даиџица и штапића од трске. Школе су биле често и на улици. Ученицима и учитељу није ни мало сметала улична врева, јер је у школи непрестано највећа вика: сваки ученик на глас учи своје задатке, без обзира на своје другове, који опет као да се такмиче, ко ће гласније читати. Учитељи у овим школама су готово без икакве спреме, јер сем молитава из корана, читања и писања друго ништа не знају. Ово се најбоље види и по томе, што кад је

1889. г. законом било наређено да се учитељи ових школа подвргну стручном испиту од њих 39, колико их је било на испиту, 27 није имало ни појма о аритметици, а 29 о лепоме писању. Онима који су били пали на испиту било је допуштено да после године дана по други пут полажу испит, али се од ових није ни један поново на испит пријавио. Појмљиво је, што је успех у овим школама готово никакав. У кутабе иду готово сва деца дорасла за школу, па опет на 1000 стан. мисирских њих 912 не знају ни читати ни писати. Ово понајвише долази отуда, што деца у кутабима уче читати и писати, по корану, који је на арапскоме језику, а који се у Мисиру не говори, зато врло брзо забораве и оно што су којекако у школи научила. Већина се кутаба одржава нарочитом помоћу, те је настава у њиха махом бесплатна. У неким деца добивају одело, а у неким чак и храну. Ових школа, које су као нека врста основних школа, има сада у Мисиру на 9000, и у њима је на 180.000 деце.

Има и државних школа, али у њима школовање не само што није бесплатно, него је и врло скупо. У једним школама, и то нижим, сваки ученик плаћа 10 динара школарине годишње, или управо за девет месеца, за колико учење траје. У нижим државним школама првога реда школарина је око 30 динара годишње. У вишим школама екстерни ученици плаћају годишње око 200 а они који су у интернату око 400 динара. У другим школама, тако званим Тефиковим, екстерни плаћају преко 300, а интерни ученици на 1800 динара годишње.

У државне школе може бити примљено највише до 60000 ученика, и њих похађају махом деца имућнијих родитеља. У овим школама наставни су језици турски или арапски, али мимо њих обавезни су и француски и енглески.

Ранијих година није у Мисиру по-

блавана готово никаква пажња школовању женске деце. Сад се и у томе пошло мало напред. У Бајиру су сада две женске школе, и оне су лепо уређене, али у њима учи само 200 женске деце, што се сасвим губи према броју 499.000, колико је у Мисиру женске деце дорасле за школу, а која су остављена без икаквога школовања.

Према последњој реорганизацији јавне наставе у Мисиру тамо је овакво стање јавних државних школа: 55 државних кутаба, 10 школа другог реда с два разреда, 31 школа првог реда с четири разреда, 2 девојачке школе и 3 учитељске школе.

Од обвезнога похођења школе у Мисиру нема ни помена. Свакоме стоји до воље да шаље или не шаље своју децу у школу, као што је свакоме допуштено да се прогласи учитељем и да отвори школу. Зато је тамо и остављено широко поље различитим верским и другим корпорацијама, да за свој рачун отварају школе, које но своме нахођењу уређују. Оваквих приватних школа велики је број у Мисиру, али је од њих мала корист за просветни напредак у Мисиру у опште, јер је свака од ових школа отворена и одржава се из народних побуда, које у највише случајева нису жеље, да се помогне просветном напретку у Мисиру. Отуда су и резултати, које даје настава ових школа, различити и махом неповољни за становнике у Мисиру. Ово се најбоље види и из ових података: од 1000 мушкараца у Мисиру само њих 124 знају читати и писати, а од 1000 женскиња зна их читати и писати само 11. Овде су урачунати и странци, који живе у Мисиру. За домородце ова је размера још неповољнија: од домородаца знају читати и писати у Мисиру од 1000 мушкараца њих 88, а од 1000 женских само 7.

ПРОСВЕТНИ ЗАПИСИ

Професорски испити. — Од професорских кандидата, за које јависмо у свесци пред овом, да су се пријавили за полагање професорскога испита, завршили су испите: *Милоје Ракић*, *Настас Петровић* и *Аранђео Јокић*.

Милоју Ракићу били су у испитноме одбору: председник др. Милан Јовановић-Батут, и чланови: Вожа Прокић (за општу историју старог и средњег века), др. Драгољуб Павловић (за општу историју новог века), др. Јован Цвијић (за географију), Михајло Марковић (за школско законодавство и школску администрацију), Лука Лазаревић (за основне српске граматике и историје српске књижевности), Миленко Марковић (за психологију, логику, педагогију и методику), Димитрије Јовановић (за српску историју) и Владислав Вулићевић (за француски језик). Испити су били: општи 17. децембра, писмени 16. јануара, стручни 24. јануара и практични 26. јануара ове године. Као домаћи састав кандидат је обрадио тему *Односи између папа и француских краљева у средњем веку*; на писменој испиту изабрао је и обрадио тему *Односи Визигота према источној и западној римској империји од њихова доласка на Балканско Полуострво, до пропаста њихове краљевине (376.—711.)*; на практичној испиту држао је предавање у III разреду Гимназије Краља Александра I *О краљу Урошу I*. По свршеним испитима испитни је одбор већином гласова одлучио: да је кандидат положио професорски испит.

Настасу Петровићу били су у испитноме одбору: председник др. Милан Јовановић-Батут, и чланови: Сава Урошевић (за минералологију), Бока Станојевић (за физику), др. Живојин Борђевић (за зоологију), Живојин Јуришић (за ботанику), Срета Стојковић (за школско законодавство и школску администрацију), Миленко Марковић

(за психологију, логику, педагогију и методiku), Лука Лазаревић (за основе српске граматике, историје српске књижевности и српске историје) и Владислав Вулићевић (за француски језик). Испити су били: општи 20. јануара, писмени 3. фебруара, стручни 15. фебруара и практични 17. фебруара ове године. Као домаћи састав кандидат је обрадио тему *Развиће кичменог стуба у погледу анатомије и филогеније*; на писменој испити изабрао је и обрадио тему *Развиће васкуларних криштогама и њихов састав*; на практичној испити држао је предавање у VI разреуу Вука Стеф. Караџића *О итцима*. По свршеним испитима испитни је одбор једногласно одлучио, да је кандидат положио професорски испит.

Аранђелу Јотићу били су у испитној одбору: председник др. Милан Јовановић-Батут, и чланови: др. Војислав Бакић (за психологију, логику, педагогију и методiku), Богдан Поповић (за француски језик и француску књижевност), Момчило Иванић (за српски и стари словенски језик), Љубомир Јовановић (за историју српске књижевности), Миленко Вукићевић (за српску историју) и Михајло Марковић (за школско законодавство и школску администрацију). Испити су били: општи 17. јануара, писмени 25. јануара, стручни 29. јануара и практични 31. јануара ове године. Као домаћи састав кандидат је обрадио тему *Љубомир Пенадовић*; на писменој испити изабрао је и обрадио тему *Самогласници српског језика, разматрани са гледишта постанка и развитка њихна*; на практичној испити држао је предавање у IV разреду Гимназије Краља Александра I *О значењу и употреби придева у реченици*. По свршеним испитима испитни је одбор једногласно одлучио, да кандидат није положио професорски испит.

Још су се били пријавили за полагање професорског испита: *Михајло Вукчевић*, наставник у Дому Науке

у Содуну, и *Јован Ивковић*, преф. предавач.

Михајло Вукчевић се био пријавио да полаже професорски испит из групе: *српски језик са старим словенским, историјом српске књижевности и српском историјом* као главни и немачки језик као споредни предмет. Као домаћи састав обрадио је и поднео тему *Језик у Керечкоме*. У испитној одбору били су: председник др. Милан Јовановић-Батут, и чланови: Богдан Поповић (за немачки језик и књижевност), Момчило Иванић (за српски и стари словенски језик), Љубомир Јовановић (за историју српске књижевности), Јован Томић (за српску историју), Срета Стојковић (за школско законодавство и школску администрацију) и Миленко Марковић (за психологију, логику, педагогију и методiku). Овај кандидат није пуштен на полагање професорског испита, јер је испитни одбор, прегледавши пријаве и прилоге уз њу, нашао да кандидат није испунио петогде чл. 106. и тачке д. чл. 108. закона о средњим школама.

Јован Ивковић био се пријавио да полаже професорски испит из групе: *Српски језик са старим словенским, историјом српске књижевности и српском историјом* као главни и француски језик као споредни предмет. Као домаћи састав поднео је обрађену тему *Никољско јеванђеље према Зографскоме (Јеванђеље по Матеју)*. У испитној одбору били су: председник др. Милан Јовановић-Батут, и чланови: Богдан Поповић (за француски језик и књижевност), Момчило Иванић (за српски и стари словенски језик), Љубомир Јовановић (за историју српске књижевности), Јован Томић (за српску историју), Срета Стојковић (за школско законодавство и школску администрацију) и Миленко Марковић (за психологију, логику, педагогију и методiku). Кандидат је пре општега испита одустао од полагања професорског испита.

Чланови Српске Краљевске Академије. — За *правога* члана Српске Краљевске Академије изабран је *Љубомир Јовановић*, наставник историје књижевности на нашој Великој Школи, дојаконић дописни члан Академијин, а за дописнога члана Српске Краљевске Академије изабран је *Златарски*, научник бугарски.

*

Упражњена катедра на Великој Школи. — На Великој Школи у правном факултету упражњена је катедра за *Административно право* и расписан је стечај ради попуњења ове катедре. Сви они који желе компетовати за ову катедру ваља да се са својим сведоцима пријаве министарству просвете и црквених послова најдаље до краја месеца марта ове године. Према чл. X закона о изменама и допунама у закону о устројству Велике Школе од 22. октобра 1896. године компетенти у својим пријавама ваља да означе, за коју се врсту наставника јављају (за редовнога професора, ванреднога професора или доцента).

*

Нов богословски часопис. — Још 1898. године архиепископ београдски и митрополит српски предложио је, да се при Богословији оснује један строго научни богословски часопис, у коме би, поред строго научнога дела који треба да је главни, налазила се питања из дневне праксе пастирске службе и одговори на та питања, и на тај начин да се задовољи остала потреба у нас: да стручна лица разрађују богословску науку у Краљевини Србији; да се свештенству српском да могућност, да питања из дневне свештеничке праксе буду објашњена како треба, и, најзад, да се српском народу пружи духовна храна, која би га обавештавала у вери, хришћанском моралу, друштвеним врлинама и грађанским дужностима.

Архијерејски Сабор је у свему усвојио овај предлог, одлучивши да се рад

на овом часопису повери богословском савету, који ће из своје средине изабрати одбор, који ће бити дужан да се стара како о научној страни овога часописа тако и о његову штампању. Трошкови око издавања овога часописа, који ће се сматрати као издање и орган Архијерејскога Сабора, подмириваће се претплатом, и у колико претплата не достане из црквенога фонда.

Ова одлука Архијерејскога Сабора приведена је у дело: од почетка ове године почео је излазити, у месечним свескама, *Гласник православне цркве у Краљевини Србији*.

*

Књиге за народ богословско-моралнога садржаја. — На предлог архијерејскога београдског и митрополита српског Архијерејски је Сабор одлучио: да се присегуни издавању књижица за народ, у којима ће бити поуке из вере, хришћанскога морала, друштвених врлина и дужности. У овим књигама се могу употребити и поједина места из св. писма, старога и новога завета, на чистом српском језику. Поуке ће се штампати у засебним књижицама и бесплатно растурати у народ.

*

Фонд Милоша Зечевића. — Према завештању пок. Милоша Зечевића, пређ, професора Велике Школе, који је сву своју имовину оставио за образовање фонда, из кога ће се давати благодетење ученицима историјско-филолошкога факултета Велике Школе и ученицима крагујев. гимназије, Академијски Савет Велике Школе прописао је правила, по којима ће се ученицима Велике Школе издавати благодетење из Зечевићева фонда.

По овим правилима, а по жељи завештаоцевој, три петине годишњега прихода овога фонда, који се састоји из четрдесет хиљада динара и налази на руковању код Управе Фондава, даје се Великој Школи на благодетење ње-

ним ученицима. Овим благодејањем рукују као стараоци три редовна професора Велике Школе, по избору Академијскога Савета, од којих један мора бити из историјско-филозошкога одсека философскога факултета, други из правнога факултета, а трећи члан је ректор Велике Школе, који је и председник старатељскоме одбору. Старатељски одбор одређује према указаној потреби број питомачких места и количину благодејања, пажећи да сваки благодејанац добије онолико помоћи, колико му је потребно за пристојно издржање, али ни у коме случају благодејање из овога фонда не може бити мање од 50 ни веће од 100 динара месечно. Благодејање из овога фонда могу добити само они ученици Велике Школе, који су редовни ученици историјско-географскога или литерарно-лингвистичкога одсека философскога факултета, али првенствено, при једнаким квалификацијама, ученици историјско-географског одсека. Од ових ученика могу добити благодејање: рођаци завештаочев, ако на крају године покажу такав успех у наукама, да могу прећи у старију годину, а ако првих не би било, они ученици Велике Школе, који су српске народности, и који у наукама покажу такав успех, какав се тражи за уживање државног благодејања.

Благодејанац овога фонда не може у исто доба добивати државно благодејање или помоћ из кога другога фонда.

На уражљено место благодејанца старатељски одбор увек расписује стецај с роком од петнаест дана. Пријаве на расписани стецај упућују се председнику старатељскога одбора, ректору Велике Школе. Уз молбу молници морају поднети још: школску сведоџбу или уверење о дотадашњем успеху у учењу и уверење о имовном стању; сродници завештаочев не подносе уверење о имовном стању, али морају поднети уверење о сродству и степену сродства. Уверења морају бити потврђена код државне власти.

Избор благодејанаца врши историјско-географско веће. Првенство за добивање овога благодејања имаће они ученици Велике Школе, који имају поред најбоље оцене из владања још и најбоље оцене на испиту зрелости, ако су у првој години Велике Школе, а ако су у вишим годинама, онда они, који су добили најбоље оцене на свима испитима (посебним и стручним), које су били дужни дотле положити; ученици у вишим школским годинама имаће првенство над онима у нижим годинама. Код кандидата са једнаким квалификацијама узимаће се у обзир имовно стање њихово, а код сродника још и ближе сродство.

Који од ученика Велике Школе добију једном благодејање из овога фонда, уживају га до краја четврте године свога школовања у историјско-географском или литерарно-лингвистичкоме одсеку, ако тачно испуњавају прописе правила за благодејање овога фонда.

Благодејање губи питамац, који је сродник завештаочев, чим на крају године или семестра не положи добро који било прописани испит, посебни или стручни, или га одложи из неоправданих разлога; а ако није сродник завештаочев, чим добије такву оцену, која је недовољна за државно благодејање, или ако одложи испит из неоправданих разлога.

Благодејанци овога фонда дужни су сваке године, на дан смрти завештаочеве (5. фебруара), приредити парастос своме добротвору.

*

Почасни и дописни чланови „Збора лијечника Краљевина Хрватске и Славоније“. — На главној годишњој скупштини „Збора лијечника Краљевина Хрватске и Славоније“, која је била у јануару ове године у Загребу, од лекара у Краљевини Србији изабрани су: за почасне чланове: *др. Милан Јовановић-Батут*, професор Велике Школе, дојакшоњи дописни члан тога збора, и *др. Јован Данић*,

WWW.UNILIB.RS

председник Српскога Лекарског Друштва; за дописне чланове су изабрани: др. *Војислав Суботић*, старији, и др. *Јован Јовановић*, лекари.

*

Мицкијевићева стипендија. — У спомен највећег пољскога песника Адама Мицкијевића, чију стогодишњицу Пољаци прославише у прошлој години, прикупљено је на једној свечаности у Москви 6000 рубаља. Овим новцем заснован је нарочити фонд, чији ће се приход давати као помоћ ђацима свеучилишта московскога, и то Пољацима католицима.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ

КЊИГЕ

Домаћа писма Доситија Обрадовића. Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1899. 8°, стр. XXXIV и 203.

У осмоме колу књига Српске Књижевне Задруге прва књига је посвећена старијем Доситију, с којим је Књижевна Задруга и почела свој корисни и обилати рад. У овој су књизи Домаћа писма Доситијева, која је за штампу средио и предговор спремио проф. Мил. К. Драгутиновић.

Доситијева писма немају велике књижевне вредности, те бисмо њима радије претпоставили *Собраније* и друге Доситијеве књижевне послове, који још нису угледали света међу издањима Српске Књижевне Задруге, али смо опет захвални Задругиној Управи, што ово коло није остало без Доситија, јер ће и писма Доситијева имати велики број читалаца и послужити врло лепо као допуна аутобиографији Доситијевој и као верно огледало његових мисли, тежња и његова родољубива рада на просвећивању српскога народа.

Ова су писма разноврсна, као што су и различити предмети писања: једна

су озбиљна, друга шаљива; једна весела, друга пуна туге; у једнима се говори о општим питањима, а друга се тичу личних прилика и односа пишчевих. Али у свима њима има нешто заједничко, и то су дух и стил Доситијев. Ова ће писма имати за читаоце особитих дражи, јер у њима читалац из ближе гледа великога Доситија, боље уочава његове мисли и лакше их усваја. У писмима Доситијевим, као и у осталим му списима, онажа се стална тежња његова, да колико може више утиче на свестрано напредовање свога народа; у њима се показује он као просвећени родољуб, који и речима и делом показује и друге упућује у томе, како треба волети свој народ и отаџбину, помагати народне ствари и крчити пут свестраноме напретку народном. У писмима Доситијевим огледа се и његова велика начитаност, а и његова срдачна и озбиљна побожност.

Још нешто. Ова писма имају и историјскога значаја. Из њих се познајемо са многим виђенијим људима нашега народа у ономе времену, с којима је Доситије био у пријатељским односима, па се упознајемо и с њиховим мислима и тежњама, те добијамо приличну слику о ондашњим приликама у нашем народу, а нарочито у нашој књижевности. Знанци, с којима се Доситије дописивао, били су: епископи и калуђери, свештеници, чиновници, а поглавито трговци, који су у оно доба радо и знатно помагали српској књизи.

У овој књизи свега је 78 писма Доситијевих, уређених хронолошким редом. У Додатку су четири писма, писана Доситију.

Приређивач овога издања Доситијевих писма савесно се одужио читаоцима Задругиних књига. Ово нарочито и тиме, што је спремио продужење Доситијеве биографије, поглавито по подацима којих има у овим писмима, од времена где је сâм Доситије у аутобиографији својој прекинуо говорити

о своме животу, па све до смрти овога великога мислиоца и родољуба нашега.

*

Лирске песме Симе Милутиновића Сарајлије. Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1899. године. 8° XLVI и 140.

Сима Милутиновић Сарајлија је један од највећих песника наших у почетку овога века, први који је почео певати у народном духу, па опет је велики број људи у нас, који и доста и радо читају, а Симиних песама нису прочитали, већ о њему, као песнику, знају по другима. Зато је баш и било на своме месту, да Управа Српске Књижевне Задруге пружи задругарима ову књигу Сарајлијиних песама.

У овој су књизи лирске песме Симине, јер је Сима као песник и највећи у лирици. Лирска Симина није једнолика, те су у ову књигу и ушле: песме о љубави, песме патриотске и моралне, песме о времену српскога усташка и песме пригодне.

Да би читаоци боље разумели Симино певање, уз сваку песму су придну додана тумачења свих необичнијих облика и израза и непознатијих и туђих речи. На крају је и додатак овим тумачењима, у коме су детаљније приказани некоји догађаји и личности, о којима има помена у Симиным песмама.

Пред песмама је повећи предговор, у коме је оцртан живот и рад Сарајлијин и карактерисана појезија његова.

Предговор је спремио проф. Андра Гавриловић, а тумачења проф. Љуба Јовановић, тајник Задругин.

*

Приповетке Л. К. Лазаревића. Свеска друга. Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1899. 8°, стр. XVIII и 285.

У овој књизи, која је 53. по реду у редовним колима књига Српске Књижевне Задруге, наставља се, управо завршава се прошле године почето штампање приповедака до сада најда-

ровитијета приповедача нашега Л. К. Лазаревића, у издању Књижевне Задруге. У првој свесци ових приповедака, која је штампана прошле године, у седмоме коду књига Задругиних, биле су све потпуно довршене приповетке Лазаревићеве, од којих су биле све сем једне (Швабице) већ пре тога познате нашим читаоцима. У овој су пак свесци четири целе приповетке, такође већ познате читаоцима, и седам одломака, који се сад први пут, из Лазиних рукописа, објављују. Од приповедака, до сада већ штампаних, ове су четири, које не могуће ући у прву свеску: Вертер, Све ће то народ позлатити, Ветар и Он зна све. А одломци су, од којих некоји сами за себе чине приличну и лепу целину, ови: На село, Тешан, Секција, Вучко, Ваба-Вујка, Стојан и Илинка и Побратими.

Одломци су нарочито значајни и карактеристични за потпуно проучавање Лазиних приповедака и његова приповедачкога развића; они су као неки аутибиографски одломци његови, у којима се открива душа његова и приказује начин његова стварања; то су, као што приређивач овога издања Лазиних приповедака у предговору лепо рече, „лирски излив ретке нежности коју је сам (Лазаревић) био срећан доживети и проживети срцем“.

Ову је свеску Лазиних приповедака, као и прву, спремио за штампу проф. Љуба Јовановић.

*

Слике из сеоског живота. Написао Јанко Веселиновић. Свеска друга. У Београду. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1899. 8°, 212.

Већ смо неколико пута чули баш од људи, који се баве српском књигом, како је наш Јанко завршио као приповедач још пре десет година, одмах после друге књиге својих слика из сеоског живота. Али како љуто греше и погрешно суде сви ти, који тако суде и говоре о Јанку и његовим сликама и приповедакама, којима је последњих

www.unizg.rs

десетак година обогати нашу књижевност! Ваља само да узму ову књигу Српске Књижевне Задруге, у којој се налазе штампане Јанкове слике, па да се увере, да је Јанко велики, управо у нас ненадмашан у овим сликама, и то како онима ранијим из 1888. године тако и онима каснијим. Сваки их читалац мора читати са оним ретким уживањем, које се може осетити само онда, кад човек чита прави уметнички производ. Како се у овим сликама верно, а како лепо, лако и нежно приказују поједине стране сеоскога живота! Па како је језик чист и слатка, а причање лако и пријатно! Појединим Јанковим пословима зар би се и могла учинити која замерка, али његове „Слике из сеоскога живота“ замерка немају. Оне су права уметничка творевина.

У овој је свесци девет слика Јанкових, које су до сада биле расурене у много свешчица; те су: Кумова клетва, Чика-Шера, Чика-Тома, Мали Певач, Луда Величка, Добричине, Заклетва, Адамско колено и Душмани.

*

Ивкова слава, приповетка. Написао *Стеван Сремац*. У Београду. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1899. 8^о, стр. VI и 199.

У ономе лепоме тројству наших живих највећих приповедача, које чине Јанко, Матавуљ и Сремац, овај последњи се нарочито истиче лепим приказивањем појединих страна нашега свакидашњег живота и здравим и пријатним хумором, којим готово редовно зачињава своје причање.

Све лепе одлике Сремчева причања најлепше се уочавају у Ивковој Слави, у којој се износи истинита, добро погођена и вешто израђена слика безбрижнога живота и весеља. Ивкова слава је већ позната на све четири стране српских земаља: и Калча и Ивко јорганџија већ нису непознати нашим читаоцима, само што је њихова слика махом позната из доста

невешто драматисане приповетке Сремчеве, те је Управа Задругина много задужила све задругаре, што им је дала Ивкову Славу и тиме им дала и могућности, да добију праву слику Ивкове славе.

На крају књиге је речник, у коме су протумачене све стране и непознатије речи, којих је у Ивковој Слави више, но што је било потребно.

*

Исландски рибар, роман *Њера Лотија*, превела *Тилија Довијанићева*. Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1899. 8^о, стр. XX и 156.

Према правилима Српске Књижевне Задруге у коју Задругиних књига има места и преводима најбољих књижевних производа страних. Управа Задругина поступа по одредбама другог члана Задругиних правила, где се говори о издањима Задругиним, и задругарима пружа готово у свакоме колу по што год из страних књижевности, предњачећи у избору. У седмоме колу дала је задругарима Голдсемитова Вефилдскога свештеника, у одличном преводу др. Љ. Недића, а у осмоме колу ево пружа Лотијева Исландскога рибара, у преводу Тилије Довијанићеве.

И ако је баш француска књижевност, којој Лоти припада својим књижевним радом, богата одличним делима, којима би било места у редовним колима књига Српске Књижевне Задруге, опет се може одобрити, што је избор нао на Лотија. Он је својим књижевним пословима већ стекао себи угледно место у француској књижевности и достојно заузео место Октава Фејета у француској Академији, а Исландски рибар му је од најбољих радова, пун некога нарочитога чара за читаоце.

Уз српски превод овога романа иде и предговор Сима Матавуља о Лотију и његову књижевном раду.

*

Воћке и воће. Написао *Бла-гоје Д. Тодоровић*. Са 263 слике у тексту. Београд. Штампано у Државној Штампарии Краљевине Србије, 1899. 8°, стр. IV и 452.

У осмоме колу Задругиних књига поука је заступљена овом књигом, у којој се износе поуке о подизању воћака и чувању и употреби воћа.

Напред је кратка историја воћарства, у којој се прича чак и о Еридиној јабуци а о воћарству у Словена и Срба ни помена нема, сем указивања на неколико израза старословенских, који се тичу воћака и појединог воћа. Иза овога су редом ови одељци: Користи од воћака, Којих материја има у воћки, Грађа и органи воћака, Живот воћака, Спољашње погодбе за живот воћака, Познавање воћака, Расадник, Присађивање воћака, Разни начини присађивања, На који начин и у које време треба присађивати поједине врсте воћака, Поступање с воћкама у расаднику од присађивања до пресађивања на стално место, Пресађивање воћака на стално место, Нега воћака, Н. пријатељи воћака, Пријатељи воћака, Болести воћака, Врба воћа, Пренос воћа, Чување воћа.

Ова књига није без вредности, али нам се чини, да јој је било пре место у Пољопривредним Поукама, које издаје министарство народне привреде, но у редовноме колу Задругиних књига.

*

Годишњица Николе Чупића. Издаје његова задужбина. Књига XIX. У Београду. Штампано у Државној Штампарии, 1899. 8°, стр. XIII и 256.

У овој Годишњици, која је по реду четрдесет друго издање Чупићеве задужбине, поред Записника одборова, ови су прилози: Развитак породице и њене фазе, од др-а Манојла Смиљанића; „Шумадника“, културно-историјска слика, од Андре Гавриловића; Леђан-Град, географско-историчка црта, од Синише; Прилогак проучавању српске народне поезије, од Андре Гавриловића; Из Србијанке Симе

Милутиновића „Основање учишћа“, са коментаром, од Драг. С. Милутиновића; Ка биографији П. П. Његоша, од Андре Гавриловића; Букуља п Венчац, географско-историјска слица (са картом и пет слика), од ђенерала Јов. Мишковића; Врхлаб - Беласица и жупа Врховина, од Авр. Н. Поповића.

Годишњица ранијих година препоручивана је школским књижицама, те би школски одбори требало и ову Годишњицу да набаве за књижице својих школа.

*

Милош Велики у служби своје отаџбине. — По оригиналним документима уредно *Јован М. Поповић*. Пожаревац, 1899. 8°, стр. 111.

У овој књизи, која је посвећена Његовом Величанству Краљу Александру I, изнето је нешто архивалне грађе за боље и свестраније познавање велике и родољубиве службе кнеза Милоша Великог својој отаџбини и једна анегдотица из живота кнежева. Сва је грађа, према предмету на који се односи, подељена у ових десет одељака: Кнежеве задужбине у тимочкој крајини; Кнежево старање око насељења Михаиловца у Крајини; Кнежева помоћ Осман наши адакалском; Кнежева помоћ народу у Крајини; Кнежево извиђање чиновничких злоупотреба; Кнежево путовање у Цариград 1835. године; Кнежева брига о побуњеним Нишевљанима; Кнежева набавка коња за војску; Кнежева дарљивост и Кнежево наређење о преносу тела Стевана Првовенчаног из Каленића у Студеницу.

Морамо признати, да приређивач ове књиге није овим својим радом задовољно наша очекивања. Кад смо прочитали оглас његов о овој књизи, зарадовамо му се, јер смо се надали, да ћемо добити у њој и лепу и потпуну слику живота и рада великога таковскога јунака и оснивача данашње Србије; да ћемо добити књигу, којом ће се у истини данашњи

нараштај упознати „што ближе са развитком и уређењем српске државе, којој је темељит основ положио Милош Велики“, и која ће помоћи да сваки српски сив „темељно проучи бесмртна дела Милоша Великог“. На жалост, писац није био дорастао овоме не баш лаком али врло захвалном послу, а као да му није ни познат свеколики родољубиви рад Милошев, те је, после онога за себе онако претенциознога огласа, место потпуне слике, у којој бисмо видели Милоша Великога у служби своје отаџбине, дао читаоцима само један мали део оне многобројне грађе о животу и раду оснивача данашње Србије и народне нам династије. Ова грађа корисно ће послужити другоме, ко се буде латио да спреми потпуну слику живота и рада Милоша Великога, што смо очекивали од писца ове књиге, и на томе прилогу нека му је хвала, јер и тако није још објављена сва грађа, из које се може видети: шта је све Милош Велики урадио за Србију и како му много дугује српски народ.

*

Какав треба да је школски надзорник према школи и учитељу.

Темат XVI учитељске скупштине у Крагујевцу. Расправљао *Јов. Максимовић*, учитељ и уредник „Учитељ. Весника“. Београд. Штампарија Светозара Николића, 1899. 8°, стр. 34.

Стални надзор у нашим народним школама новина је, која је уведена законом о народним школама од 1898. године. Савим је природно, што се одмах, пошто је уведена ова новина у нас, морао тачно одредити и однос школских надзорника према школи и учитељу. То је и изазвало ову расправу, која је расправљана на учитељској скупштини прошле године. Писац ове расправе у разматрању односа између надзорника с једне и школе и учитеља с друге стране долази до ових закључака: надзорник треба да има довољно педагошког и психолошког знања; надзорник мора

скроз да познаје своју дужност; надзорник треба да буде потпуно упознат са уредбама и законима подручним му школа, и да их савесно и тачно врши; надзорник треба да има довољно љубави, самопоуздања и самопрегоревања у своме послу и раду; надзорник треба да је богат искуством; надзорник треба да је осведочени пријатељ народне школе и учитеља; надзорник не треба да је формалиста ни шаблониста; надзорнику треба да лежи на срцу благостање учитељско; надзорник треба да је искрен и да се руководи само истином; надзорник треба да поштује слободу учитељских мисли и његово слободно убеђење; надзорник треба да има примерно понашање и опхођење према учитељима; надзорник треба да је дружељубив и пријатан, а не прек и осорљив, надзорник се не сме у својој дужности служити средствима, која понижавају углед учитеља и народне наставе; надзорник треба да је искрено пријатељ и помагач „Учитељског Удружења“.

Ова је расправа прво штампана у Учитељу.

*

Разговори безазлена свијета. С црногорских посједака хвата их у перо *Миле Војводић*. Београд. Штампарија Св. Николића, 1900. 12°, стр. 127.

У овој је књизи петнаест лепих цртица из црногорскога живота: Кнез Данило тражи зајам, Док не проблеји, Звијезде у по дана, Хоће на писмено, У Дубровнику, Капетан Јеврем суди Васојевићима, Дера ка свети Петар чизме, Обрука бијешну кућу Кусаровића, Заглавио књажева војника, С боцом вина у њедрима, Хтио Ђешњанин да приступи, Бог му дуго поклоно здравље, Његова се стијече, Цетињско добротворно друштво и Као добар данак у години. У свима се овим цртама, с доста вештине, приказују поједине стране живота у Црној Гори, оцртавањем прилика, које се посведневно у Црној Гори јављају

при непрестаним сукобима напреднијега духа, који почиње и тамо продирати, са патријархалним животом. У пртицама је пуно хумора, који местимиче прелази и у врло оштар сарказам.

Писац ових црта одлично познаје живот, језик и обичаје Црногораца, али му је нарочито пошло за руком, да верно прикаже говор црногорски, те и сте стране ова књига заслужује, да буде пажљиво прочитана.

*

Земљопис Краљевине Србије по речним сливовима, са животописом и картама речних сливова и лепим сликама. По новом програму од 20. августа 1899. год. ПБр. 4968., за ученике-це III раз. осн. нар. школе израдио *Дим. Ј. Соколовић*, учитељ. Издање срп. краљ. дворске књижаре Мите Стајића. Београд, 1900. Штампарија Павловића и Стојановића. 8°, стр. 100.

Ова је књига намењена да послужи као уџбеник за земљопис, у III разреду наших народних школа. У првоме делу је општи део, у коме се укратко говори: о школи, странама света, мали, узвишењима и равницама на земљи, водама, сливу, плодности земљишта, природним производима, клими, саобраћајним средствима, месту, становницима, општини, срезу, округу, отаџбини, У другоме је делу географија Краљевине Србије; Србија је подељена по сливовима и тако се прегледа, и то овим редом: слив Колубаре, слив Саве, слив Дрине, слив западне Мораве, слив јужне Мораве, слив Нишаве, слив велике Мораве, слив Дунава, слив Тимока. У трећем делу се говори у опште о Србији: њеној природној подели (по реци Морави), државној управи, грбу и застави, управним властима, школама, управној подели, црквеној управи и подели и војеној подели. У општем делу су биографије великих људи наших: Карађорџа, Милоша Великога, Танаска Рајића, Хајдук Вељка Петровића, Јанка Катића, Кнеза Михаила Обрено-

вића, Краља Милана и Краља Александра.

Уз сваки слив је и доста прегледна карта тога слива, а на појединим местима су и потребне слике. Сlike Милоша Великога, Кнеза Михајла, Краља Милана и Краља Александра особито су лепо израђене и диван су украс овој књизи.

Кад се у нас чак и у основној школи тражи уџбеник за сваки предмет, па се и за земљопис ученицима даје уџбеник, онда је потребно бар такви уџбеници да су врло пажљиво израђени. Овај се уџбеник с те стране може препоручити, а још и са своје одличне техничке спреме.

*

Атлас Краљевине Србије са Земљописом. По речним сливовима, по новом програму најкраћи потсетник за ученике III разреда основних школа удесили *П. К. Преиловић* и *Ј. Ковачевић*, професор. Београд. Издање Књижаре Велимира Валожкића, 1900. Штампарија код „Просвете“. 8°, страна 52.

У овоме „потсетнику“ има четири одељка: у првоме је општи део, у коме се ученици трећег разреда „посећају“ на школу и околину, равницу, брежуљак, брдо и планину, реку и језеро, видик и стране света, места становљања, путове, климу и карту племену; у другом је одељку опет „потсетник“ за географију Краљевине Србије, и ту је прво општи географски део о Србији, а после овога је, ради детаљнијега географскога прегледа, Србија подељена у речне сливове: слив Саве, слив Колубаре, слив Дрине, слив Дунава, слив Тимока, слив Нишаве, слив Бивачке Мораве, слив Голијске Мораве, слив велике Мораве; у трећем одељку је општи преглед о Србији; четврти је одељак посвећен заслужним људима из српског устанка из 1804. и 1815. године: Карађорџу, Милошу Обреновићу, Стевану Синђелићу, Хајдук-Вељку Петровићу, Танаску Ра-

WWW.UNILIB.RS

јаћу, Луки Дазаревићу и Вуку Стефановићу Караџићу.

Атлас је на крају и има осам врло лепо израђених карата, на којима су представљени поједини речни сливови Краљевине Србије. Уз то иде још толико карата опет речних сливова, на којима су представљене само планине, а остало је остављено ученицима да, према картама у Атласу, учртавају.

У самоме тексту у књизи велики је број слика, које ваља да послуже за што боље и потпуније разумевање онога, о чему се у књизи говори. Слике су махом добре, али их има и таквих, које су унете у књигу тек само да је више шаренила. Од ових нарочито помињемо слику на 11. страни на којој су представљени „Гимназија у Ваљеву и девојка из Ваљева“ (!)

*

Учитељски календар за преступну 1900. годину. Уредио *Мих. М. Станојевић*, учитељ. Накладом књиکارе Велимира Валожина. Београд. Штампарија код „Просвете“, 1900. 16°. стр. 182.

Овај доста лепо уређени календар задовољиће једну осетну потребу, која се код нашега учитељства осећа, нарочито од како је извршена последња реформа народних школа, јер су учитељима врло често потребни закон и други прописи о школи и наставницима, а Просветни Зборник им није увек при руци или ако га и имају, у њему још нису закон и прописи, који су издани после 1895. године.

После календарскога дела, пред којим је лик министра просвете и црквених послова, Андре Ђорђевића, који је извршио реформу народних школа, и после кратке биографије његове, читав је низ извода из школскога закона и појединих наредба, који су врло често потребни наставницима народних школа. Из закона о народним школама изводи су о дужностима учитељевим и управитељевим; после је извод из закона о таксама и извод из правила о идеју у цркву. Иза о-

вога су изводи најглавнијих расписа министрових о: школи и цркви, о учитељу, о испиту, о књижницама; ту су побележене и препоручене књиге за школске и ученичке књижице; затим су изводи расписа о школској општини, пошиљци новца, и др. После свега је кратко упутство за вођење школске администрације, на наставни програм, с поступком у предавању појединих предмета. На завршетку је лећ прилог из методике „О рашчлањавању наставе“, па „Педагошке исписице“ и „Педагошко искуство“.

Ако се овај календар одржи, временом ће постати једна за учитеље и врло потребна и врло корисна књига.

*

Милош Зечевић, професор Велике Школе, добротвор ђака Велике Школе, рођен на Цвети 1838. — умро 5. фебруара 1896. године. Београд. Милош Велики — штампарија Бојовића и Мићића, 1900., стр. 39.

У овој је књижици кратка али потпуна биографија Милоша Зечевића, професора Велике Школе и ђачкога добротвора. При крају је штампан тестаменат његов и Правила о давању благодјејава ђацима Велике Школе из фонда његова.

*

Поменик о тридесетогодишњици Краљевског Срског Народног Позоришта. 1869.—1899. Службено издање. У Београду. У Државној Штампарии Краљевине Србије, 1899. 8°, стр. 100.

У прошлој је години Срско Краљевско Народно Позориште прославило тридесетогодишњицу своју. Тим поводом је и спремљен овај Поменик. У њему је напред списак особља позоришнога; иза овога су, без икаква реда, побројани сви они, који су у току ових тридесет година играли као гости у Народној Позоришту. Највише је места у овоме Поменику уступљено прегледу репортаара позоришних комада, који су од 1869. до 1. новембра

прошле године приказивани у Народном Позоришту, и то по делима, по писцима и по годинама. На завршетку је Општи преглед репортара, хронолошки и по литературама, па Главни преглед представа и доходака од 10. новембра 1869. до 1 новембра 1899. године и Хронолошки преглед српског репортара.

ЛИСТОВИ

Босанска Вила. — Бројевима 21., 22., 23. и 24. Босанске је Вила навршила четрнаесту годину свога излажења. У тим бројевима ови су прилози: Филип Н. Радичевић (са сликом), од С. П. Вулећића; Где сте идеали?, песма Велимира Ј. Рајића; Велики жупан Часлав, из књига староставних, од Стевана Сремца; У јесен, песма Бранка Милића; Варљив је свијет, песма Сали-Казасовића; Ох недај ме свијету, мила!, песма Дамјана Ђ. Омчикуса; Омул, приповетка „Кармен-Силве“, превео И. Кадуђеровић-Сарап; Другу, песма Алексе О. Лукића; Срећа и живот, по талијанском, од Вељ. Рамадановића; *, песма Османа А. Ђикића; Моја, од Софије Нушић-Плетикосић; Српско-православни св.-успенски манастир Режевић у Паштровићима у Боци Которској, од Дионисија Миковића, игумана; Христос се роди, песма од Катарине; Пошљедња суза, песма П. Кочића; Једној Српкињини у спомену, песма Д. Нерандић-Брашованове; Телеграфски цртежи, најновији Едисонов проналазак, од М. М. Томића; Хрњићин Алил и дужде Латинин, српска народна песма; Српске народне божићне пјесме, из околине Стоца; Баволу продао књигу, српска народна приповетка; Мисли о цркви, држави, вјери, народној просвјети и т. д. архимандрита Нићифора Дучића, реферат Томе А. Братића; Књижевне и културне биљешке.

*

Бранково Коло. — Овај одлично уређени лист наш од нове године ст.

пио је у шесту годину. У јануару су изишла четири броја и у њима су ови прилози: Нови век, песма од Б.; Најлепши срокови, препевао Зм.; Прича без натписа, од М. Будисављевића; Васкрсеније, роман грофа Лава Н. Толстога, преводи проф. Јов. Максимовић; О постанку Бранкових кола у „Бачком растанку“, од Тих. Остојића; Српска Књижевна Задруга, ријеч двије родољубима на оцјену, од Задругара; Јовану Дучићу, уз причу „Мој отац“, песма А. К. Хасанбегова; Српска девојка, од Јелене Јов. Димитријевића; Удивителна, божићна прича А. Чехова, с рускога Драгутин Поповић; Економно-политички погледи Дубровчанина Николе Вида Гучетића, из друге половине XVI века, од д-ра Мих. В. Вујића; Нови звуци, од Марка Цара; Зима и орао, песма Боже С. Николајевића; Обмана, препевао Зм.; Одломци, од Казимира Тетмајера, с пољскога Ђ. П. Д.; Најстарији датовани Њириловски натпис; Др. Јован Цвијић, нови академик, од Др. К. С.; Писмо другу Атанасији Ј. Шоли, песма Јована Дучића; Два старца, по немачкоме препевао З.; Слатке успомене, I. Млади хајдук, од д-ра Алексе Л. Митровића; У закутку срца, од Сергија Норманскога Сигме; Илија Округлић Сремац, спомен-говор у свечаној седници Књижевног Одељења Матице Српске на дан Св. Саве 1900., од Милана Савића; Свјетска књижевност у изводу, од Ј. Протића; Ковчежић.

*

Градина. — Изишли су 2. и 3. број Градине са овим прилозима: Последњи поздрав, песма Омера Карабеговића; Ноћна кукавица, слика Тадје П. Костића (свршетак); На бојишту, песма Ј. П. Крилата, превео **; Пред полагањем, Јеленин Дневник, од Еприка Каствелнова, с талијанског превео Т. Коблинка; Обична прича, по туђој мисли Јер. Ж.; Поглед на српску књижевност 1899. године, од проф. Љ. Јовановића; Коко, од Пола Маргерри-

WWW.UNILIB.RS

та, превео Т. Милушић; Старе приче, 2. Пјесма о љубави, од Омера Карабеговића; Дечји књиџар, по Едмонду Амичису, прерадио Б.; Тестаменат, с француског Јов. С. Николић; Потоп, од М. О. Б.; Прилошци биографски и библиографски, (Сима Милутиновић, Јоаким Вујић, Ђура Јакшић); Брак после смрти, приповетка Ј. Х. Видољовића, оцена Јер. Ж.; Издања Српске Књижевне Задруге, приказ Мил. А. К.; Уметност; Кратке белешке; Нове књиге.

*

Домаћица. — Изишао је први број за ову годину са овим прилозима: 1900., од В.; Душа неизмернога мора, по француском Тилија; Из мојих успомена; Рад Женскога Друштва и његових подружина; Народно Здравље; Листићи; За кућу; Изреке.

*

Женски свет. — Изишао је други број са овом садржином: Како се оженио руски цар Никола I, по руском И; Сећаш ли се, песма од М-ве; Братска писма, XVI, Светосавље — православље, од Родољуба; Моја љубав, песма Ник. Ст. Љубише; Говор Јована Вучковића, управитеља школског, држан у Митровици на друштв. забави Женске Задруге; Дописи; Радња Добротворних Задруга Српкиња; Тугованка за покојним синчићем Предрогом, песма Риете В. Сировине; Белешке; Листак: Несуђеница, слика из српскога живота, од Николе Јов. Сарачевића; Ој девојко..., песма Васе Крстића-Љубисава; Ковчежић.

*

Зора. — У првоме броју Зоре за ову годину ови су прилози: „Низбрдица“, од уредника; У туђини, Харфо моја..., Споменци, Јесењи дан, Елегија и * * *, песме Алексе Р. Шантића; Снјег, слика Свет. Коровића; Игњатије Јевремовић, из сеоских фотографија, од Јована Прогића; смрт Але Кедића, у боју на Михаљијем Доловима

18. октобра 1861. године, од архимандрита Нин. Дучића; Тајне Јулија Теодоровића, од П. П. Гнедића; Љубав, афоризми, прибрав Ј. П.; Писма: из Женеве, од Ј. Дучића; Календари за 1900. годину, од Singularis-а; Пјесме Милете Јакшића, оцена Марка Цара; Три приче Чедо Поповића, оцена од Наггу-а; Кроника: књижевност, кратке вијести, умјетност, библиографија.

Са овим бројем Зору почиње уређивати *Атанасије Шола*.

*

Луча. — Изишла је прва свеска за ову годину са овим прилозима: На нову 1900. годину, песма Ник. Ст. Љубише; Н. М. Сјечењева, Из науке о човјечјем животу, физиолошки одломци, превео Ј. С. Кујачић; Црногорка, пише Н. Ђ. Иванковић; Успомене старе, Сонет и Под јоргованом, песме Блиска Вазате; Ти си оно, песма Богдана Крајишника; Госпођици..., препевао с руског Рад. Космајац; Ујакков наследник, од Миље Гругрове; Елегија, песма од Колцова, препевао Радомир Кривокапић; Шта си? песма Новице Ј. Николића; Аида, етиопска робинја, египатска легенда Велиће-а Веносте, превео Сутварскиј; Војевање везира Ђуприлића на Бачку, српска народна песма; Женске мухамеданске пјесме, прибележио Саво Миладиновић; Зет у тазбини, Сан Каракаља на Карабосину бријегу, Најбоља пјесма и Најмилија му је зла ноћ, народне приповетке; Афоризми војнички, прикупио Ђорђе М. Драговић; Ваља се, из народног веровања у Загарачу; Књижевне белешке; Из нашег позоришта; Светосавска прослава.

*

Нова Искра. — Изишао је први број Нове Искре за ову годину са овим прилозима: У туђем свету, слика из посмртних хартија † д-ра Лазе Лазаревића; Војвода Лазар (1539.), монолог од † Војислава; Зима, слика из природе, од † д-ра Рад. Лазаре-

вића; Сужањ, песма Вој. Ј. Илића; Бедници, од П. Ј. Одавића; Зимски акварели, песма Д. Ј. Димитријевића; Ријека Буна у Херцеговини, од архимандрита Н. Дучића; Чудне очи, песма Светозара Манојловића; Цртице и анегдоте из живота знаменитих људи у српскога народа (Милош Велики), од Тих. Р. Ђорђевића; Препјев једном витешком епосу, спев Јована Ђ. Зорића; Збогом, италијански написала Е. Неера; Ток времена, песма од Сокољанина; Брига, Роман Хермана Судермана; Један Родољуб (уз лик Косте А. Шуменковића), од Зар. Р. Поповић; Наша писма: из Љубљане, од проф. Рајка Перушека; Уз наше слике; Кроника.

Овај је број украшен овим лепим сликама: Коста Шуменковић; Ашиковање, слика Св. Јовановића; Циганка, слика Ђ. Вапшта; Једи куле у Цариграду, фотографски снимак; Херцеговачка сеоска кућа, слика Р. Отенфелда; Кућа босанске задруге, слика Жигмунда Ајдукјевича; Дукина кула у граду Јајну; Арбанас на стражи, слика П. Јовановића; У пустињи, слика Св. Јовановића.

*

Гласник православне цркве. — Према одлуци Архиепископскога Сабора покренут је *Гласник православне српске цркве у Краљевини Србији*, под уредништвом професора Богословије *Доброслава Ковачевића*. Лист ће излазити у месечним свескама. У првој су свесци ови прилози сем службеног дела: Уредничка реч; Религија и наше трговачке школе, од Д. М. К.; О законодавним границама између цркве и државе, приступно предавање из црквеног права др. Чедомиља Митровића, хонорарнога професора Вел. Школе; Методије, митрополит београдски, од М. Вукићевића; Извештај Архиепископскога Сабору о руским духовним школама од Ст. М. Димитријевића, свештеника и професора; Јудаизајник, преводи Мих. Поповић;

Вести из других цркава; Библиографија и прикази.

*

Караџић. — Од нове године овај је лист ступио у другу годину. У јануарској свесци ови су прилози: Доктор Крауса у Бечу листу „Караџићу“; Народно предање о местима (Црепањска, Тимар, Обровац, Гушевац, Црна река, Бабина машила, село Волуја): Српске народне пословице, из крагујевачке околине, записао Влад. Ј. Радојевић професор (свршетак); Српске народне загонетке из Левча, из збирке Ст. М. М., учитеља; Српска народна имена домаће стоке у Левчу, прибележио Ст. М. М., учитељ; Српске народне приповетке („Фанариота“ запално кења, Запалила се небеса, Цар, царица и мур саибија, Причешало); Грађа за зборник музичких обичаја у Срба, скупио Тих. Р. Ђорђевић; Ситне белешке (Летник, „Боже здравља до вјешала“, „Ни попов ни хоџин“, Жени, коју и ису не веруј, Славске песме у Вучитрну на Косову, Смочи и — осмочи, Како је постало презиме „Бабић“); Прикази; Гласник.

Уз овај број иду и „Питања за прикупљање технолошких обичаја у српског народа“, која је саставио Петар М. Илић, професор учитељске школе.

*

Летопис Матице Српске. — Већ је изашла прва свеска Матичина Летописа за ову годину, 201. по реду. У овој су свесци ови прилози: Беси, песма А. Пушкина, преневао Змајова; Бахчисарајски шедрван, песма А. С. Пушкина, преневао Јован Дучић; Галуб, песма А. С. Пушкина, преневао Јован Дучић; Прилози историји словенскога препорођаја крајем прошлог и почетком овога века, од др-а Јована Радојића; Виљенке једног писца, од С. Матавуља (наставак); Ифигенија у Тавриди, драмат у пет чинова, спевао Гете, превео Змајова (други чин); Књижевни и научни рад Павла Јос. Шафарика, литерарно-историјски

WWW.UNILIB.RS

преглед, од Симе Н. Томића (наставак); О Вићентију Јовановићу, прилози за историју митрополитства му од 1731.—1737., по архивалним изворима израдио Милутин Јакшић (наставак); Начела народне економије др-а Мих. В. Вујића, извештај др-а Ђорђа Дера (свршетак); Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskog književnog jezika, од др-а Т. Маретића, извештај А. Белића (свршетак); Кнез Градоје од Орлова града, приповетка Чед. Мијатовића, приказ М. С-ћа; Песме Милете Јакшића, приказ М. С-ћа.

*

Нови Васпитач. — Већ је тринаеста година, како под власништвом Мите Нешковића излази *Нови Васпитач*, орган за педагошку књижевност. У првој свесци за ову годину ови су прилози: 5. март 1861. године, с руског превео Нинко Седлар; Феминизам и модерно одгојене жене, пише Јелица Беловић-Бернадзиковска; Прилози к историји српске школе у Аустро-Угарској, приошћава протојереј Димитрије Руварац, парох земунски; Обука у рачунству, од М. Витојевића, рав. учитеља; Из науке о васпитању.

Уз овај број иде и *Књижевни преглед*, као нарочити додатак, за засебном пагинацијом, где су: Књижевне оцене, Чланци о школству и учитељству у нашим листовима, Књижевне белешке.

*

Просвјета. — Изшла је јануарска свеска са овом садржином: Кратки устав или црквено правило за ученике богословско-учитељске школе, по рускоме пише М. М.; Прослава четрдесетогодишње црквене службе протођакона Филипа Радичевића; О важности васпитне школе и њених трудбеника, од Саве П. Вулетића, учитеља; Цркве у Љубомиру, приошћо Леон. Нивковић, јеромонах; О обичним разломцима, предавање за IV разред основне школе, од Алексе П. Чушића, учитеља; Извештај о основним шко-

лама прногорским у школекој 1898.-9. години; Црквени Гласник; Школски Гласник; Књижевни Гласник.

*

Учитељ. — Изшла је јануарска свеска. У њој су ови прилози: Дечја лектира, од Јаше Продановића (свршетак); Васпитање мале деце, по Жан-Жаку Русоу, с руског превео Ђорђе С. Којић, учитељ; Педагошка писма једној матери о васпитању сина, од Ернеста Бемса, превео др. Стев. Окановић; Историја у основној школи, од Ристе Стојаковића; Хеуристички метод у предавању рачуна, с руског Свет. С. Поповић, учитељ; Школе и педагошки рад јансениста, листић из историје педагогоје, превео с руског С. С. Станишић; Из педагошког искуства, од Ст. М. Мијатовића, учитеља; Израчунавање површина код многоуглова и простора неправилна облика, рад у школи и у пољу, од М. В.; Кроз Мачву, путовање ученика IV разреда основне школе код Саборне Цркве у години 1899., пише Мих. Сретеновић; Школско кретање у свету (Педагошки музеј у Паризу, Египат); Унуство надзорницима народних школа; Просветне белешке; Моралка, реферат; Српска Књижевна Задруга, реферат о књигама VIII кола, од С. С. С.; Савети сеоској учитељици, реферат С. С. С.; Грешке у настави, реферат С. С. С.

*

Учитељски Весник. — Изшао је први број за ову годину са овим прилозима: Цон Лок, од Оригена; Напред, другови, од кси; Матерње школе у Француској, превео Милосав М. Дедовић, учитељ; Још нешто о домаћим задацима, од Мил. Л. Вујанца, учитеља; Оцене наставника и наставница народних школа у 1898.—99. школској години; Глас, црквени календар са шематизмом за 1900. годину, реферат од кси; Кратке вести по званичним и приватним извештајима; Одговори уредништва.

Уз овај број, као додатак, иду „Предавања из Нар. Економије, удешена по програму за ученике првог разреда Грађанских Школа“.

*

Школски Одјек. — Четврта је година како излази у Новоме Саду, свакога 1., 10. и 20. у месецу, *Учитељски Одјек*, који иде међу боље школске листове на нашем језику. Добили смо 3., 4. и 5. број за ову годину. У њима су ови прилози: Па докле тако?, од — ова; Ревизија наставнога плана, Праве жене, пише Јелица Беловић-Бернадзиковска; Зашто деца не поштују своје родитеље, чланак за родитеље, од Драге Гавриловића; Из аутономнога живота; Из мојих бележака, од Данице; Наша школа на прагу двадесетог века, од Добрурада; Образовање је сила, од Ј. Ј. Кнежевића; Мозак, по предавању др. Ј. Будаја, написао Вл. Војновић; Учитељ и споредне му дужности; Главни задатак основне школе у данашњој потреби нашој, од А. Љ.; Штетна последица данашњег материјализма, од П. Терзина; Пре сто година; Из српских и страних листова; Белешке.

*

Школски Лист. — Изашао је први број Школског Листа за ову годину са овом садржином: Дечји злочин, по др. В. Рајну и Е. Шолцу; Педагошке и психолошке забелешке, пише Душан Ђурић, учитељ; Ученици и основна настава, пише Јов. З. Модурић, учитељ; Спавање, превео Вл. Војновић, слушацац више педагогије, Светосавско слање у Сомбору, од М.; Допис; Школске вести; Разно.

*

Напредак. — У јануару су изашли ови бројеви: 1., 2., 3. и 4. са овим прилозима: На прагу новог столећа, пише Љ. Дворниковић; Учитељска плата, од Даворина Трстезака; Завиримо

дубље, од Николе Павића; Полудневна обука, од А. В. Пестичека; Е питању о полудневној обуци, од Отокара Зобуниције; Данашње Муслманке, написала Марија Дронсарт, превео Иван Широла; Физиолошка психологија (Главни џезини резултати); Нервозност у школској дјеци; Шведско и норвешко школство; Школство у Угарској; Цртице о египатском школству; Књижевна смотра; Рад Хрват. Учит. Друштва; Ковчежић.

*

Ручни Рад. — Првим бројем за ову годину Ручни Рад је ступио у трећу годину излажења. У првоме броју ови су прилози: Његово Величанство Краљ Србије Александар I; Ручни Рад у Србији у 1900. години, од Ј.; Важност Ручног Рада у школи; Практична упуства; Просветни записи; Кратке вести; Белешке.

Овај је лист од нове године узело за свој орган Друштво за Ручни Рад у школи. Лист ће и даље излазити у месечним свешчицама од 1½ табака, а уређиваће га дојакосњи његов уредник Јован С. Јовановић.

*

Узданица. — Изашао је други број овога илустрованога листа за омладину са овим прилозима: Никола Тесла (са сликом), од Б. С.; „Узданица“ — српској узданици, песма од Владимира; Милица, роман из српског света, од Констана Амера, превод А. Стан.; Са Вардара, песма Милице Мишковић-Петровић; Ужине (са сликом), географија и историја, од А. Ст.; У приморју, песма И. Ф. Л.; Вук и Медвед, природњачка цртица, од А. Ст.; Почети вере (религије) и њени разни облици код најстаријих народа, један листак из културне историје, од Мих. Ј. Ђорђевића, професора (свршетак); У слободним часовима, књига за младеж, од Ж. О. Дачића, оцена А. Стан.; Белешке из науке и живота; Из омладинских друштава; Ковчежић; Забава из науке;

Наши задаци: Нове књиге; Наша пошта.

*

Зорица. — Изшао је пети број „Зорице“, са овим прилозима: Ново лето, песма Дим. Глигорића; Под ледом и снегом, од Д. Ј. П.; Зима и деца, песма Д. Ђ. Цветковића, техничара; Тета Пава — овча глава, бајка, с руског Љубица Железовекова, учитељица; Зима у шуми, песма Дим. Глигорића; Љубав према отаџбини, посрбио И. Р.; Поука, песма Миладина К. Николића — Расинскога; Седам гавранова, с немачког М. Вучковић; Вучица, басна у стиховима, од Млађинца; Не буди лаком, по немачком Вл. К. П.; Прича без речи; Записи, од Вл. К. П.; Читање бројева; Ребуси.

ИЗ ШКОЛСКЕ ХИГИЈЕНЕ

О телесном развијању ђака. —

Под овим натписом донео је *Нови Љубић*, лист који излази у Чаčku, један члавак од д-ра Јар. Кужеља о ученичком здрављу и о томе како га ваља неговати. Писац вели: „На болесном дрвету свака се маховина брже развија“. Таква је и омладина крхљави и неразвијена, а „од богаља, вели, нико користи не види, и штета је за утрoшени капитал“.

„Пут ка развијању и здрављу наше школске омладине је прост: *уређена гимнастичка обука у отвореном пољу а никако у прашилом тесном простору*. Једно здраво пространство игралиште; честе екскурзије на оближње планине, кад год то време допусти; лети уређен простор за купање, са неколико мањих чамаца са по два до четири весла, који би стајали на расположењу ђацима који знају пливати и на којима би се у веслању вежбали и утркивали“.

За овим излаже како би се ово могло извести и уредити и завршује овако: „Друштву требају здрави и

јаки чланови. Све што је крње разлуна се при првој употреби и првој тешкоћи. Србији не требају школовани богаљи и јектичавци, већ јаки, здрави и чили синови, који ће бити кадри и стићи и утећи и на странину месту постојати, кад то у судбоносном часу отаџбина буде захтевала“.

Ми бисмо се радовали допста, да се овим редовима г. д-ра Кужеља, као и у опште телесном развијању наше омладине, особито у нижим школама и разредима, покљони што већа пажња.

Ј.

РАЗНО

Нађена старина. — У Костоцу и околини врло често ископавају и налазе старине из римскога времена, јер је на томе месту био један од главних римских градова на Дунаву. 20. јануара ове године су ископали на томе месту леп саркофаг, у коме је женски костур. Саркофагу ће бити преко 1500 година, па је опет костур добро очуван; око главе се види плетеница; десна рука је положена преко груди, а лева је рука опружена дуж тела.

При копању и тражењу старина радници су случајно на неколико места пробушили заклопац на саркофагу, те је у саркофаг пропало нешто земље и због тога се не може видети, да ли у њему има и каквих других ситних предмета, јер је унутрашњост саркофага остављена недирнута, онако како је ископан.

Саркофаг је тежак преко 250 килограма, дугачак је око два метра, широк пола метра, а висом око 3 десиметра. Дуже стране су украшене са по три крста, чела са по једним квадратом, а поклопац са по једнаест звезда. Израда саркофага је изредна.

Одмах сутра дан пошто је ископан саркофаг је пренет у музеј Гимназије Кнеза Михајла, који већ неколико го-

дина постоји, а који је у последње доба обogaћен и другим разним римским старинама: жишцима, теговима од бабра, златним огрлицама, претешем, једним лепим примерком римског огледала и др.

*

Српски павиљон на париској светској изложби. — Краљевина Србија учествоваће на великој светској изложби, која ће ове године бити у Паризу. За смештај предмета из Србије, који ће бити изложени, подигнут је нарочити павиљон. Павиљон је конструисан у српско-византијском стилу XIV века. На средини је велико а са стране су четири мања кубета. Пред павиљоном је затворен трем, у коме ће бити српска етнографска изложба. С леве стране трема биће предмети из пољопривреде и шумарства. У унутрашњости павиљона биће распоређени предмети, у којима ће бити представљени: просвета, занати, индустрија, кућевна радност и др. Уметничка српска изложба биће у општем павиљону, у коме ће бити уметничке изложбе и осталих народа, који буду учествовали на париској изложби.

*

Српска етнографска изложба у Паризу. — На светској изложби у Паризу биће и нарочита српска етнографска изложба, коју је спремило нарочито удружење, на заузимање и под управом српскога држављанина Малгазунија, новинара, који живи у Паризу. Поводом овога одељења српске изложбе у Паризу овако о томе пише угледни париски лист *Revue d'Europe*: „На спољним галеријама српскога павиљона приређен је један етнографски музеј, о коме нам ваља прозборити неколико речи. Овај је музеј приватно предузеће и он ће више од свега на левој обали (јер је српски павиљон на левој обали Сене) привлачити пажњу на се; у њему ће оживети, сваки у своме оделу, разли-

чити типови југо-словенски. Док се све преображава у Јевропи, српске су земље још с патријархалним укусима. Народ је сачувао своје старинске обичаје. Народна ношња, покућство, алати, оружје, тканице с моделима који су им још од предака остали, — све су то огледи народнога укуса и сведоци вековних традиција. Србија, Босна, Херцеговина, Стара Србија, Македонија, Црна Гора, Далмација и т. д. пружају призор необичнога континитета у навикама, обичајима и успоменама једнога истог народног живота. Све ове земље биће представљене низом слика, у којима ће бити приказан приватни, јавни и религиозни живот у Срба. — Биће шест група кипова од воска, који су одлично израђени, и који су обучени у најбогатије и најоригиналније одело, и украшени старинским накитима од велике вредности. Прва је група посвећена ратничкој Србији и кнезу Милошу. Друга група представља у миниатури величанствени улаз дечанскога манастира: на брежуљку који доминира дечанском реком једна традиционална посета гробова старих српских краљева обухвата најразличитије типове варошана из Скадра, Ђакова и Новог Пазара и сељака са Косова, из Добра, Тетова, Гостиvara и др. места, а друга једна значајна група представља типове из старе Зете, На трећој је групи представљено, како српски сељаци из Македоније играју коло уз свирање гусала. Четврта група представља типове и костиме Срба из јужне Мађарске, Славоније, Хрватске и Далмације. Пета група представља српску свадбу, на којој ће учествовати двадесет личности из свих друштвених редова, и које су уметнички поређане. Шеста је група посвећена Србима из Босне и Херцеговине, чије лепе девојке пуне своје крчгае на традиционалним чесмама“.

*

Стална српска изложба у Марсељу. — Српски краљ. почасни кон-

WWW.UNILIB.RS

Усуо у Марсељу за кратко време отвориће у томе великоме францускоме граду, у најлепшем и најживљем крају, *Сталну изложбу српских земаљских производа*. Из велике љубави према српскоме народу он ће ову изложбу одржавати о своме трошку.

ПОКОЈНИЦИ

Нићифор Дучић. — Опет један тужни глас, опет један неизмерни губитак. Смрт нам уграби и архимандрита Нићифора Дучића, одличнога научнога и просветнога посленика, одушевљенога борца за српску слободу, одушевљенога радника на остварењу српске заветне мисли, правога члана Српске Краљевске Академије, почаснога члана Петроградске Императорске Академије, члана толиких научних, просветних и хуманих друштава и установа.

Дучић је рођен у Херцеговини, у селу Дугу. Кад му је било седамнаест година ступио је у оближњи манастир Дужи, близу Требиња, и ту је научио читати и писати, па се ту и замонашио. Жељан науке, остави манастир и у друштву са Серафимом Перовићем, тада монахом а сада херцеговачким митрополитом, дође у Београд и ступи у Богословију. Касније је ишао и у Париз ради даљег учења. По свршетку Богословије био се вратио у Херцеговину, и одмах се истакао као народни првак у своме крају, неуморно радећи на добру свога народа. У свима народним покретима, у Херцеговини, за читави низ година, био је увек први. Кад је Вукаловић развио барјак за слободу онога дела српскога народа, који је и тада под туђином љуто патио, Дучић је први прискочио овоме одушевљеноме борцу и био му је увек десна рука. Устанак није имао успеха и Вукаловић се морао склонити из Херцеговине. Тада је и Дучић, као други народни вођу томе устанку, морао напуштати Херце-

говину, и, отишао је у Црну Гору, одакле је после, на позив кнеза Михајла, дошао у Србију и наставио се у Београду, где је после до смрти остао. Кад је Србија повела рат за ослобођење своје подјармљене браће, Дучић је похитао на бојно поље, и као команданат добровољаца и усташа и у првоме и другоме рату јуначки се борио у првим редовима за слободу свога народа. У државној служби у Србији узимао је врло угледне положаје: био је библиотекар Народне Библиотеке у Београду, председник Духовнога Суда, заступник управника Државне Штампарије, администратор гичке епархије. За све време свога јавнога рада архимандрит Дучић је уживао опште поверење и особито поштовање. Био је одликован многим почастима: бивао је посланик у Народној Скупштини, изасланик по разним поверљивим мисијама, председник разних друштава и комисија, председник Српског Ученога Друштва и др. Био је и наставник Његовом Величанству Краљу Александру I. Више пута му је нуђен епископски чин, али је он увек одбијао те понуде, желећи да остане у миру, како би што боље послужио остварењу заветне мисли српске и што више привредио науци.

Архимандрит Дучић је пуних четрдесет година неуморно радио на науци, радећи поглавито на историји и етнографији свога народа. Највећи број свој књижевних послова објавио је у Гласнику Српскога Ученога Друштва, а последњих година почео је све своје књижевне послове прикупљати у зборнику, коме је дао натпис *Књижевни радови архимандрита Нићифора Дучића*.

18. октобра прошле године прославио је Дучић педесетогодишњицу своје службе православној цркви и четрдесетогодишњицу свога рада на науци. И ако је скромни слављеник ово ретко славље прославио у највећој тишини, опет су најугледнији синови српскога народа били похитали да слављенику честитају,

Додатак Просветном Гласнику.

СРПСКО ОРО

РЕЧИ

М. В. Веселиновића

у два дечја гласа

од

ЗАР. Р. ПОПОВИЋА

Умерено брзо

О - ро, о - ро, о - ро, о-ро, о-ро, о - ро,

о - ро, о - ро... Ај, ај, ај, Ср-би бра-ћо!

збе-ри-мо се, са-ку-пи-мо, са сви' стра-на по-ле - ти-мо,

за ру-ке се у-'ва-ти-мо, по-ве-ди - мо, по - ско чи - мо

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

срп-ском пе-смом и сви-ра-лом: па ма би-ло гај-ду-ни-цом,

ил' сви-рај-ком, ил' ду-ду-ком, ил' гај-да-ма, ил' ди-пла-ма,

ил' ка-ва-лом, ил' шу-пель-ком, ка-ра-ба-ма, меш-ни-ца-ма,

там-бу-ри-цом, ил' шар-ки-јом, бу-га-ри-јом, ил' гу-сла-ма,

двој-ни-ца-ма, дво-јан-ка-ма; сви-ра-ле су о-ве српске

ма ко-ја би за-вр-жда-ла, ср-це срп-ско и-грат' 'о-ће,

јер сви-ра-ле српске ка-жу: де-год сви-ре о-ро би-ће!

о-ро, о-ро, о-ро, о-ро, о-ро, о-ро, о-ро,

о-ро... О-ро и-гра на вр' Ша-ра, па се 'ва-та

и Вар-да-ра; у глас момци и де-вој-ке пе-сму по-ју,

под-ска-ку-ју; Ср-ба-ди-ја о-ро во-ди, о-ро во-ди

и на-во-ди: Ср-би бра-ћо, 'ај-ге бр-же! 'ај-ге бр-же

сви у о-ро: из Ср-би-је Шу-ма-ди-је, Цр-не Го-ре

и Ко-то-ра, Бо-сне ми-ле са Кра-ји-ном... Кра-јиш-ни-ци

Ср-би бра-ћо! Дал-ма-тин-ци, Ер-це-гов-ци! Ду-бров-ча-ни,

син-ци дра-ги! Ма-ће-дон-ци и Сла-вон-ци! Ба-на-ћа-ни

и Ба-чва-ни! Сремци дра-ги и Ба-рањ-ци! и сви дру-ги

из до-ли-на, ка' и о-ни са пла-ни-на: с Ве-ле-би-га

и са Ша-ра, са Ба-бу-не и Лов-ће-на, са вр' Ко-ма

и Ви-то-ша, с Ко-па-ни-ка и Ру-дни-ка, са Ја-стрења

и Веп-ча-ца, са А-ва-ле и Не-ре-чке, с Ше-ли-сте-ра

и са Ни-ча, с Га-ли - чи - це и Па - ја - ка, Про-кле-ти - је,

Ро - ма - ни - је, и са Рт-ња и Пе - ри - на, са Ко - сма - ја

и са Це-ра и са Фру-шке „Све-те Го-ре“; ка' и о - ни

из до - ли - на: о - ко Са - ве и Мо - ра - ве, бла - ге Дра - ве

и Ни - ша - ве, и Ду - на - ва и Вар - да - ра, и Бо - ја - не

и Не - ре - тве, о - ба Дри - ма и При - мор - ја, Стру - ме, Стру - ме

и Стру - ми - це, и Ти - мо - ка, „Злат - но - га По - то - ка“,

и - гар - ски ; Ај, ај, Ср-би бра-во ! Ај, ај, Ср-би бра-во !

вар-дари-ски ; у-сит - ни-мо ти - мо - чки ; за - ру - ди - мо

ср-ма - чки ; по - пе - рај - мо мо - дав - ски ; по-ср - ч - мо

са - мо срп - ски : за-срп-ај-мо ба - нат - ски ; по-и-рп - ај - мо

по - и - рп - ај - мо ср-би-јан - ско о - ро, ко-ло ; По-ве-ди - мо

и Це-ти-не, и сви ре - дом на - о - ро-ло, кру-пи-мо се

Бо - еве крп-не, Бо-еве и Рр - ба - са, Ари-не, У - не

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

збе-ри-мо се, са-ку-ни-мо, са сви' стра-на по-ле-ти-мо,

за ру-ке се у-'ва-ти-мо, по-ве-ди-мо, по-ско-чи-мо

ери-ском пе-смом и сви-ра-лом: па ма би-ло гај-ду-ни-цом,

ил' сви-рај-ком, ил' ду-ду-ком, ил' гај-да-ма, ил' ди-пла-ма,

ил' ка-ва-лом, ил' шу-пель-ком, ка-ра-ба-ма, меш-ни-ца-ма,

там-бу-ри-цом, ил' шар-ки-јом, бу-га-ри-јом, ил' гу-сла-ма,

двој-ни-ца-ма, дво-јан-ка-ма. О-ро, о-ро, о-ро, ој!